

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Diplomová práce

ETICKÁ DILEMATA SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ PŘI PRÁCI SE
SEBEVRAŽEDNÝMI A SEBEPOŠKOZUJÍCÍMI SE DĚTMI A MLADISTVÝMI

Autor práce: Bc. Gabriela Bukovská

Vedoucí práce: Mgr. Karel Šimr, Ph.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci; kombinované studium

2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Datum: 30. 4. 2024

.....
Bc. Gabriela Bukovská

„Děkuji mému vedoucímu práce Mgr. Karlu Šimrovi, Ph.D. za velmi cenné rady, připomínky, odborné vedení, a hlavně za trpělivost. Dále děkuji své rodině a přátelům, bez nichž bych to nezvládla.“

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ U DĚTÍ A MLADISTVÝCH.....	9
1.1 Děti	10
1.2 Mladiství.....	11
1.3 Sebepoškozující tendence.....	12
1.4 Formy sebepoškozování	13
1.4.1 Kulturně akceptovatelné	13
1.4.2 Mírné deviantní	13
1.4.3 Deviantní stereotypní	14
1.4.4 Deviantní závažné.....	14
1.5 Důvody sebepoškozování	14
1.6 Sebevražedné tendence.....	15
1.7 Formy sebevražedného jednání	16
1.8 Druhy sebevražd.....	17
2 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA PŘI PRÁCI SE SEBEVRAŽEDNÝMI A SEBEPOŠKOZUJÍCÍMI SE DĚTMI A MLADISTVÝMI.....	20
2.1 Pojem sociální práce vykonávané v rámci sociálních služeb.....	20
2.2 Sociální pracovník	22
2.3 Organizace, které mohou přijít do kontaktu s dětmi a mladistvými se sebevražedným a sebepoškozujícím jednáním.....	22
2.3.1 Linky důvěry	23
2.3.2 Krizová centra.....	23
2.3.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM)	24
2.3.4 Sociálně-právní ochrana dětí (OSPOD).....	25
3 ETIKA A ETICKÁ DILEMATA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA	26
3.1 Etika / Morálka.....	26
3.1.1 Dobro	27
3.1.2 Hodnoty	28
3.2 Etika a etický kodex v sociální práci.....	29
3.3 Etické dilema versus etický problém.....	31

3.4	Etická dilemata sociálních pracovníků	32
3.5	Příklady etických dilemat, se kterými se může setkat SP při práci s dětmi a mladistvými:.....	33
3.6	Rozbor dilematu za pomoci etických teorií.....	35
3.6.1	Etické dilema z pohledu utilitarismu	36
3.6.2	Etické dilema z pohledu deontologie – nauka o povinnostech.....	37
3.6.3	Dilema z pohledu etiky péče.....	38
3.7	Řešení dilemat	39
	PRAKTICKÁ ČÁST	41
4	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	42
4.1	Cílová skupina	42
4.2	Metodologie – kvalitativní výzkum – polostrukturovaný rozhovor.....	42
4.3	Etika výzkumu.....	44
4.4	Průběh sběru dat	44
4.5	Vyhodnocení sběru dat.....	45
	Shrnutí:.....	58
4.5.1	Etické dilema mlčenlivost a její hranice	62
4.5.2	Etické dilema oznamovací povinnost a její hranice.....	63
	DISKUSE.....	67
	ZÁVĚR	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	83
	ABSTRAKT	84
	ABSTRACT.....	85
	Příloha I – Otázky rozhovoru.....	86
	Příloha II– Přepis rozhovorů respondentů	87
	Příloha III– Přepis rozhovorů respondentů.....	89
	Příloha IV– Přepis rozhovorů respondentů.....	90
	Příloha V– Přepis rozhovorů respondentů	91
	Příloha VI– Přepis rozhovorů respondentů.....	93
	Příloha VII– Přepis rozhovorů respondentů	94

ÚVOD

V posledních letech se rodiče, sociální pracovníci, školská zařízení a jiná odborná zařízení potýkají se zvyšujícím se počtem sebepoškození a sebevražedným chováním u dětí a mladistvých. Osobně jsem byla při výkonu svého zaměstnání několikrát přítomna situaci, kdy se žák na základní škole formou ubližování sobě samému zbavoval stresu a nátlaku. Fenomémem posledních let jsou různé internetové výzvy typu „Modrá velryba“, kdy jsou děti a mladiství vyzýváni k různým způsobům ubližování. Statistický úřad z roku 2020 uvádí, že si v České republice vezme život zhruba 60 dětí a mladistvých ročně.¹ Sebevražda je druhou nejčastější příčinou po dopravních nehodách ve věku 15–24 let. V roce 2018 byla příčinou celkem 27 % úmrtí v této věkové skupině.²

Přijde mi velmi důležité se takto závažným tématem zabývat a hledat společně cesty, jak se v nelehkých situacích chovat, jak být dětem a mladistvým k dispozici a účinně pomoci všem zúčastněným. Komplexnější data, která by byla zaměřena právě na děti a mladistvé v problematice sebevražd a sebepoškození v oblasti duševního zdraví v České republice chybí.

Zejména ve skupině adolescentních jedinců je sebepoškození jev, který v posledních letech získává na intenzitě. Dříve se jednalo velmi často o děti či mladistvé, kteří zažili některý typ traumatu, jako je zneužívání nebo domácí násilí ve svém útlém dětství. V současné době je možné se setkat i s dětmi a mladistvými, kteří sebepoškozením uvolňují tzv. ventil a popisují tuto situaci jako něco, co dokonale ovládají a mají ve své moci. Pomáhá jim to uvolnit se. Sebepoškození nebývá pokusem o sebevraždu, ale v ojedinělých případech k ní může dojít. Dochází zde k potížím se zvládnutím emocí, objevují se pocity osamělosti, hněvu, bezcennosti, paniky, odmítnutí, viny, a hlavně nenávisti k sobě samému.

Při výkonu praxe sociálního pracovníka je setkání s tímto vzorcem chování velmi náročné a citlivé, jelikož se pracovník dostává do eticko – dilematických situací, kdy musí považovat závažnost zjištěných okolností, získanou důvěru a zároveň právní rovnu.

Cílem diplomové práce je prozkoumat a analyzovat etická dilemata, se kterými se sociální pracovníci setkávají při výkonu své praxe při práci se sebevražednými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými. Diplomová práce

¹ Dostupné z: [Sebevraždy a sebepoškození u dětí a mladistvých | 5. 1. 2023 | Britské listy \(blisty.cz\)](#)

² Dostupné z: [Situační-analýza-prevence-sebevražd-v-České-republice.pdf \(sebevrazdy.cz\)](#)

bude zkoumat faktory ovlivňující rozhodování sociálních pracovníků v těchto situacích, a analyzovat jejich dopad na osobní pohodu, profesionální život pracovníků a na kvalitu poskytované péče jejich klientům. Spolu s tímto aspektem se zaměřím na analýzu používaných strategií a postupů k řešení etických dilemat a identifikaci hlavních výzev spojených s udržováním rovnováhy mezi péčí o klienty a ochranou vlastního zdraví a pohody pracovníků. Na základě získaných poznatků se budu snažit navrhnout možné postupy pro praktické uplatnění ve výzkumu a možné formulaci politiky v oblasti sociální práce, s cílem zlepšit podporu sociálních pracovníků a minimalizovat etická rizika spojená s touto profesí.

Diplomová práce mapuje nástroje sociálních pracovníků krizové pomoci, které používají při řešení etických dilemat a hodnotí je z hlediska zvolených etických teorií.

Diplomová práce se skládá ze tří hlavních částí, kdy každá část má své podkapitoly. V teoretické části jsem se zaměřím na problém sebevražedného a sebepoškozujícího uvažování, popsání jevu a jednotlivých pojmů této problematiky. Popíši zjištěná etická dilemata, se kterými se sociální pracovníci mohou s touto cílovou skupinou setkat a v závěru první části představím služby pomoci, které jsou dětem a dospívajícím v oblasti České Budějovice k dispozici.

V praktické části této práce popíši uskutečněný výzkum, který byl proveden formou polostrukturovaného rozhovoru s 6 - ti pracovníky vybraných sociálních služeb působících v Českých Budějovicích. Rozhovor se skládá z devíti otevřených otázek, pomocí kterých bylo zjišťováno, s jakými dilematy se v dané oblasti sociální pracovníci setkávají a jaké nástroje mají nyní při řešení k dispozici.

V závěrečné části diplomové práce reflektuji zjištěné údaje, které porovnávám s teoretickou částí a nabízím zde možná řešení zmíněných etických dilemat.

V závěrečné části diplomové práce se věnuji podrobné reflexi dat a informací, které jsem získala během svého výzkumu. Tyto údaje pečlivě porovnávám s teoretickými koncepty a principy, které jsem představila v teoretické části mé práce. Na základě tohoto porovnání se snažím identifikovat a analyzovat možná řešení pro etická dilemata, na které jsem během svého výzkumu narazila. Tato řešení nejsou pouze teoretická, ale mou snahou bylo je navrhnout tak, aby byla prakticky aplikovatelná a mohla přispět k řešení těchto etických dilemat v praxi.

V průběhu psaní mé diplomové práce jsem se opírala o odborné zdroje. Tyto zdroje, které jsou uvedeny v seznamu literatury, mi poskytly teoretický základ pro mé studium. Mezi tyto zdroje patří práce Marie Vágnerové, Andrey Platznerové, Oldřicha Matouška a Naděždy Špatenkové. Jejich práce mi pomohly pochopit a

analyzovat téma mé diplomové práce. Bez jejich odborných znalostí by moje práce nebyla tak důkladná. Jejich práce jsou pro mě zdrojem inspirace a odborného poznání.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SEBEVRAŽEDNÉ JEDNÁNÍ U DĚTÍ A MLADISTVÝCH

Ve studiu problematiky duševního zdraví a chování je nezbytné pečlivě rozlišovat mezi různými formami projevů, které mohou naznačovat různé úrovně tíže a naléhavosti. Mezi tyto důležité rozlišení patří oddělení sebepoškozujícího jednání od sebevražedného chování. I když se mohou oba jevy zdát na první pohled podobné, mají odlišné motivace, účinky a rizika.

Je důležité chápat rozdíl mezi těmito dvěma formami chování, aby bylo možné poskytnout odpovídající pomoc a intervence pro jednotlivce postižené touto problematikou.

Malé děti nemohou spáchat sebevraždu, protože ještě plně nepochopily podstatu smrti. Dospělí chápou smrt, ale děti chápou smrt až okolo jedenácti let. V období dospívání rychle přibývá sebevražedných pokusů a mezi 15. a 19. rokem je sebevražda druhou nejčastější příčinou úmrtí v této věkové kategorii. Sebevražedné myšlenky se častěji objevují u dětí a dospívajících, kteří užívají drogy nebo alkohol.

Obecně jsou nejčastějšími motivátory pro lidi v obou věkových skupinách problémy doma nebo ve škole. Děti a dospívající, kteří se pokoušejí o sebevraždu, většinou pocházejí z neúplných nebo nedostatečně vzdělaných rodin. K sebevražednému chování dochází jen zřídka před čtrnáctým rokem. V těchto případech byl pokus o sebevraždu spíše voláním o pomoc a smrt nebyla skutečným důvodem sebevraždy. Způsoby provedení a témata jsou ovlivněny věkem a pohlavím.³

Výzkumné studie dokazují, že fenomén sebepoškozování a sebevražd stále častěji rezonuje v našich kruzích. Přispívá k tomu dnešní uspěchaná doba, která určuje chování společnosti a klade velký tlak na děti a mladistvé. Jedná se o ohroženou skupinu, která přebírá vzorce chování jak ze společnosti, tak z internetu, kde číhá velké nebezpečí pro tuto cílovou skupinu.

³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, s. 493–496.

1.1 Děti

- Sebeпоškozující jednání

U dětí je sebeпоškozující chování méně časté než u dospělých, ale stále představuje významný problém, který vyžaduje pozornost. Výzkum provedený Suttonovou se zaměřil na tuto problematiku a zjistil, že se sebeпоškozováním potýká 6 % dětí mladších pěti let a 27 % dětí ve věkové skupině od pěti do dvanácti let. Většinou se jednalo o mírné formy sebeпоškozování, jako je kousání nebo škrábání. Je důležité si však uvědomit, že toto zdánlivě nenápadné chování může vést ke zhoršení a rozvoji vážnějších forem sebeпоškozování v pozdějším věku.⁴

Kromě toho je třeba zdůraznit, že sebeпоškozující chování u dětí může být obtížné rozpoznat, zejména proto, že děti často nedokáží adekvátně vyjádřit své emoce a potřeby. Proto je důležité, aby dospělí, zejména rodiče a pedagogové, byli obezřetní a pozorní k možným známkám sebeпоškozování u dětí a věnovali jim dostatečnou pozornost a podporu.

- Sebevražedné chování

Dále je důležité poznamenat, že sebevražedné chování v dětství je relativně vzácné. V mladším věku, zhruba do 9 až 11 let, děti často nemají úplné pochopení o nevratnosti a definitivnosti smrti. Jejich představy o smrti jsou často ovlivněny pohádkami, ve kterých jsou smrt a následný návrat k životu zobrazovány jako něco, co není nevratné. Například, mnoho dětí věří, že princ políbí spící princeznu a ta se probudí, či že smrt lze zvrátit, jako je tomu v pohádce o Zlatovlásce a živé vodě.

Avšak mezi 10. a 12. rokem věku se začíná zvyšovat počet případů dětských sebevražd. Většinou se jedná o impulzivní činy vyvolané emocemi a nedostatečnou schopností dětí zvládat stresové situace. Děti mohou být motivovány k sebevraždě ze strachu nebo pocitu ohrožení, například kvůli problémům ve škole, v rodině, nebo kvůli citovým obtížím, jako jsou problémy s první láskou nebo šikana. Je důležité, aby dospělí, včetně rodičů, učitelů a zdravotnických pracovníků, byli schopni rozpoznat rizikové signály a poskytlí dětem odpovídající podporu a pomoc v obtížných životních situacích.⁵

⁴ Srov. KRIEGELOVÁ, M. záměrné sebeпоškozování v dětství a adolescenci, s. 49.

⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, s.503.

1.2 Mladiství

- Sebeпоškozující jednání

V tomto období dochází u mladistvých k mnoha změnám. Vymezují a formují se vztahy, formuje se osobnost a kritické myšlení dochází k fyzickým změnám atd. Mladiství hledají odpovědi na existencionální otázky. Často se stává, že vlivem emocí a tlaku okolí kolísá sebedůvěra, která následně dostane pod tlak úmyslného sebeпоškozování.⁶ Sebeпоškozování může při delším trvání přejít k sebevražednému jednání a u mladistvých může být způsobem, jak se mladí lidé snaží zvládat emocionální bolest, tlak a stres spojený s adolescencí. Toto chování může být také způsobem, jak vyjádřit svou frustraci nebo neklid, který mohou pociťovat v období změn a hledání identity. Je důležité mít porozumění a vhodné intervence, které mohou mladým lidem pomoci zvládat jejich emoční obtíže a hledat zdravější způsoby, jak se vyrovnávat se stresujícími situacemi.

- Sebevražedné jednání

Během této doby se vyvíjí vlastní identita člověka, pro kterou je nutné zbavit se některých předchozích vazeb, osamostatnit se a opustit některé dosud platné hodnoty. V té době se mladí lidé našli, našli smysl života a smysl existence. Během této doby je snadné cítit se bezmocný, sám, neúspěšný, beznadějný nebo zklamáný. Může přijít první opravdu velký neúspěch a pokus o sebevraždu může být reakcí na první těžkou životní situaci. Během této doby lidé reagují emocionálněji a impulzivněji a ve většině případů bývá sebevražedné chování krátkodobé. Pokusy o sebevraždu jsou daleko častější než sebevraždy dokonané, tzv. měkká metoda sebevraždy.

Počet pokusů se zvyšuje mezi 15. a 19. rokem. Nejvýznamnějšími rizikovými faktory v této věkové skupině jsou problematické sociální vztahy s vrstevníky a rodinami, pocity osamělosti, problémy s osobní identitou, neúspěchy ve škole a nízké sebevědomí. Podle Jiřího Koutka se počet „posmrtných motivací“ zvyšuje, když je adolescent přesvědčen, že bude mít po smrti nový, lepší život.⁷ Známa jsou i historická období, kdy pod vlivem uměleckých vzorů přibývalo sebevražd mládeže. Teenageři volí jiné způsoby sebevraždy než dospělí, tedy otravu léky, předávkování omamnými látkami, přeríznutí tepny, skok z výšky či pod vlak.⁸

⁶ Srov. KRIEGELOVÁ, M. záměrné sebeпоškozování v dětství a adolescenci, s. 49.

⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese, s.503.

⁸ Srov. ONDREJKOVIČ, P. Sociálna patológia, s. 177.

1.3 Sebepoškozující tendence

Sebepoškozování je fenomén nahlížený z různých úhlů a není jednotně definován. To vedlo k několika termínům používaným k popisu tohoto jevu.⁹ Sebepoškozování je specifická forma komunikace, způsob vyjádření svých pocitů a emocí.¹⁰ Hawton ve svém výzkumu poznamenal, že sebepoškozování je čin bez fatálních následků, za předpokladu, že tak člověk činí dobrovolně a platí alespoň jedna z následujících skutečností: jde o vyvolávající chování (např. sebeřezání), požití látky v překročení předepsaných nebo obecně přijímaných terapeutických dávek, užívání legálních nebo nelegálních drog, osobní vnímání sebepoškozování a požití nestravitelných předmětů nebo látek.¹¹ Podle Jany Kocourkové je sebepoškozování definováno jako čin bez úmyslného a cíleného úmyslu zemřít s následky narušené tělesné integrity bez vážných smrtelných následků. Většinou jde o vědomé, záměrné a často opakované sebepoškozování bez fatálních následků.¹²

Úmyslné sebepoškozování, někdy nazývané sebepoškozování, nemá jednotnou klasifikaci ani definici. Jedním z důvodů nejednotných a odlišných definic je kulturní podmíněnost tohoto chování a jeho metod, dalším důvodem je nepřijetí sebepoškozujícího chování jako samostatného klinického syndromu.

Autoři Koutek a Kocourková definují úmyslné sebepoškozování jako: „*Čin postrádající vědomý a záměrný úmysl zemřít, jehož výsledkem je ublížení na zdraví.*“ Problém může postihnout lidi jakéhokoli věku nebo pohlaví, ale týká se hlavně teenagerů kolem 14 let a bylo prokázáno, že se vyskytuje dvakrát častěji u žen než u mužů. Jednotlivci se tak snaží řešit své problémy především v rodině.¹³

Cílem tohoto činu není nikdy smrt, ale prostě pokus uniknout nesmírnému napětí, které trpící jedinec neunes. Tento problém je nutné včas odhalit a léčit kvůli riziku následného sebevražedného chování. Sklony k sebepoškozování jsou v populaci častější než sebevražedné tendence. Jedná se o trend, který postihuje méně než 1 % populace. Ve 40 % případů se toto chování opakuje po několik cyklů. Průběh sebepoškozujícího chování je často podobný, začíná stresovou situací, která u jedince vyvolává negativní emoce a vytváří napětí, které se hromadí až je

⁹ KOLÁŘ, J. Motivace k sebepoškozování a jeho prožívání u adolescentů. Brno, 2007. s. 96.

¹⁰ WILHEMINA_MURRAY [online]. 2007 [cit. 2009-02-10]. Dostupné z: <http://wilhemina.wordpress.com/2008/04/28/sebeposkozovani/>

¹¹ HAWTON, Keith et.al. Deliberate self-harm in adolescents: Self report surffy in schools in England. BMJ helping doctors make better decisions [online]. 2002, vol.325, no.7374 [cit. 2009-01-13]. Dostupné z: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=1210>.

¹² KOCOURKOVÁ, Jana – KOUTEK, Jiří. Sebevražedné jednání: Současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7367-349-9

¹³ Srov. NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. Rizikové a antisociální chování v adolescenci, s. 48.

intenzita vysoká a pacient ji nesnese. Situace spouští myšlenky na sebepoškozování, pokusy jedince vyhnout se takovým myšlenkám selžou a následuje sebepoškozující chování s následným uvolněním napětí a zlepšením emočního stavu jedince. Toto chování je návykové, takže se může opakovat.¹⁴

1.4 Formy sebepoškozování

Formy sebepoškozování představují široké spektrum sociálně patologických jevů, které mohou zahrnovat různé stupně a projevy této problematiky. Mezi tyto formy můžeme zařadit i sebevražedné tendence, které představují extrémní formu sebepoškozování. Jedním z průkopníků v oblasti studia sebepoškozování je Armando R. Favazza, jehož práce byla klíčová pro pochopení této problematiky. Favazza vypracoval kategorizaci typů sebepoškozujících tendencí, která je dodnes používána jako referenční rámec pro studium a klasifikaci tohoto jevu. Jeho práce přispěla k lepšímu porozumění různorodosti a komplexitě sebepoškozování a poskytla základ pro další výzkum a intervence v této oblasti.¹⁵

Sebepoškozující jednání dělí Favazza na kulturně akceptované a deviantní, které se dále dělí.¹⁶

1.4.1 Kulturně akceptovatelné

Kulturně akceptovatelné chování se týká praktik, které jsou společensky tolerovány a považovány za normální v rámci dané kultury. To může zahrnovat různé formy změny fyzického vzhledu, jako jsou tetování, piercingy nebo plastické operace, které jsou v některých kulturách běžné a akceptované. Nicméně do této kategorie spadají i běžné každodenní úkony jako je stříhání vlasů a nehtů, které jsou součástí péče o osobní hygienu a estetiku a jsou společensky běžné. Je důležité rozlišovat mezi chováním, které je kulturně akceptovatelné, a tím, které je vnímáno jako odchýlení od společenských norem a hodnot.¹⁷

1.4.2 Mírné deviantní

Zde dochází k tělesným zraněním, které nemají trvalé následky a jsou menšího provedení. Tuto formu dělíme podle kvantity sebepoškozujících aktů, a to na epizodickou, repetitivní a kompulzivní. U epizodické formy se jedná o drobná poranění, kdy aktér jedná okamžitě bez promýšlení. Stává se, že dochází k

¹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Současná psychologie pro pomáhající profese, s. 463–464.

¹⁵ Srov. PLATZNEROVA, A. Sebepoškozování, s. 17–18.

¹⁶ Srov. KRIEGELOVÁ, M. Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci, s. 23.

¹⁷ Srov. KRIEGELOVÁ, M. Záměrné sebepoškozování v dětství a adolescenci, s. 23.

přechodu na repetitivní formu, což znamená promyšlenou reakci na nepříjemné podněty a situace. Poslední kompulzivní forma je jiná než předchozí formy, zde je sebepoškozující chování vyvoláváno úzkostlivými stavy, které fungují obdobně jako obsedantně – kompulzivní porucha.¹⁸

1.4.3 Deviantní stereotypní

Sem řadíme činy, které jsou fixní, rytmické a opakující se. Zahrnujeme sem bouchání hlavou do předmětů, kousání po těle apod. Jedná se o chování, které je vlastní autistům, mentálně postiženým, či lidem s akutními psychózami.¹⁹

1.4.4 Deviantní závažné

Poslední forma se vyskytuje vzácně a jedná se o nejextrémnější formu zabývající se sebepoškozováním. Dochází zde k poškození velké části tkáně např. amputace končetiny. Toto jednání provází trvalé následky a zpravidla se jedná o jedince trpící psychickým narušením nebo jednají pod vlivem intoxikačních látek.²⁰

1.5 Důvody sebepoškozování

Sebepoškozování zpravidla udává, že jsme během svého vývoje nepoznali jinou cestu, jak čelit stresu, nátlaku a problémům a jeho důvody jsou různé.²¹ Ti, kteří se sebepoškozují, říkají, že tímto činem uvolňují napětí. Bolest jim napomáhá cítit se naživu. Deprese bývá nejčastějším prvotním krokem, kdy dochází k přehlušení psychické bolesti tou fyzickou.²²

Odborníci se shodují, že nejčastějším motivem bývá vnitřní napětí, pocit vzteku na sebe samého, nedostatek lásky a pochopení. Současně je ale každé další ublížení hlubším spouštěčem úzkosti a stresu, které je drženo jedincem v tajnosti, jelikož se často stydí a pocituje vinu za své chování. U těchto osob hrozí infekce, pokud své zranění nebudou důkladně ošetřovat. Ti, kteří se sebepoškozují, se zpravidla oblékají do oblečení, které zahaluje celé tělo, a to i přes teplé počasí. Jednají tak z důvodu, aby nikdo neviděl jejich zranění.²³

¹⁸ Srov. PLATZNEROVA, A. Sebepoškozování, s. 19–20.

¹⁹ Tamtéž, s. 18–19.

²⁰ Tamtéž, s. 18.

²¹ NADEJE. Ráda si ubližuju. Sebepoškozování [online]. 2005 [cit. 2009-01-12]. Dostupné z: <http://sebeposkozovani.ath.cx/modules.php?name=News&file=article&sid=158>.

²² My brutal romance [online]. 2009 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z: <http://discardtoy.blog.cz/0810/3-hlavni-duvody-sebeposkozovani>

²³ Sebepoškozování [online]. 2005 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z: <http://www.sebeposkozovani.ath.cx/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=4>.

Psychologické, sociální, genetické a biologické faktory vzájemně se ovlivňující mají vliv na jedincovo chování trpícího sebepoškozujícím jednáním.²⁴

1.6 Sebevražedné tendence

Sebevražda (lat. Suicidium), uváděná v psaných českých slovnících jako dobrovolná smrt představuje závažný sociálně patologický jev.²⁵ Porucha sebezáchovy, která se může objevit i u dětí je obecně chápána jako výsledek vnějších příčin.²⁶ Sebevraždu nazýváme formou „sebedestruktivního chování“ jasně vyjadřující záměr a záměrnou volbu jedince dobrovolně ukončit svůj život.

Za tímto účelem má být přijatelné přivodit konec života.²⁷ Světová zdravotnická organizace (WHO) udává definici z roku 1968: „*Sebevražda je útok na vlastní osobu, s větším či menším úmyslem zemřít. Sebevražda je sebedestruktivní čin s fatálními následky.*“ Sebevraždu lze chápat jako nepřirozený způsob umírání, který představuje násilné a promyšlené činy směřující ke svévolnému zničení vlastního života.²⁸

Každého člověka, který se ocitne v nepříznivé životní situaci a záměrně ukončí svůj život, nazýváme sebevrahem.²⁹ Podle Sochůrka je sebevražda zoufalé volání o pomoc.³⁰ V poslední letech vnímáme nárůst těchto jevů, kdy jsou společností chápány velmi negativně.³¹

Ve společenském spektru lze sebevraždu chápat za jev nenormální, nežádoucí, deviantní. Jedna z mnoha definic říká, že jde o násilí na sobě samém.³² Sebevražda jako sociologické téma byla zpracována T. G. Masarykem poprvé v roce 1878 a následně É. Durkheimem v roce 1897.³³

²⁴ Srov. PLATZNEROVÁ, A. Sebeпоškozování, s. 35.

²⁵ Srov. SOCHŮREK, JAN. Úvod do sociální patologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s.170

²⁶ Srov. MUHLPACHR, PAVEL. Sociopatologie. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2008, s. 56

²⁷ Srov. VIEWEGH, JOSEF. Sebevražda a literatura. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996, s.19

²⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, MARIE. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Nakladatelství Portál, 2008, s.86.

²⁹ Srov. MASARYK, TOMÁŠ GARRIGUE. Sebevražda. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1998, s. 164

³⁰ Srov. SOCHŮREK, JAN. Úvod do sociální patologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 1–7.

³¹ PSENNEROVÁ, SABINA. Sociální patologie I. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011, s. 4

³² PSENNEROVÁ, SABINA. Sociální patologie I. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011, s. 75.

³³ Srov. LÁTALOVÁ, K; KAMARÁDOVÁ, D. (et). Suicidialita u psychických poruch, s. 15.

1.7 Formy sebevražedného jednání

Suicidální myšlenky, suicidální pokus a suicidium jsou vyskytující se formy sebevražedného jednání, které se liší v intenzitě sebevražedných tendencí, kvalitě a kvantitativně, mentálního stavu jedince a jeho zkušeností či v pevnosti přesvědčení, že jiné řešení pro těžkou životní situaci není.³⁴ Je důležité brát v úvahu tyto různé formy sebevražedného chování při poskytování pomoci a prevenci sebevraždy.

- **Suicidální myšlenky**

Suicidální myšlenky jsou první stupeň sebevražedného chování, kdy jedinec prožívá nutkavé, intenzivní myšlenky a představy, o tom, že zemře. I když se dotyčný snaží těchto myšlenek zbavit, věnuje jim téměř veškerý svůj čas, jelikož jsou tyto myšlenky neodbytné. Intenzita a konkrétnost situace je důležitým faktorem k posouzení.³⁵

- **Suicidální pokus**

Suicidální pokus je druhý stupeň sebevražedného jednání, který definujeme jako nebezpečný čin s úmyslem ukončit tak vlastní život bez úmyslu doopravdy zemřít. Jiří Koutek a Jana Kocourková si ve své knize kladou otázku „*zda suicidální pokus je pouze „nepodařená sebevražda“, tedy je rozdíl pouze kvantitativní, nebo je kvalitativně odlišnou formou suicidálního jednání.*“³⁶

Odborníci jsou přesvědčeni, že mezi sebevražedným pokusem a dokonanou sebevraždou existují kvalitativní rozdíly. Nejedná se podle nich pouze o odlišnou formu kvantitativní stránky, ale i kvalitativní. „*Tento názor se opírá o statisticky citované G. H. Coltem v knize Záhada sebevraždy. Colt zdůrazňuje, že 90 procent sebevražedných pokusů dospívajících se odehrává doma, 70 procent z nich, když jsou doma i rodiče. Člověk, který se pokusí o sebevraždu za těchto okolností, si zjevně přeje být nalezen a zachráněn.*“³⁷

Sebevražedný pokus je nejčastěji způsoben náhlým, spontánním rozhodnutím. Oproti tomu vychází dokonaná sebevražda z dlouhodobého plánování cesty, jak ukončit svůj život. Sebevražedný – suicidální pokus bývá vícero u žen, oproti tomu muži častěji přistupují k dokonané sebevraždě. K sebevražednému pokusu přistupují častěji dospívající a mladí lidé, naopak k dokonanému suicidii přistupují starší. U pokusu o sebevraždu lidé většinou používají tzv. měkké metody. Při nich nedochází ihned ke smrti a je zde pravděpodobnější šance na přežití (např.

³⁴ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ, J. Sebevražedné chování, s. 27.

³⁵ Srov. VIEWEGH, J. Sebevražda a literatura, s. 28.

³⁶ Cit. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ, J. Sebevražedné chování, s. 28.

³⁷ Cit. FRANKEL, B. KRANZOVÁ, R. O sebevraždách, s. 77.

intoxikace léčiv, podřezání žil mimo tepnu, otrava výfukovými plyny atd.) zpravidla je tento pokus naplánovaný tak, aby v čas někdo dotyčnou osobu našel.³⁸

- **Suicidium**

Zde mluvíme o dokonané sebevraždě, úkon, který způsobí úmyslné ukončení vlastního života. U suicidia lidé přistupují k tzv. tvrdým metodám, kdy dochází v krátké době nebo ihned ke smrti. (např. skok z vysoké budovy, střelná zbraň atd.). Může zde docházet k delšímu intervalu, což se udává jako protahované suicidální jednání (např. intoxikace léčiv, která je zvyšována po dobu několika dnů). Dochází k tomu z důvodu špatného odhadnutého množství léků, které by vedli k okamžitému ukončení života, nebo není jedinec plně rozhodnutý o ukončení svého života. Někteří odborníci uvádí, že takto protahované jednání je na hranici sebepoškozování.³⁹

1.8 Druhy sebevražd

Autoři Jiří Koutka a Jana Kocourková rozdělují sebevražedné jednání do několika kategorií. Dělí je na bilanční sebevraždu, zkratkovité suicidální jednání, účelové suicidální jednání, demonstrativní suicidální jednání, suicidální dohodu a rozšířenou sebevraždu.⁴⁰

- **Bilanční sebevražda**

K bilančním sebevraždám nejčastěji dochází z důvodu dlouhodobě špatné životní situace, která na jedince působí. Dlouhodobou představou je dotyčný přesvědčený, že se jedná o neřešitelnou situaci, ze které vede jediné východisko a tím je ukončení života. Velmi často v těchto případech hraje roli nevyléčitelná nemoc či ztráta smyslu života.⁴¹

U dětí a mladistvých hraje v tomto případě roli třeba dlouhodobá šikana a kyberšikana, kdy dotyčný není schopný situaci zvládnout a pokusí se o sebevraždu.

- **Zkratkovité suicidální jednání**

Dotyčný zde nepřemýšlí, zda je toto řešení správné či nikoli. Jediné, o co zde jde, je co nejrychleji ukončit své trápení a tím vše vyřešit.⁴²

Tomuto jednání nepředchází žádné dlouhé promýšlení a může nastat i u jedinců. Kteří nikdy na sebevraždu ani nepomysleli.

³⁸ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ, J. Sebevražedné chování, s. 28–29.

³⁹ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ, J. Sebevražedné chování, s. 29–30.

⁴⁰ Tamtéž, s. 29–30.

⁴¹ Srov. FISHER, S. Sociální patologie, s. 41.

⁴² Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování, s. 31–32.

- **Účelové suicidální jednání**

Smrt zde není na prvním místě, ale cíl je zde vyhnout se nepříjemné situaci a tím vše vyřešit. Jak sám název napovídá hovoříme o účelovém jednání, kterým si dotyční chtějí vyřešit pro ně situaci nepříjemnou a nechtěnou. Tímto činem si myslí, že vše změní.

Mluvíme o nevědomě motivovaném jednání (např. těžká zkouška, nástupu do nápravného zařízení nebo dětského domova).⁴³

- **Demonstrativní suicidální jednání**

Toto jednání je podobné účelovému suicidálnímu s rozdílem ve vědomé motivaci člověka. Často se objevuje u mladistvých, kteří se snaží tímto činem citově vydírat své blízké tím získat jejich plnou pozornost. Může se zde jednat o nátlaku na partnera/partnerku například při rozchodu nebo nátlak vydírání na rodiče, aby dotyčný dosáhl svého.

Zpravidla je toto jednání naplánováno tak, aby byl člověk nalezený včas, nebo si vezme jen malé množství léků, které nezpůsobí trvalé následky, popřípadě smrt, ale druhou stranu velmi vyděsí svým chování. Demonstrativní jednání bychom však neměli podceňovat.⁴⁴

- **Suicidální dohoda**

Z názvu vyplývá, že zde jde o dohodu. Zpravidla se jedná o domluvu dvou či více lidí na společné sebevraždě. Jeden z nich bývá hlavním iniciátorem, který přesvědčí ostatní o správnosti tohoto kroku. Hromadné sebevraždy se nejčastěji objevují v náboženských sektách. Nabádání k těmto sebevraždám se v posledních letech objevuje na sociálních sítích v podobě různých výzev atd... Suicidální dohodu mohou uzavřít i mladiství z nešťastné zakázané lásky. Napomáhání k sebevraždě je z pohledu trestního práva trestný čin.⁴⁵

- **Rozšířená sebevražda**

V tomto případě si na život zpravidla sáhne pod vlivem deprese, halucinací či bludů duševně nemocný člověk, který sáhne na život i blízkému člověku. Může se jednat i o vraždu a následnou sebevraždu. Například vnuk pozře halucinogenní drogu, zabije svou babičku a následně pod tlakem svědomí zabije i sám sebe, matka po porodu – laktační psychóza zabije své dítě a následně spáchá sebevraždu). Mluvíme o suicidální jednání.⁴⁶

⁴³ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování, s. 31–32.

⁴⁴ Srov. JEDLIČKA, R (ed). Děti a mládež v obtížných životních situacích, s. 249.

⁴⁵ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování, s. 31–32.

⁴⁶ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování, s. 31–32.

Kromě uvedených druhů sebevražd lze také zdůraznit další faktory a okolnosti, které mohou hrát roli při sebevražedném chování:

- Psychické poruchy: Některé psychické poruchy, jako je depresivní porucha, bipolární porucha nebo poruchy osobnosti, mohou zvyšovat riziko sebevražedného chování. Tyto poruchy mohou vést k intenzivním emocionálním stavům a pocitu beznaděje, které mohou vést k sebevraždě.
- Trauma a ztráty: Zkušenost s traumatickými událostmi, jako je ztráta blízké osoby, fyzické nebo sexuální zneužívání, nebo jiné druhy trauma, mohou zvýšit riziko sebevraždy. Tato traumata mohou vést k rozvoji posttraumatické stresové poruchy (PTSD) nebo jiných psychických obtíží, které mohou podněcovat myšlenky na sebevraždu.
- Zneužívání látek: Užívání alkoholu a drog může být spojeno se sebevražedným chováním. Tyto látky mohou ovlivnit rozumové schopnosti jedince, snížit jeho inhibice a zvýšit impulzivitu, což může vést k rozhodnutím, která by jinak neudělal.
- Biologické faktory: Existují důkazy o biologických faktorech, jako je genetická predispozice, nízká hladina neurotransmiterů nebo neurobiologické abnormality, které mohou hrát roli v rozvoji sebevražedného chování.
- Sociální izolace: Nedostatek sociální podpory a pocit izolace mohou zvýšit riziko sebevražedného chování. Nedostatek důvěrných vztahů a sociálního kontaktu může vést k pocitům osamělosti a beznaděje. Důležité je také podotknout, že každý případ sebevraždy je individuální a může být ovlivněn kombinací těchto faktorů a osobních okolností každého jednotlivce. Prevence sebevraždy a poskytování psychické podpory jsou klíčové pro snižování rizika sebevraždy a zlepšení duševního zdraví.⁴⁷

⁴⁷ Srov. KOUTEK, J. KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování, s. 31-32

2 ROLE SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA PŘI PRÁCI SE SEBEVRAŽEDNÝMI A SEBEPOŠKOZUJÍCÍMI SE DĚTMI A MLADISTVÝMI

Lze konstatovat, že funkce sociálního pracovníka jsou definovány souborem očekávaných standardů chování. Tyto standardy se mohou značně lišit v závislosti na specifické oblasti působení daného odborníka. Sociální práce představuje soubor očekávaných chování, která jsou přizpůsobena konkrétním situacím a pozicím a specifikují, kdy, kde a jaké činnosti mají být realizovány.

Ve sféře sociální práce s klienty projevujícími sebevražedné či sebepoškozující tendence neexistuje univerzální oficiální příručka, která by jednotně definovala metodiku práce s touto cílovou skupinou. Přesto je možné předpokládat, že organizace a poskytovatelé sociálních služeb, kteří se s těmito jedinci setkávají, disponují vlastními interními dokumenty a postupy, jež stanovují, jakým způsobem se v těchto případech postupuje.

2.1 Pojem sociální práce vykonávané v rámci sociálních služeb

Stojí za zmínku, že neexistuje žádná celková definice, na které by se shodli všichni profesionální autoři a která by mohla popsat práci ve společnosti jako celek. Jedním z důvodů je velká různorodost sociální práce, kvůli které je obtížné určit, zda spadá spíše mezi praktickou disciplínu a teoretickou disciplínu. Globální definice profese sociální práce přijatá Mezinárodní federací sociálních pracovníků v roce 2014 je následující: *„Sociální práce je profese založená na praxi a akademická disciplína, která podporuje sociální změny a rozvoj, sociální soudržnost a posílení a osvobození lidí. V sociální práci jsou zásadní principy sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní odpovědnosti a respektování rozmanitosti. Sociální práce je podepřena teoriemi sociální práce, sociálních věd, humanitních věd a původních znalostí a zapojuje lidi a struktury do řešení životních výzev a zlepšování blahobytu. Výše uvedená definice může být rozšířena na národní a / nebo regionální úrovni.“*⁴⁸

Jako společenskovední disciplínu a oblast praktické činnosti definuje Matoušek sociální práci. Cílem sociální práce je zmírňování, vysvětlování,

⁴⁸ Cit. dostupná Mezinárodní federace sociálních pracovníků: Globální definice sociální práce [online]. Rheinfelden, 2021 [cit. 2021-6-14]. z <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>

odhalování a řešení sociálních problémů.⁴⁹ Vymezení sociální práce uvádí Mülpachr takto: „... soubor činností, jejichž účelem je přímé a na člověka nebo jeho rodinu bezprostředně působící úsilí k zachování celistvosti člověka, tj. úsilí o zachování jeho vztahu ke společnosti, k nejbližšímu prostředí, ke vzdělání, k práci apod. Lze ji charakterizovat jako práci sociálně diagnostickou, konzultační a výchovnou.“⁵⁰ Ve své knize uvádí Mülpachr tvrzení, že sociální práce se definuje více jako praktická aktivita a ne jako věda.⁵¹

Janebová tvrdí, že aby byla definice dobrá měla být jasná a jednoduchá. Obrací se proto k definici, kterou uvádí Malcolm Payne ve své knize Národní asociace sociálních pracovníků, vytvořené ve Spojených státech v roce 1943. „Sociální práce je profesionální aktivita zaměřená na zlepšení nebo obnovení sociálního fungování klienta (jedince, skupiny či komunity) a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“⁵²

Musil poukázal na to, že sociální práce a další pomáhající profese sdílejí společný rys, tedy poskytování pomoci lidem, kteří mají potíže v životě. Sociální práce se od ostatních pomáhajících profesí liší tím, že se primárně zabývá interakcí mezi lidmi a jejich sociálním prostředím. Její pomoc se proto zaměřuje na vyvažování očekávání sociálního prostředí při naplňování potřeb lidí se schopností toto očekávání zvládat.⁵³

Podle Úlehly stojí sociální práce na třech pilířích. Prvním pilířem jsou normy, kdy se sociální práce opírá o předpisy a zákony stanovující možnosti, jak postupovat v sociální práci postupovat. Druhým pilířem je klientovo jednání, myšlení přání, styl života a postoje. Třetí pilíř tvoří profesionalita sociálního pracovníka.⁵⁴ Janebová hovoří o realizaci sociální práce především v sociálních službách a jejich prostřednictvím. V některých případech (např. veřejná správa, školství atd..) je sociální práce vykonávána i mimo sociální služby. Sociální služby lze zjednodušeně a široce definovat jako činnosti, které poskytují pomoc

⁴⁹ MATOUŠEK, O. 2016. Slovník sociální práce. Třetí vydání. Portál. ISBN 8026211545

⁵⁰ Cit. MÜLPACHR, P. 2006. Sociální práce jako životní pomoc. Brno: Masarykova univerzita, s.7.

⁵¹ Tamtéž s.7.

⁵² Cit. JANEBOVÁ, R. in KLÍMA, P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. 2007. Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork. Praha: Česká asociace streetwork, s.76

⁵³ MUSIL, L. 2004. „Ráda bych Vám pomohla, ale ...“ Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman. Musil (2004)

⁵⁴ ÚLEHLA, I. 2005. Umění pomáhat. Učebnice metod sociální praxe. Sociologické nakladatelství SLON, Praha. Úlehla (2005)

osobám ve znevýhodněné sociální situaci s cílem předcházet sociálnímu vyloučení a maximalizovat jejich zapojení do každodenního života.⁵⁵

„Sociální práce je to, co dělá sociální pracovník. Zbývá už jen otázka, kdo je sociální pracovník.“⁵⁶

2.2 Sociální pracovník

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., definuje předpoklady sociálního pracovníka pro výkon povolání, včetně všech kompetencí této profese. Mezi tyto činnosti patří poskytování přímé péče klientům, vykonávání sociálních šetření, sociální poradenství, služby sociální prevence, sociální rehabilitace a mnoho dalšího.⁵⁷ Česká republika má pro sociální pracovníky a jejich praxi důležitý dokument, který vznikl v roce 1990 a tím je Etický kodex sociálních pracovníků ČR.⁵⁸

O sociálním pracovníkovi lze mluvit o jakési spojce mezi společenskými normami a klientem. Velkou roli v tomto případě hraje odbornost SP, díky které je umožněn rozvoj dialogu a spolupráce s klientem jakožto s rovnocenným partnerem.⁵⁹ Existují i přístupy, kdy je role SP spíše jako kontrolora či opatrovníka. Zde je potřeba držet se klientovy zakázky a nepřekračovat hranice.⁶⁰

2.3 Organizace, které mohou přijít do kontaktu s dětmi a mladistvými se sebevražedným a sebepoškozujícím jednáním

Sociální pracovníci se mohou setkávat s klienty vykazujícími sebepoškozující chování nebo sebevražedné sklony i v rámci zařízení, která nespadají přímo pod sociální služby. Patří sem školní zařízení, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně-pedagogická centra, stejně jako instituce institucionální péče o děti a mládež, mezi které se řadí diagnostické ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy a střediska výchovné péče. Zásadním faktorem, který ovlivňuje možnost změny u těchto klientů, je jejich dobrovolné rozhodnutí řešit danou situaci.

⁵⁵ JANEBOVÁ, R. in KLÍMA, P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. 2007. Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork. Praha: Česká asociace streetwork. (Janebová in Klíma 2007, s.82)

⁵⁶ Cit. ÚLEHLA, Ivan. Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, s. 24

⁵⁷ ČESKO. § 109 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 10. 4. 2021]

⁵⁸ Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky: Etický kodex sociálního pracovníka České republiky [online]. [cit. 2021-6-10]

⁵⁹ Srov. ÚLEHLA, Ivan. Umění pomáhat: učebnice metod sociální praxe. Vyd. 3. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, s. 24.

⁶⁰ Tamtéž, s. 33.

Sociální pracovníci v Českých Budějovicích se setkávají s dětmi a mladistvými, kteří vykazují sebepoškozující chování nebo mají sebevražedné sklony, v rámci zařízení jako jsou linky důvěry, krizová centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (NZDM) a orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Linky důvěry a krizová centra často představují první místa, kde se dotyční mohou svěřit se svými problémy a trápením.

2.3.1 Linky důvěry

Linky důvěry zastávají v této problematice významnou roli. Pracuje zde velké množství odborníků (např. psychiatři, psychologové, pedagogové, sociální pracovníci, lékaři, dobrovolníci a další.). Pro osoby se sebevražednými myšlenkami nebo se sklonem k sebepoškození je toto často první krok k pomoci. Linky důvěry lze kontaktovat telefonicky a zpravidla bývají součástí krizového centra či poradny. V praxi se však setkáváme i s oddělenými pracovišti. Linky důvěry bývají ve dne v noci v nepřetržitém provozu. Základní princip fungování této linky je zásada anonymity umožňující klientovi nesdělovat žádné osobní údaje. Tím je poskytnuta nezbytná anonymita, kterou většina klientů potřebuje k pocitu bezpečí a uvolnění při vyhledání odborné pomoci. Volajícím zprvu pomůže, už jen to, že svůj problém může někomu říci, vyslovit ho nahlas a mít s kým vše probrat, aniž by ho někdo viděl osobně. Leckdy to, že s někým mluví, svěří se, stačí k tomu, aby klient změnil svůj postoj k situaci, ve které se nachází. V opačném případě se snaží pracovník dotyčného odkázat na potřebnou pomoc.⁶¹ Další z principů je bezplatnost zvyšující dostupnost pomoci co největšímu spektru klientů.

Pracovníci na linkách důvěry procházejí školeními jako jsou např. krizová intervence, řešení krizové situace, hranice pomoci atd... Linky důvěry jsou nazývány první pomoci.

Linky důvěry v okrese České Budějovice:

- LINKA DŮVĚRY NONSTOP PROVOZ
Středisko pro rodinu a mezilidské vztahy a Linka důvěry České Budějovice, o.p.s.
- LINKA BEZPEČÍ
[Linka bezpečí | Pomáháme dětem a studentům \(linkabezpeci.cz\)](http://linkabezpeci.cz)⁶²

2.3.2 Krizová centra

Jedná se o zařízení spadající pod zdravotní nebo sociální služby poskytující pomoc lidem v náročné životní situaci. Mluvíme se o situaci, kterou nejsou schopni

⁶¹ Srov. FRANKEL, B. KRANZOVÁ R. O sebevraždách, s. 107–109.

⁶² Dostupné z: [Linka bezpečí | Pomáháme dětem a studentům \(linkabezpeci.cz\)](http://linkabezpeci.cz)

zvládnout vlastními silami a vnímají ji jako krizovou. Hlavním cílem je zde pomoc lidem v krizových životních situacích. Krizová centra řeší pomoc akutní, ale i budoucí. Pomocí krizové intervence řeší přítomnou hrozbu nebezpečí např. uvažování o sebevraždě, pokusu o sebevraždu nebo sebepoškozování a snaží se tyto stavy do budoucna eliminovat. Úkolem pomoci je objasnění příčiny a motivů vedoucí k tomuto uvažování či jednání.

Potřebný může toto centrum navštívit, aniž by se předem ohlašoval. Pracovníci by měli procházet potřebnými školeními a pomáhat pomocí terapií, případně odkazují na další pomocné organizace. Některá krizová centra mají i linky důvěry a mohou být ambulantní i terénní.⁶³ I zde platí základní princip poskytování služby, a to je také anonymita.

Krizová centra pro děti a mládež v okrese České Budějovice:

- Krizové centrum pro děti a rodinu v Jihočeském kraji
- Krizové centrum pro matku a dítě v Kostelci
- THEIA krizové centrum o.p.s.

2.3.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež (dále jen NZDM)

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou zřizována na základě zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb.⁶⁴

Tato služba sociální prevence je určena dětem a mladistvým ohroženým společensky nežádoucími jevy nebo náročnou životní situací v níž se nachází.⁶⁵ Z větší části se jedná o klienty z dysfunkčních rodin mající problémy se školní docházkou nebo zařazením do kolektivu či do pracovního procesu.

NZDM je alternativou pro všechny, kteří nechtějí využívat standardní pomoc a péči. Mluvíme zde o nízkoprahové sociální službě, která je poskytována ambulantní formou, případně terénní – streetwork – jedná se ambulantní služby v přirozeném prostředí klientů.⁶⁶ Z důvodu velkého věkového rozptylu klientů NZDM se dělí na tři věkové skupiny, od 6 do 12 let, od 13 do 18 let a od 19 do 26 let. Dělení je možné i podle lokality kde žijí, případně tráví svůj volný čas. NZDM si klade za cíl poskytnout dětem a mladistvým oporu při náročných životních událostech a pomáhat jim snižovat sociální a zdravotní rizika.⁶⁷

⁶³ Srov. FRANKEL, B. KRANZOVÁ R. O sebevraždách, s.109.

⁶⁴ Dostupné z: [www.108/2006_Sb._Zakon_o_sociálních_službách_\(zakonyprolidi.cz\)](http://www.108/2006_Sb._Zakon_o_sociálních_službách_(zakonyprolidi.cz))

⁶⁵ MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013, s. 411

⁶⁶ PRACOVNÍ SKUPINA PRO DODEFINOVÁNÍ NZDM. Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM). Praha: Česká asociace streetwork, o.s. 2008, s. 5

⁶⁷ Tamtéž, s. 4

NZDM v okrese České Budějovice:

- Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – V. I. P.
- NZDM Bosko (klub Oráč)

2.3.4 Sociálně-právní ochrana dětí (OSPOD)

OSPOD se zabývá ochranou zájmů dítěte, zaměřuje se na práva a ochranu dítěte, a v případě různých dysfunkcí zasahuje i do oblastí zlepšení fungování rodiny. ⁶⁸ Sociální pracovníci, se často setkávají s dětmi, které jsou ohrožené nedostatečnou péčí v rodině nebo patřících do mnoho-problémových rodin či rodin v rozvodu. Úkolem SP je ochrana zájmu dětí a prevence rizikových faktorů. V rámci šetření se OSPOD pracovníci mohou setkat i se sebepoškozujícím a sebevražedným jednáním u klientů.

- Kontakty SPOD ČB – České Budějovice – web pro rodinu (c-budejovice.cz)⁶⁹

⁶⁸ PLATZNEROVÁ, A. (2009). *SEBEPOŠKOZOVÁNÍ: Aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby*. Praha: Galén.

⁶⁹ Dostupné z: Kontakty SPOD ČB – České Budějovice – web pro rodinu (c-budejovice.cz)

3 ETIKA A ETICKÁ DILEMATA SOCIÁLNÍHO PRACOVNÍKA

3.1 Etika / Morálka

Nečasová uvádí etiku jako filosofickou disciplínu zabývající se morální stránkou společenského života člověka, zabývá se podstatou a původem morálního jednání. O etice mluvíme jako o teorii morálky.⁷⁰ Význam slova etika je odvozeno od řeckého slova éthos, v překladu znamenající mrav, obyčej nebo třeba zvyk. Jedná se o filosofickou disciplínu, která svým hodnocením rozlišuje dobré od zlého a v rámci možností nastavuje pravidla a normy lidského chování.⁷¹

Morálku nazýváme kritickou reflexí životní praxe lidského jednání. Dá se říci, že morálka určuje pravidla lidského jednání a tyto pravidla následně zkoumá etika.⁷²

Rozlišovat mezi objektivními a subjektivními hodnotami nám umožňuje etický přístup. V objektivních hodnotách uznáváme, co je obecně známé. U subjektivních hodnot se snažíme vztáhnout své chování k systému hodnot, které uznáváme za vlastní.

Etika je rozdělena do čtyř hlavních oblastí: aplikovaná etika, normativní etika, deskriptivní etika a metaetika.

Aplikovaná etika, někdy označovaná jako profesní etika, se zaměřuje na konkrétní oblasti, které vyvolávají otázky týkající se morálních hodnot a rozhodování z hlediska etických teorií. Například sociální etika se zabývá tím, jaké jsou správné postupy ve společnosti. Díky aplikované etice jsme schopni s vědomostmi a dovednostmi řešit morální dilemata a profesní etika nám pomáhá vytvářet etické kodexy.

Normativní etika zkoumá normy, podle nichž lidé formují svá mravní rozhodnutí. Tato oblast se zabývá tím, jakými normami se řídí lidské jednání a jakými kritérii odlišujeme, co je morálně správné a co ne. Normativní etika má za úkol kriticky zkoumat hodnotové systémy a normy.

Deskriptivní etika se zaměřuje na popis uznávaných hodnotových systémů a mravních rozhodnutí ve společnosti. Cílem deskriptivní etiky není hodnotit nebo

⁷⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. Úvod do filosofie a etiky v sociální práci, s. 11.

⁷¹ Srov. BRUGGER, W. Filosofický slovník. Praha: Naše vojsko, 1994. s. 111.

⁷² Srov. PŘÍKASKÝ, J. V. Učebnice základů etiky, s. 8.

rozhodovat o tom, co je správné, ale pouze popsat existující hodnoty a normy ve společnosti.

Metaetika se zabývá logickým rozboru etického jazyka a základních pojmů v etice. Tato disciplína se zaměřuje na základní otázky jako je například povaha morálních výroků, jejich pravdivost a objektivita.⁷³

Etika je obor, který se zaměřuje na praktické aspekty a hodnoty dobra. Je oborem studujícím lidské chování, rozhodování a morální hodnoty z hlediska společenského nebo individuálního přijetí a správnosti, které reflektují obecné etické normy a porozumění.

3.1.1 Dobro

Koncept dobra a jeho vztah k etice a lidskému jednání je jedním z klíčových témat, která ovlivňují práci sociálních pracovníků v kontextu péče o sebevražedné a sebepoškozující se děti a mladistvé. Tato podkapitola se zaměřuje na různé perspektivy chápání dobra a jejich aplikaci v kontextu sociální práce.

První perspektiva, kterou zde analyzujeme, je chápání dobra odpovídající očekávání nebo žádosti. Tato perspektiva předpokládá, že lidé mají vrozenou tendenci směřovat k dobru, avšak jejich jednání nemusí vždy odpovídat etickým normám. Dle této teorie je dobro chápáno jako něco, co přináší potěšení, je užitečné a hodnotné. Zde je lidské jednání analyzováno na základě toho, zda splňuje očekávání a žádosti jednotlivce.

Druhou perspektivou je emotivismus, který tvrdí, že to, co nám přináší příjemné emoce, je pro nás dobré. Hodnocení jednání je zde subjektivní a závisí na individuálních emocích jednotlivce.

Třetí přístup, který zde zkoumáme, je intuicionismus. Tento přístup se opírá o intuici jednotlivce, přičemž každý člověk má individuální představu o tom, co je pro něj dobré. Dobro je zde identifikováno prostřednictvím intuice a rozumového uvědomění, které se vyvíjí od dětství.

Tato podkapitola si klade za cíl prozkoumat a porozumět různým perspektivám chápání dobra a jejich aplikaci v rámci práce se sebevražednými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými. Porozumění těmto konceptům je klíčové pro efektivní intervence a rozhodování sociálních pracovníků v oblasti péče o tyto zranitelné skupiny.⁷⁴

⁷³ Srov. NEDELNÍKOVÁ, D. Etická dilemata v terénní sociální práci. In Profesionální dovednosti terénních sociálních pracovníků. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 377.

⁷⁴ Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 50.

3.1.2 Hodnoty

Důležitou součástí etiky jsou hodnoty. Ty představují to, čím se řídíme, čeho si ceníme, a k čemu směřujeme. Jedná se o normativní standardy, ovlivňující naše rozhodování v odlišných životních situacích. Hodnoty sociálních pracovníků, jsou pro všechny společné a nalezneme je v rámci etických kodexů. Při řešení etických dilemat nebo ve výběru metody pro práci s klienty jsou hodnoty klíčové.⁷⁵

Specifická etika v sociální práci poskytuje sociálním pracovníkům tři klíčové body, které slouží jako základ pro kritické myšlení a hodnocení profesních situací. Těmito body jsou:

- **Zakotvení hodnot:** Specifická etika v sociální práci definuje a zakotvuje hodnoty, které jsou klíčové pro práci sociálního pracovníka. Tyto hodnoty pomáhají sociálním pracovníkům posuzovat, co je morálně správné a co není v různých situacích, a umožňují jim budovat zdravé profesionální sebevědomí.
- **Odpovědnost:** Etický rámec v sociální práci zdůrazňuje zodpovědnost sociálních pracovníků za jejich jednání a rozhodnutí. Tato odpovědnost zahrnuje jak individuální odpovědnost za jejich vlastní činy, tak i odpovědnost za důsledky jejich práce pro klienty a pro společnost jako celek.
- **Kritické myšlení:** Specifická etika v sociální práci podporuje rozvoj kritického myšlení sociálních pracovníků. To znamená schopnost zkoumat a hodnotit různé aspekty práce sociálního pracovníka z etického hlediska, identifikovat dilemata a konflikty hodnot a hledat vhodné řešení.⁷⁶

Tyto tři body specifické etiky poskytují sociálním pracovníkům pevný základ pro profesionální chování a rozhodování, což jim pomáhá vykonávat svou práci efektivně a morálně zodpovědně.

Tyto tři body specifické etiky poskytují sociálním pracovníkům pevný základ pro profesionální chování a rozhodování, což jim pomáhá vykonávat svou práci efektivně a morálně zodpovědně.

Etika vyžaduje od sociálních pracovníků následující schopnosti:

- **Analýza:** Sociální pracovník by měl být schopen provést důkladnou analýzu dané situace a zvážit všechna možná řešení. To zahrnuje zhodnocení dopadů jednotlivých možností řešení na všechny zúčastněné strany a zohlednění etických vlivů a hodnot.

⁷⁵ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha. Portál, s.r.o., 2003. s.33

⁷⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha. Portál, s.r.o., 2003. s.33

- **Uvažování:** Je důležité, aby sociální pracovník dokázal aktivně uvažovat o různých přijatelných řešeních daného problému. To zahrnuje schopnost vytvářet hypotézy a hledat efektivní strategie pro řešení etických dilemat.
- **Odstup:** Sociální pracovník by měl být schopen uvažovat o situaci s určitým odstupem, aby mohl lépe posoudit různé aspekty problému a zachovat objektivitu. Tento odstup by měl zahrnovat respektování stanovených hranic a profesionálních standardů.

Tyto schopnosti jsou klíčové pro to, aby sociální pracovníci mohli efektivně a odpovědně řešit etická dilemata a pracovat v souladu s etickými principy a hodnotami sociální práce.⁷⁷

3.2 Etika a etický kodex v sociální práci

Velmi významnou roli v sociální práci hraje vztah mezi klientem a sociálním pracovníkem. Nastavení hodnot pro tento vztah tvoří již zmíněná etika a hodnoty. Ve vztahu s klientem je hlavní uvědomit si způsoby, jak klientovi pomáháme a jak moc mu zasahujeme do jeho života. Je důležité vnímat hranice pomoci. Toto uvědomění se pojí s profesionalitou, která leckdy klade vysoké nároky na prožívání dané situace a následné rozhodování.⁷⁸ Profesionální etika nám pomáhá formulovat etický kodex. Jednotliví sociální pracovníci mají různé kompetence, které se pojí se značnou mocí. Jelikož toto vše může být zneužito, je nutná regulace jednotlivého jednání a k tomu sociálním pracovníkům slouží etický kodex.

Většina autorů chápe etický kodex jako základ pro kvalitní sociální práci. Zjednodušeně se dá říci, že etický kodex jsou souhrnná pravidla a zásady, kterými by se měli sociální pracovníci jako profesionálové řídit. Pracovníkovi pomáhá etický kodex seznámit se s hodnotami organizace. Etické chování se pojí s vnějšími i vnitřními pravidly organizace v rámci etických kodexů, které přijímá pracovník za vlastní.⁷⁹

Úlehla říká, že etiku práce nelze vymezit jen kodexem. Podle něj je kodex užitečný pouze k vzhledu do problematiky hodnocení, nicméně slouží jen jako jakýsi zjednodušený model, ale profesionalita jen úplně v něčem jiném. Po profesní stránce je významný pracovníkův přístup k lidem a životu. Úlehla také píše, že

⁷⁷ Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 18.

⁷⁸ Srov. DOSOUDILOVÁ, K., FRANCUCHOVÁ, M. Typická dilemata v terénní sociální práci pro terénní pracovníky. In Profesionální dovednosti terénních sociálních pracovníků, s. 471.

⁷⁹ Srov. NEDĚLNÍKOVÁ, D. Etická dilemata v terénní sociální práci. In Profesionální dovednosti terénních sociálních pracovníků, s. 377-378.

odlišný přístup bude mít každý pracovník. Chce tímto tvrzením poukázat na ovlivnitelnost podle toho jaké máme představy. V různých profesních odvětvích proto pracovníci zastávají odlišné postoje a utvářejí protikladné teorie.⁸⁰ V případě, že budeme od etického kodexu očekávat přesný návod, jak konat v dané situaci, odstraníme tím ze hry vlastní úsudek pracovníka. Tím se dostaneme do situace, kdy etika nebude mít žádný prostor v etickém kodexu. Musíme se zde vyrovnat s tím, že na dobrá řešení neexistuje návod a každý jsme originál.

Každá profese má etický kodex se základními hodnotami z důvodu, aby nedocházelo k zneužití moci, kterou dostanou pracovníci k dispozici. Díky etickému kodexu pak lze usměrňovat chování pracovníků. Kodexy bývají psané (formální) i nepsané (neformální).

Etický kodex společnosti sociálních pracovníků České republiky

Jedná se o základní dokument, ze kterého vycházejí v rámci etiky při práci sociální pracovníci v českém prostředí. Úvahy kodexu navazují na Mezinárodní federaci sociální práce, která definovala zásady etiky. Úvahy jsou založeny na Všeobecné deklaraci lidských práv a svobod, Listině základních práv a svobod České republiky a Zákonu 108/2006 Sb., o sociálních službách. Mezinárodní federace právě díky respektování lidských práv, rozmanitosti, spravedlnosti a dalším principům definovala sociální práci jako profesii, pro kterou jsou tyto principy důležité a v rámci etiky je považuje za neoddelitelný aspekt kvalitně vykonané sociální práce.⁸¹

Etický kodex pomáhá sociálním pracovníkům při řešení etických dilemat. Ochraňuje nejen profesi, ale především pracovníky a klienty. Kodexy nemají jednotný obsah ani formu, ale mohou obsahovat tyto oblasti:

- Etická pravidla a zásady
- Pravidla a principy praxe
- Poslání
- Osobnost pracovníků

Etiku můžeme brát také považovat za oblast vzdělávání, ve které udržujeme a vytváříme etickou reflexi. Nedílnou součástí je aktualizace standardů v kodexech a etické reflexe individuálního jednání, které nám ukazují funkčnost kodexu.

⁸⁰ Srov. ÚLEHLA, I. Umění pomáhat. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. s. 114.

⁸¹ Srov. MÁTEL., A. SCHAVEL, M. Mhülpachr, P. Roman T. 2010. Aplikovaná etika v sociální práci. Institut mezioborových studií. Vysoká škola zdravotnictví a sociální práce sv. Alžběty

Pravidla jsou postavena především na etických principech a zahrnují i řadu etických pravidel⁸²

3.3 Etické dilema versus etický problém

Diplomová práce je zaměřená na etická dilemata, ale podle mého názoru je důležité popsat rozdíl mezi etickým dilematem a etickým problémem. Velice často si tento rozdíl neuvědomujeme.

Při dilematu není možné najít přesně definovaný proces, který nám napoví, jak dané dilema vyřešit. Vždy záleží především na zkušenostech, dovednostech a znalostech sociálního pracovníka, jak se k dané situaci postaví. Postoj každého zaměstnance jako celku odráží jeho individuální osobnost, aktuální životní situaci, včetně případných osobních či zdravotních problémů, které prožívá. Etické dilema nastává, když jsou dvě (nebo i více) etické hodnoty stejně platné nebo je prokázáno, že jsou v konfliktu a sociální pracovník si musí vybrat, kterou možnost implementovat. Jakýkoli střet zájmů nemusí souviset s etickými hodnotami, může se týkat i přání či zájmů zaměstnanců, organizace a dalších účastníků. Očekávání a zájmy uživatelů služeb nelze automaticky povýšit na morální hodnoty.⁸³ Naproti tomu řecké slovo problém označuje kontroverzní a složité situace, které potřebují řešení. Etické problémy mají alespoň jedno pravdivé řešení nebo jedno pravdivé řešení. Rozhodování v některých situacích může být obtížné, složité nebo problematické, ale pokud existuje dobré řešení, nelze jej nazvat dilematem.⁸⁴

Heidbrink popisuje morální dilema, které je podle něj bolestnou situací, kdy se člověk musí rozhodnout mezi dvěma možnostmi. Obě tyto možnosti zároveň obsahují něco negativního. Dilema má podle něj podobu sporného konfliktu.⁸⁵ To, co jednomu pracovníkovi připadá jako etický problém, může být pro jiného dilema. Vše záleží na osobnosti sociálního pracovníka, jeho chápání dané situace, jeho zkušenostech s etickým rozhodováním a jeho osobním systémem hodnot. Nečasová tvrdí, že existují tři oblasti, kde mohou často nastat etické problémy a dilemata. Mohou to být oblasti související s právy a kvalitou života jednotlivců, oblasti související s obecným blahobytem a v neposlední řadě oblasti související s nerovností a strukturálním útlakem.⁸⁶

⁸² Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. *Etika pro sociální práci*, s. 84-92.

⁸³ Srov. NEDĚLNÍKOVÁ, D. *Etická dilemata v terénní sociální práci*. In *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků*, s. 379.

⁸⁴ Srov. THOMSON, I. E., MELIA, K. M., BOYD, K. M. *Nursing Ethics*.

⁸⁵ Srov. HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál, 1997. s. 70.

⁸⁶ Srov. NEČASOVÁ, M. *Úvod do filosofie a etiky v sociální práci*, s. 7.

Z pohledu profesní etiky by měla být nápomocna sociálnímu pracovníkovi při obtížném rozhodování (např. při etickém problému nebo dilematu), nejenom znalost etických teorií, etického kodexu sociálních pracovníků, základních hodnot profese ale především největší znalost sebe samého.⁸⁷

3.4 Etická dilemata sociálních pracovníků

Sociální pracovníci se dostávají do situací, kdy mají pocity strachu a viny v případech, že musí řešit složité etické rozhodování. Sociální pracovníci se bojí nést následky plynoucí z jejich rozhodnutí.

Dilemata mohou být skrytá nebo zjevná. Sociální pracovníci čelí zjevným dilematům, když je jejich pracovní podmínky nutí volit mezi dvěma neslučitelnými možnostmi. Zaměstnanci většinou vymyslí nějaké stresující řešení. Okolnosti, které tuto volbu znesnadňují, pak mohou pomínout a důležitost problému ustoupí do pozadí. Když zaměstnanci na tyto podmínky zapomenou, ze zdánlivého dilematu se stane dilema skryté. Tato skutečnost však neimplikuje, že by explicitně vnímané dilema zaniklo v plné míře. Zaměstnanci si je zvyknou zdržovat. Naše paměť je však dlouhodobá, a tak skryté dilema čeká jen na to, až se pracovníci vzpamatují a stane se opět zjevným dilematem.⁸⁸

Mezi dilematy, s nimiž se sociální pracovníci v praxi potýkají, je třeba zmínit ještě jeden rozdíl. Jsou to všední a strategická dilemata. Strategické dilema řeší význam služeb sociálních pracovníků pro společnost. Konfrontace strategických dilemat ovlivňuje podobu operační strategie organizace, ve které sociální pracovníci působí. Všední problémy jsou každodenním životem sociálních pracovníků. Tyto dilemata se týkají spíše přímé klientské práce a přímo souvisí s tím, jak s klienty denně sociální pracovník pracuje.⁸⁹

Sociální pracovník ocitající se v situaci zahrnující dilema má těžké rozhodování. Může se jednat o dilemata ojedinělá či podobná. I proto chybí v sociální práci jednotný návod na řešení dilematických situací. Zaměstnanci jsou odkázáni především sami na sebe a jsou odpovědní za svá rozhodnutí. Ukazuje se tím důležitost osobnosti, zkušenosti a znalostí každého zaměstnance.⁹⁰

Holá ve své knize nastínila situace, které mohou vést k etickým dilematům a etickým problémům u sociálního pracovníka:

⁸⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*, s. 26.

⁸⁸ Srov. MUSIL, L. „Ráda bych vám pomohla, ale ...“. Brno: Marek Zeman, 2004. s. 38-39.

⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 149.

⁹⁰ Srov. MÁTEL, A. a kol. *Etika sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010. s.146

- Pocity nejasností plynoucí z nastavených pravidel
- Nedostatek důvěry ve své znalosti a kompetence
- Málo zkušeností a znalostí, které se mohou projevat při řešení klientských problémů
- Přehlížení kompletní situace, SP se zaměřuje pouze na jednotlivce
- Sociální pracovník vnímá jako nezvladatelnou kompletní klientovu situaci.⁹¹

3.5 Příklady etických dilemat, se kterými se může setkat SP při práci s dětmi a mladistvými:

Etická dilemata jsou často složitými situacemi, ve kterých sociální pracovníci musí rozhodovat o tom, jak postupovat v souladu s etickými principy a zároveň zohlednit individuální potřeby klientů. Zde jsou některé příklady etických dilemat, se kterými se mohou setkat SP při práci s dětmi a mladistvými a která zmiňuje nejčastěji s touto problematikou odborná literatura z různé studie:

- **Hranice oznamovací povinnosti**

Nedělníková ve své knize označuje tento typ dilematu jako veřejný zájem oproti zájmu uživatele.⁹² Dá se říci, že uvedenou dilematickou situaci můžeme pojmenovat jako mlčenlivost versus ochranu. Je však rozdíl mezi informační povinností a oznamovací povinností. Informační povinnost je regulována v rámci zákona o sociálně právní ochraně dětí, specifikovaného zákonem č. 359/1999 Sb. Oproti tomu se oznamovací povinnost vztahuje k povinnostem vyplývajícím z trestního zákona č. 40/2009 Sb.⁹³

- **Mlčenlivost**

Mlčenlivost je stanovena zákonem a sociální pracovníci jsou vázáni mlčenlivostí i po skončení pracovního poměru v dané organizaci. Mlčenlivost je nejčastěji vytyčena v Etickém kodexu, kterým by se měli sociální pracovníci řídit.⁹⁴ Je však dilema, zda se mlčenlivostí řídit i v případě, že se jedná o nezletilého klienta. Kdy je hranice zachování mlčenlivosti v pořádku a kdy ne?

- **Zasáhnout versus nezasáhnout**

Takové dilema řeší sociální pracovník tehdy, pokud si není jistý, kdy do klientovy situace zasáhnout nebo ne. Pracovník by zde neměl podléhat unáhleným představám do situace okamžitě zasahovat, ale z druhého pohledu nesmí nic

⁹¹ Srov. HOLÁ, L., *Mediace v teorii a praxi*, s. 150.

⁹² Srov. NEDELNÍKOVÁ, D. *Typická dilemata a etika terénní sociální práce*. In *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*, s. 41.

⁹³ Srov. KUTNOHORSKÁ, J., CICHÁ, M., GOLDMANN, R. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2011. s. 57.

⁹⁴ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. *Krizová intervence pro praxi*, s. 49-50.

zanedbat. Toto dilema sociální pracovníci zažívají běžně. Pracovníci se stále musí rozhodovat, zda něco udělat nebo se vyvarovat unáhlenému jednání. Důležité je vyvarovat se chyb, jako je nic nedělat a tím pádem nesprávně zasáhnout ale také se nesmí dopustit nedbalosti tím, že nezasáhne. Z velké pravděpodobnosti dojde k nespravedlnosti a udělá sociální pracovník chybu, jelikož se bude snažit do klientovo situace nezasahovat. Sociální pracovník by měl z tohoto důvodu svědomitě posuzovat jednotlivé případy.⁹⁵

- **Poskytnout versus neposkytnout informace**

Zde je pracovník v dilematické situaci většinou s blízkou osobou klienta. Jedná se např. o poskytnutí informací matce dítěte nebo mladistvého. Sociální pracovník si ke klientovi nalezne vztah, on mu důvěřuje ale sdělené informace nechce svěřovat nikomu jinému. Zákonný zástupce má právo vědět co se s jeho dítětem děje, na druhou stranu, když sociální pracovník naváže důvěru u dítěte a mladistvého, který si nepřeje, aby se to dozvěděl někdo jiný má právo tuto dohodu SP porušit? Pracovník tak řeší dilema, zda porušit důvěru u klienta, jelikož není plnoletý a zákonný zástupce má právo vědět co se děje...

- **Procedurální, nebo situační přístup**

Toto dilema vzniká, když pracovník volí mezi tím, zda problém klienta řešit dle zavedených vzorců řešení (procedurální), nebo vytváření jedinečného řešení pro každého klienta (situační). Procedurální řešení bývá pro pracovníka snazší volbou. Situační řešení více zohledňuje individualitu klienta a je časově náročnější, navíc může vést k favorizování některých klientů tím, že jim věnujeme více pozornosti, vytvoříme pro ně lepší podmínky (spojení s předchozím dilematem).

- **Potřeby klienta versus nastavení pracovníka**

Zde se jedná o podobné dilema jako poskytnout nebo neposkytnout informace nezletilého zákonnému zástupci, ale může se týkat i jiných oblastí jako je případné nastavení pohledu na život. Toto dilema vychází z nastavených hodnot sociálního pracovníka. Každý jednatel má své potřeby, které mu usnadňují vykonávat práci sociálního pracovníka, ale ne vždy se shodují s potřebami klienta. Dítě například nechce říci pravdu zákonnému zástupci a chce po pracovníkovi vymyšlenou verzi své situace. Pracovník je postaven před situací kdy se musí rozhodnout, zda tato varianta bude klientovi ku prospěchu, nebo situaci akorát

⁹⁵ Srov. MUSIL, L. „Ráda bych Vám pomohla, ale...“ Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. s.138.

zhorší. Zároveň je staven před rozhodování, pokud nepřistoupí na klientovo přání, zda to jeho problém ještě nezhorší.⁹⁶

Ve všech zmíněných dilematech hraje rolo profesionální hranice. Sociální pracovníci musí udržovat profesionální hranice ve vztahu k dětem a mladistvým. Často se setkávají s dilematem, kdy musí rozhodnout, jak zachovat profesionální distanc a zároveň projeviti empatii a péči.

3.6 Rozbor dilematu za pomoci etických teorií

Etické teorie sociální práce slouží k lepší spolupráci pracovníků s klientem tak, aby mohli klientovi pomoci řešit jeho nelehkou situaci. Pomáhají porozumět klientovi, při společném hledání řešení problému, jeho realizaci a konečném vyhodnocení zvoleného postupu.⁹⁷ Etické teorie dělíme do několika podskupin. Není zde však důležitá teorie, ale především její uvedení do praxe, a právě k tomu, nám pomáhají zmíněné teorie.⁹⁸

Výběr teorií jsem se prvotně inspirovala na základě předmětu Dilemata v sociální práci, který jsem v rámci studia absolvovala. V odborné literatuře jsou nejběžněji rozebrány teorie Utilitarismus, Deontologie či Etika péče. Tyto teorie jsou publikovány i v odborném časopise Sociální práce/Sociální práca. Jak se zde uvádí, teorie jsou naprosto odlišné, a přesto se doplňují a měli bychom je brát jako celek.⁹⁹

Nejenže znalost etických teorií napomáhá sociálnímu pracovníkovi k morálnímu rozhodnutí, ale smyslem etických teorií je, aby se sociální pracovníci mohli snáze orientovat ve svém myšlení s etickým uvažováním ostatních.¹⁰⁰ Nalézání eticky správného přístupu v konkrétních případech u klienta zpravidla souvisí s několika vlivy, které jej ovlivňují. Znalost etických teorií a přístupů umožňuje lépe popsat jednotlivé vlivy. Často je třeba zvážit kombinaci několika argumentů. Hodnocení etické stránky našeho problému v sociální práci by proto mělo zahrnovat několik možných úhlů pohledu.

⁹⁶ Srov. MUSIL, L. „Ráda bych Vám pomohla, ale...“ Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno: Marek Zeman, 2004. s.138.

⁹⁷ Srov. OPATRŇY, M. Sociální práce a teologie, s 201.

⁹⁸ Srov. MACHULA, T., Základní etické teorie. In FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. Etika pro sociální práci. Praha: JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008.s.47.

⁹⁹ Srov. NEČASOVÁ, M., DOHNALOVÁ, Z., TALAŠOVÁ, R. Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce. In Sociální práce/Sociální práca.

¹⁰⁰ Srov. NEČASOVÁ, M. Úvod do filosofie a etiky v sociální práci, s. 23.

Definování eticky správného či dobrého chování závisí na tom, jak sociální pracovník zvažuje jednotlivé hodnoty a na základě jakého modelu své řešení na eticky správném rozhodnutí zakládá.¹⁰¹ Je třeba zdůraznit, že použitím určité teorie nelze vyvozovat konkrétní závěry. Pomocí etických teorií se nám nabízejí možnosti a argumenty, na jejichž základě můžeme svá rozhodnutí zdůvodnit.

3.6.1 Etické dilema z pohledu utilitarismu

Toto je nejrozšířenější teorie etiky. Vychází z „principu užitečnosti“ Jednání je posuzováno, jestli je dobré nebo špatné na základě jeho následků. Zakladatel této teorie je Jeremy Bentham, na kterého navázal John Stuart Mill. Tato teorie je založena na předpokladu, že žádné lidské konání není dobré ani špatné. Předpokládané následky hodnotíme prostřednictvím odehrávaných následků.¹⁰²

Pro Benthama je základem „*co největší štěstí co největšího počtu lidí.*“ Upřednostňuje tak kvantitativní rozměr štěstí. Naopak Mill věří víc v kvalitativní měření štěstí. Že má štěstí vnitřní hodnotu, na tom se shodují oba. Vše, co je dobré, je dobré pro naše štěstí.¹⁰³

Utilitaristé i deontologové jednají podle pravidel. Utilitaristé se liší tím, že základem jednání je zhodnocení pozitivní či negativní konsekvence. V konečné fázi by měla převažovat pozitiva.¹⁰⁴ Zde by měla SP posoudit, zda převažují pozitiva nad negativy.

Utilitarismus je silně poznamenám Kantovým vlivem a snaží se vytvořit shodu s deontologií. Tato teorie je na rozdíl od deontologie zaměřena na proceduru aplikace obecného principu na konkrétní.¹⁰⁵ Utilitarismus má čtyři základní principy, podle kterých zjišťujeme jednání buď etické nebo neetické.

- Princip následků (princip teologický) – zde posuzujeme důsledky, které vzniknou z jednání. Neexistuje jednání, které by bylo samo o sobě dobré nebo zlé.
- Princip užitečnosti – zde posuzujeme užitečnost a prospěšnost následků. Cílem je uskutečnění něčeho, co je dobré samo o sobě.
- Princip hédonistický – zde se upřednostňuje uspokojování lidských potřeb a zájmů (slast, radost a štěstí) – to se u každého jedince liší.

¹⁰¹ Srov. FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In Etika a lidská práva v sociální práci. (kol.). Praha: CSSP, 2008. s. 17-18.

¹⁰² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 29.

¹⁰³ NEČASOVÁ, M. Úvod do filosofie a etiky v sociální práci, s. 33-34.

¹⁰⁴ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 29.

¹⁰⁵ 2 Srov. JINEK, J., KRÍŠŤAN, A. Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci. In Sociální práce/Sociální práce, s. 129.

- Sociální princip – zde zajišťujeme dobro – štěstí u co největšího počtu jedinců.¹⁰⁶

Společensky přizpůsobiví jedinci jsou pro utilitarismus problémem, jelikož nedokážou přijímat závazné normy. Tady nastává problém, zda a do jaké míry „vnucovat“ jedincům užitečnost této teorie. Bentham doporučuje vnucovat něco, co zvýší všeobecnou míru štěstí nebo naopak zmírní všeobecnou míru strasti, aby to přesáhlo újmu, která se děje těm, jimž je něco vnucováno.¹⁰⁷

Podle utilitarismu je eticky správné řešení problému podřazeno maximálnímu užítku jednání pro co největší blaho v co největším počtu lidí.¹⁰⁸

3.6.2 Etické dilema z pohledu deontologie – nauka o povinnostech

Zde musíme určit přesný směr a důležitost, nikoliv výsledek. Matoušek uvádí, že „jednání může být morální nebo nemorální samo o sobě na základě své imanentní povahy nezávisle na následcích.“¹⁰⁹

Tímto směrem se především ubíral Kant, který vychází ve svých učeních především z toho, že co činí, činí správně ať už to má jakýkoliv důsledek. Zároveň chtěl „dobrou vůli“ učinit jádrem etiky.¹¹⁰

Jelikož má člověk složku rozumovou i přírodní není tudíž motivován k činu pouze libostí nebo nelibostí, ale i rozumem. Rozumové motivace neslibují žádný prospěch jedná se tedy o povinnost.¹¹¹ Vnímáme – li rozumovou motivaci jako nepodmíněné povinování, musí mít povahu kategorického imperativu. V Kantově etice vyznívá jako morální princip a zní: „*Jednej tak, aby maxima tvé vůle vždy mohla být zároveň principem obecného zákonodárství.*“ Kant také uvádí, že v rámci kategorického jednání je pojem maximy našeho jednání „subjektivně praktická zásada, která obsahuje všeobecné určení vůle.“ Morální úvaha, která má základní strukturu a odpovídá nám na to, jak jednat v dané situaci. Musíme si nejprve uvědomit mezi kterými kroky jednání se rozhodujeme, poté se práme na maxima jednání v základu možností jednání. V poslední řadě posuzujeme tyto maximy podle obecného zákona. Z toho vychází pouze jedna maxima.¹¹²

Právě Kant se v této oblasti zabývá morálkou. Její podstata rozdílu je morální a nemorální jednání. Z tohoto hlediska jde o rozdíl mezi nákloností a

¹⁰⁶ Srov. ANZENBACHER, A. Úvod do etiky, s. 32–34.

¹⁰⁷ Srov. MACHULA, T. Konzultace etiky v rámci DP.

¹⁰⁸ Srov. FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In Etika a lidská práva v sociální práci. (kol.), s. 13.

¹⁰⁹ Cit. MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 27.

¹¹⁰ Srov. THOMPSON, M. Přehled etiky. Praha: Portál, 2004. s. 106.

¹¹¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 28.

¹¹² Srov. ANZENBACHER, A. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994. s. 51-53.

povinností.¹¹³ Důležitým aspektem je povinnost, kterou máme vůči klientovi. Sami chceme, aby klient chodil na schůzky včas a připravený, protože i SP věnuje přípravě čas a energii. Rozhovor s rodič chápe SP jako prostředek k naplnění svých povinností. SP by neměl navazovat s klientem hlubší osobní kontakt, neměl by mu pomáhat nad rámec svých sil. Měl by dodržovat standardy organizace, aby se naopak jeho pomoc nestala nemorální.

3.6.3 Dilema z pohledu etiky péče

Tuto teorii představuje zejména Carol Gilliganová, která vycházela z Kohlbergových stádií morálního vývoje. Ona zveřejnila odlišnosti etiky spravedlnosti. Ta je typická zejména mužskému pojetí morálky a etiky péče, která je naopak typická pro ženskou morálku.¹¹⁴

Etika péče se především zaměřuje na konkrétní situaci – způsob daného dobrého jednání. Neudává však, jak způsoby dobrého jednání vykonávat.¹¹⁵ Psychologická logika vztahů je jádrem etiky péče. TA je v souladu s formální logikou spravedlnosti. Gillianová dle vlastního zkoumání vymezila tři stádia se dvěma přechodnými fázemi.¹¹⁶

- **První přechodná fáze – před konvenční (egocentrická)** – přechod od egocentrismu k odpovědnosti. Přechodná fáze je charakteristická společnými normami hodnot.
- **Druhá přechodná fáze – konvenční – rozvoj odpovědnosti** – v tomto stádiu se považuje prosazování za nemorální. Protíná se zde nerovnováha mezi sebeobětováním a péčí o samotnou ženu. Díky této nerovnováze vznikají vztahové problémy.
- **Třetí postkonvenční stadium** – zaměřuje se především na dynamiku vztahů a přijímání společenských hodnot.

Podle Gillianové je mužská etika spravedlnosti situačně závislá a rigidní. Jeho „Já“ se opírá o abstraktní práva a povinnosti. Ženská etika je proti tomu situačně nezávislá a flexibilní. V ženském uvažování je koncepce „Já“ a morálky propojená.¹¹⁷ Zde vycházíme z přísného vymezování, co je a není eticky správné.

¹¹³ Srov. KANT, I. Základy metafyziky mravů. Praha: Svoboda, 1990. s. 76

¹¹⁴ Srov. NEČASOVÁ, M. Úvod do filosofie a etiky v sociální práci, s. 40-41.

¹¹⁵ Srov. JINEK, J., KRÍŠŤAN, A. Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci. In Sociální práce/Sociální práca, s. 129.

¹¹⁶ Srov. GILLIGANOVÁ, C. Jiným hlasem. Praha: Portál, 2001. s. 96.

¹¹⁷ Srov. GILLIGANOVÁ, C. Jiným hlasem. Praha: Portál, 2001. s. 125.

Etika péče je však složitější, než si myslíme, především v tom, že se těžko stanovují hranice mezi sebestřednou snahou pomáhat druhému.¹¹⁸

Celý život nás provází vztahy, proto jsou důležité i pro etiku péče. Etická péče se zaměřuje především na vztahy mezi lidmi, spolupráci, komunikaci a s tím související pocit odpovědnosti. Při špatném zásahu např. při sebepoškozování, které není tak závažné a nikdo by ho neřešil, a následně by došlo k závažnějšímu sebepoškození případně sebevraždě, by se mohli později vyskytnout výčitky svědomí. Mohlo by se zdát, že došlo k selhání SP, který podcenil danou situaci. Následně by se toto tvrzení potvrdilo, klient přestává docházet na terapie, SP ztrácí veškerý kontakt a začíná se zabývat myšlenkou, zda vše opravdu probíhalo v souladu, zda v dané situaci a pro daný případ udělala SP maximum atd... V opačném případě i za cenu porušení klientova práva v sobě pociťuje potřebu a pocit o péči o klienta, pocit odpovědnosti. Pokud si SP nenastaví s klientem hranice a nebudou spolu komunikovat při řešení klientova problému, bude u SP docházet k výčítkám svědomí často až se rozhodne jednat jakkoli a díky tomu může přejít až do fáze syndromu vyhoření.

3.7 Řešení dilemat

Aby bylo dosaženo daného cíle při řešení dilemat, měl by SP správně odhadnout svého klienta a tím zvolit správnou metodu práce s ním. Každý klient je věkově i mentálně odlišný, tudíž veškerá práce s ním souvisí právě s vhodně zvoleným postupem. Důležité je též zachovat eticky citlivý přístup ke klientovi. Díky tomu mu lépe porozumí. Rozsah pomoci SP klientovi spočívá v tom, že se snaží mu pomoci v řešení jeho situace, nemůže však zkoumat, jak s radou naloží, zda ji klient využije nebo nikoli, případně zda chce v terapii pokračovat. Především si musíme uvědomit věk klienta a dále problém, který ho do dané situace dostal.¹¹⁹

Sociální pracovníci by měli umět přijmout skutečnost, že při výkonu svého povolání se budou dostávat do složitých situací, které budou v rozporu s některými hodnotami a principy. V těchto případech je rozhodování příliš těžké. Dilemata se mohou vykazovat podobně, přesto jsou jedinečná a neopakovatelná. Rozuzlení k řešení dilematických situací závisí v první řadě na samotném sociálním

¹¹⁸ Srov. FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In Etika a lidská práva v sociální práci. (kol.), s. 17.

¹¹⁹ Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 14-15.

pracovníkovi, na jeho zkušenostech, hodnotách, postojích, na jeho osobnosti a vědomostech.¹²⁰

V některých případech lze předcházet etickým problémům a dilematům pomocí etických zásad sociální práce a sebereflexí každého pracovníka. To znamená umět si uvědomit své motivy a následné činy, které vedou k profesi sociálního pracovníka a k následné volbě klientské práce. Pracovník by se měl nad tímto zamýšlet pravidelně a ne pouze, když vzniknou sporné situace. Důležitým nástrojem je supervize. Řešení dilemat jsou závislé na individualitě klientů a na jejich situaci. Promýšlení možných dilemat a nalézání společných odpovědí, je dobré řešení pro budoucí případy.¹²¹

Postupy řešení etických problémů a dilemat nabízí etický kodex sociálních pracovníků ČR. Kodex zkráceně popisuje postupy při řešení, dále uvádí, že by sociální pracovník měl mít možnost diskutovat, analyzovat a zvažovat dané problémy spolu s kolegy a jinými odborníky, kterých se daná problematika může týkat. Při řešení dilemat je podstatné identifikovat dané dilema, analyzovat co je hlavním spouštěčem, jaké jsou hodnoty a cíle a v neposlední řadě vymežit, koho všeho se dilema dotýká a následně diskutovat o jednotlivých způsobech a možnostech řešení a v poslední řadě vyhodnotit důsledky daného jednání. Závěry následně porovnáme.¹²²

¹²⁰ Srov. MÁTEL, A. a kol. *Etika sociálnej práce*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010. s. 113.

¹²¹ Srov. DOSOUDILOVÁ, K., FRANCUCHOVÁ, M. *Typická dilemata v terénnej sociálnej práci pro terénnej pracovníky*. In: JANOUŠKOVÁ, K., NEDĚLNÍKOVÁ, D. (eds.) *Profesní dovednosti terénnej pracovníků*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. s. 509–510.

¹²² Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, s.r.o., 2003. s.48.

PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části mé diplomové práce se podrobně věnuji analýze konkrétních etických dilemat, která vznikají v běžné praxi sociálních pracovníků zaměřených na práci s dětmi a mladistvými projevujícími tendence k sebepoškozování a sebevražednému chování. Výzkum byl realizován na počátku roku 2023 a byla aplikována kvalitativní metodologie, což umožnilo hlubší pochopení komplexních situací. Data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se šesti respondenty, kteří pracují s touto specifickou cílovou skupinou v Českých Budějovicích, přičemž respondenty byly jak ženy, tak muži.

V teoretické části práce je podrobně rozebrána důležitost etických dilemat. Během prováděných rozhovorů byla identifikována tři hlavní etická dilemata, s nimiž se sociální pracovníci nejčastěji setkávají při práci s dětmi a mladistvými, kteří vykazují sebepoškozující a sebevražedné chování. Tato dilemata jsou následně podrobně analyzována v praktické části práce, kde jsou také představeny vybrané postupy, které respondenti běžně využívají při řešení těchto situací.

Rozhovory s pracovníky probíhaly v jejich domovských zařízeních v období ledna a února roku 2023. S předchozím souhlasem respondentů byly rozhovory zaznamenány na diktafon, což umožnilo jejich následné písemné zpracování a analýzu. Stručný přepis těchto rozhovorů je součástí příloh číslo II až VII. Schůzky s respondenty byly pečlivě koordinovány předem a doba trvání rozhovorů se průměrně pohybovala mezi 30 a 45 minutami.

Výzkumné rozhovory byly strukturovány devíti otázkami, které nebyly respondentům předem sděleny. Tento metodologický přístup byl zvolen s cílem minimalizovat případné ovlivnění reakcí a zabezpečit, aby odpovědi byly spontánní a autentické. Anonymita všech účastníků byla garantována, a jejich příspěvky byly využity výhradně pro účely výzkumu v rámci diplomové práce, přičemž nebyly publikovány bez jejich výslovného souhlasu.

4 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu diplomové práce bylo zjistit, s jakými etickými dilematy se setkávají sociální pracovníci, kteří přichází do kontaktu s dětmi a mladistvými mající sebevražedné a sebepoškozující tendence.

Na základě cíle diplomové práce jsem formulovala hlavní výzkumnou otázku: „S jakými etickými dilematy se při své práci s klienty setkávají respondenti, kteří přicházejí do kontaktu s dětmi a mladistvými mající problém se sebepoškozováním a sebevražednými tendencemi a jaké mají nástroje k řešení?“

Předpokládala jsem, že si respondenti automaticky nebudou uvědomovat, s jakými etickými dilematy se setkávají, určila jsem proto dílčí výzkumné otázky, které vycházejí z teoretické části:

- Setkávají se respondenti s etickým dilematem souvisejícím s otázkou mlčenlivosti?
- Byli respondenti někdy postaveni před rozhodováním se prolomení mlčenlivosti a prolomení důvěry?
- Co respondentům pomáhá při řešení daných dilemat?

4.1 Cílová skupina

Cílová skupina pro realizaci kvalitativního výzkumu byla záměrně vybrána mezi sociálními pracovníky působícími v krizových centrech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež v Českých Budějovicích. Pro účely rozhovoru bylo vybráno šest respondentů, kteří se v dané lokalitě pravidelně setkávají s dětmi a mladistvými. Respondenti mají zkušenosti v oboru v rozmezí od dvou do patnácti let. Tento rozsah praxe byl zvolen úmyslně, aby bylo možné srovnat odpovědi a přístupy k řešení etických dilemat z pohledu délky praxe a získaných zkušeností. Rozhovor proběhl se třemi ženami a třemi muži. Setkání s respondenty se konala přímo v prostorách jejich domovských organizací. Přestože byla všem účastníkům nabídnuta možnost setkání na neutrálním místě, což mělo potenciál zvýšit otevřenost a snížit rezervovanost v rozhovorech, žádný z respondentů tuto alternativu nevyužil.

4.2 Metodologie – kvalitativní výzkum – polostrukturovaný rozhovor

Výzkum a sběr dat pro diplomovou práci byl veden pomocí kvalitativní metody sběru dat, pomocí polostrukturovaného dotazníku. Charakteristické pro kvalitativní výzkum je, že „získává podrobný popis a vzhled při zkoumání jedince, skupiny, události či fenoménu v přirozeném prostředí“. Pro sběr dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor se stanovenými otevřenými otázkami „Strukturovaný

rozhovor redukuje pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit.¹²³

Rozhovory, tvořící základní metodický prvek výzkumu, byly strukturovány devíti otázkami odvozenými z cílů diplomové práce. Odpovědi byly zaznamenávány pomocí diktafonu, což umožnilo detailní a přesné zachycení informací poskytnutých respondenty. V případě, že by kterýkoliv z respondentů nesouhlasil s nahráváním, byla připravena možnost zapsání odpovědi do papírového dotazníku. Tento přístup zajistil flexibilitu v získávání dat a respekt k individuálním preferencím účastníků studie.

Kvalitativní výzkum má za cíl porozumět danému jevu, kterým se zabýváme. Výchozím bodem tohoto přístupu je empirický svět. Tento svět tvoří znalosti, zkušenosti, postoje, emoce a různé interpretace jejich každodenní reality. Z těchto důvodů se výzkumníci snaží zachytit hloubku, podrobnosti informací, jedinečnost a neopakovatelnost individuální zkušenosti.¹²⁴

V rámci rozhovoru je kladen důraz na stručné a jasně formulované otázky. Je zásadní, aby otázky neimplikovaly očekávanou odpověď a nebyly sugestivní, což by mohlo vést ke zkreslení výsledků. Otázky by měly být pokládány s citlivostí a taktikou, aby nedošlo k jakémukoli uzavření nebo omezování respondenta ve vyjadřování. Základem úspěšného rozhovoru je navázání kontaktu s respondentem, přičemž klíčový je styl, jakým je rozhovor veden. Je preferováno, aby rozhovor probíhal v přirozené a nenásilné formě. Přílišná rigidita ve struktuře otázek může rozhovor přeměnit ve výslech, což je nežádoucí. Výzkumník by měl být ostražitý v kladení otázek a pozorně reagovat na odpovědi, aby rozhovor plynul spontánně. Esenciální je projevit autentický zájem a aktivně naslouchat respondentovi, což přispívá k otevřenosti a důvěře během rozhovoru.¹²⁵

Aby mohl výzkumník porozumět jednotlivým zkušenostem, je nutné shromáždit podstatné informace od malého počtu respondentů. Disman v této souvislosti hovoří o nedostatečné standardizaci kvalitativního výzkumu, což vede k nízké proveditelnosti. To však umožňuje poměrně vysokou validitu výsledků. S určitou jistotou si tedy můžeme být jisti, že se ptáme na to, co hledáme, ale

¹²³ Srov. MIŠOVIČ, Ján. 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty, 72. svazek.

¹²⁴ Srov. Míovský, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. s. 228–229

¹²⁵ Srov. Pelikán, Jiří. *Základy empirického výzkumu jevů pedagogických*. Praha: Karolinum, 2011. s. 119-121

informace se mohou časem měnit a být zkreslené. Respondenti také seberedukují informace, které nás zajímají.¹²⁶

4.3 Etika výzkumu

Z důvodu ochrany účastníků jsme před samotným nahráváním rozhovorů provedli informovaný souhlas.¹²⁷ Respondenti výzkumu podepsali písemnou formu informovaného souhlasu, který je uschován u autorky diplomové práce. Osobní údaje respondentů nejsou uváděny z důvodu zajištění anonymity výzkumu. Na žádost respondentů byly nahrávky rozhovorů použity pouze pro účely výzkumu a nebudou nikterak šířeny.

Před zahájením samotných rozhovorů byli respondenti seznámeni s cílem diplomové práce a cílem výzkumu. Dále byl každému respondentovi objasněn předpokládaný průběh rozhovoru a představeny jednotlivé otázky. Očekávaná doba trvání rozhovoru byla stanovena na přibližně 30 až 45 minut. Respondenti byli rovněž ujištěni o zachování anonymity a informováni o tom, které demografické údaje (jako pohlaví, vzdělání, délka praxe) budou v rámci studie uvedeny. Nakonec byla každému respondentovi dána možnost volby, zda souhlasí s nahráváním odpovědí na diktafon, nebo preferuje zaznamenání odpovědí v písemné formě na papírové archy.

Na úvod rozhovoru byla úmyslně položena otázka zaměřená na délku praxe v sociální práci a na motivaci ke vstupu do tohoto povolání. Tato počáteční otázka měla za cíl vytvořit příjemné a důvěryhodné prostředí, které by podpořilo otevřenost a vzájemnou důvěru v průběhu řízeného dialogu. Během rozhovoru byl kladen významný důraz na principy aktivního naslouchání a empatie, což umožňovalo lepší vzájemnou komunikaci a porozumění vyjádřeným postojům a názorům respondentů.

4.4 Průběh sběru dat

Výběr respondentů pro účely kvalitativního výzkumu byl intencionálně zaměřen na sociální pracovníky podle typu poskytované služby, přičemž byl z důvodů časové efektivity omezen pouze na okres České Budějovice.

První kontakt s potenciálními účastníky studie byl navázán prostřednictvím elektronické korespondence, ve které jsem vysvětlila záměr diplomové práce a

¹²⁶ Srov. Disman, Miroslav. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Nakladatelství Kariolinum, 2008. s.36

¹²⁷ Miovský, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006.s.280–281

požádala o spolupráci formou rozhovoru. Tento email rovněž stručně představoval téma a výzkumné cíle mé diplomové práce. Rozhovory byly uskutečněny v průběhu ledna a února 2023.

Respondenty jsem navštívila v jejich pracovních prostorách na základě předem dohodnutého setkání. Plánovaný čas na provedení rozhovoru byl stanoven na maximum 60 minut, nicméně v praxi se doba rozhovoru pohybovala v rozmezí 30 až 45 minut. Během rozhovorů byl pozorován různý stupeň otevřenosti mezi respondenty; někteří byli více komunikativní a otevření, zatímco jiní se vyjadřovali rezervovaně a odpovídali stručněji. Tato variabilita v komunikaci měla vliv na dynamiku rozhovorů a hloubku získaných informací. Výběr výzkumného souboru proběhl pomocí cíleného, účelového vzorkování, což umožnilo zaměřit se na specifické skupiny respondentů dle předem stanovených kritérií.¹²⁸ Všechna data byla zaznamenána pomocí diktafonu, což umožnilo jejich následné zpracování a analyzování. Rozhovory byly poté přepsány ve zkrácené podobě, přičemž byly vynechány doplňující otázky a rozšířené diskuse, aby bylo zajištěno soustředění na klíčové informace.

4.5 Vyhodnocení sběru dat

Respondenti byli dotazováni na devět hlavních otázek, ke kterým jsem, na základě jejich odpovědí, přidávala další podotázky. Tyto dodatečné otázky jsem využívala nejen pro hlubší objasnění a doplnění poskytnutých informací, ale také pro udržení a zlepšování příjemné atmosféry během rozhovorů. Toto přístupné a interaktivní prostředí umožnilo získat bohatší a podrobnější data pro výzkumný projekt.

- **Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?**

Tato otázka byla formulována s cílem získat údaje o délce pracovní zkušenosti respondentů v oblasti sociální práce zaměřené na děti a mladistvé. Zvláště relevantní je kvantifikace doby, po kterou respondenti pracují s touto specifickou skupinou klientů, neboť delší pracovní zkušenost může významně ovlivnit jejich schopnosti a povědomí o etických dilematech a strategiích jejich řešení. Získané informace nabízejí důležitý kontext pro interpretaci odpovědí na následující otázky a umožňují lépe pochopit perspektivy respondentů v kontextu jejich profesní činnosti.

¹²⁸ Miovský, Michal. Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada, 2006. s.127.

V rámci dotazovaného šetření se zapojilo celkem šest respondentů, z nichž tři jsou muži a tři ženy. Délka praxe v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými se u jednotlivých respondentů liší a činí 2, 4, 8, 5, 12 a 15 let. Někteří z pracovníků mají zkušenosti i z jiných oblastí sociální práce, které nebyly přímo předmětem tohoto výzkumu, avšak tato širší profesní zkušenost byla využita při analýze a srovnání etických dilemat napříč různými oblastmi sociální práce. V průběhu výzkumu byla identifikována řada etických dilemat, která jsou relevantní pro širší kontext sociální práce, nejen pro situace, kdy sociální pracovníci interagují s dětmi a mladistvými vykazujícími sebepoškozující nebo sebevražedné tendence.

Vyhodnocení získaných odpovědí odhaluje širokou paletu pracovních zkušeností mezi sociálními pracovníky, kteří se věnují práci s dětmi a mladistvými. Délka jejich praxe se rozkládá od poměrně krátkého období dvou let až po patnáctiletou profesní zkušenost. Tato rozmanitost v délce praxe nabízí cenné perspektivy na řešení problémů a etických dilemat spojených s prací s touto zranitelnou skupinou. Různé úrovně zkušeností umožňují hlubší pochopení dynamiky v oblasti sociální práce a poskytují širší spektrum náhledů na efektivní strategie přístupu a intervence v této specifické oblasti.

Pracovníci s delší praxí často disponují hlubším porozuměním specifík problematiky a jsou schopni efektivněji zvládat etická rozhodování vzhledem k nashromážděné zkušenosti. Naopak pracovníci s kratší praxí mohou přispět svěžími perspektivami a inovativními přístupy, což může obohatit praxi a přinést nové možnosti řešení problémů. Tato dynamika mezi zkušenými a novějšími pracovníky obohacuje kolektivní kompetence týmu a umožňuje komplexnější přístup k řešení situací.

Srovnání délky praxe sociálních pracovníků s daty z odborné literatury nebo relevantními průzkumy může poskytnout cenný kontext pro evaluaci a porozumění aktuální situaci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými. Analýza průměrných hodnot délky praxe v různých regionech či institucích podle dostupných studií může ukázat, jak se profesní zkušenosti liší v závislosti na geografických nebo institucionálních podmínkách a jaké profesionální standardy a kritéria jsou v jednotlivých oblastech uplatňovány.

Využití dat z průzkumů umožňuje nejen porovnání s průměrnými hodnotami, ale také lepší pochopení, jak rozdílná délka praxe ovlivňuje schopnost pracovníků efektivně čelit etickým dilematům a vyvíjet adekvátní intervence při práci s dětmi a mladistvými. Toto porozumění může přispět k dalšímu rozvoji odborné praxe a k definování cílených vzdělávacích a supervizních programů pro sociální pracovníky v této specifické oblasti.

- **Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?**

Na otázku o absolvování školení zaměřených na řešení dilematických situací odpovědělo pět ze šesti respondentů kladně. Jeden respondent dosud žádné speciální školení neabsolvoval, avšak účastnil se týmových supervizí a vyjádřil zájem o budoucí absolvování školení za účelem zlepšení kvality své práce. Respondenti uváděli různé typy školení, jako je pomoc v krizových situacích, krizová intervence a supervize. Dále zmínili, že prospěch mají i z rad zkušenějších kolegů. Dva respondenti uvedli, že absolvují, nebo již absolvovali psychoterapeutický výcvik. Jedná se o muže, který již výcvik dokončil a plánuje se zúčastnit dalšího, a o ženu, která je ve výcviku již dva roky a čekají ji další tři roky studia. Tato žena již nyní uvažuje o dalším výcviku, který by byl specificky zaměřen na práci s dětmi a mladistvými.

Respondenti poskytli zpětnou vazbu, že školení a supervizní sezení jsou klíčové pro efektivní nastavení profesionálních hranic. Tyto aktivity jim umožňují v bezpečném a podpůrném prostředí reflektovat své zkušenosti a čelit obavám, které mohou v průběhu práce vzniknout. Tato možnost sebereflexe je nezbytná pro jejich osobní i profesní rozvoj a zajišťuje lepší zvládání pracovních stresů a emocionální zátěže.

Navíc, interakce s kolegy a sdílení zkušeností během supervizí nebo školení přináší nové pohledy na řešení složitých a eticky náročných situací. Respondenti ocenili, že mohou diskutovat o svých případech a získávat od kolegů nové nápady a rady, které mohou aplikovat v praxi. Tento proces nejenže podporuje multidisciplinární přístup k řešení problémů, ale také posiluje týmovou spolupráci a vzájemnou podporu mezi pracovníky. Výměna zkušeností a perspektiv je považována za neocenitelný zdroj pro osobní i profesní růst v oblasti sociální práce, kde se pracovníci často setkávají s eticky i emocionálně náročnými situacemi.

Tato zkušenost a zdůraznění významu školení a supervize poukazuje na důležitost pravidelného vzdělávání a metodické podpory sociálních pracovníků. Je zřejmé, že systematické školení a profesní rozvoj nejen zvyšují kvalitu poskytovaných služeb, ale také pomáhají pracovníkům lépe zvládat náročné aspekty jejich povolání.

Získané odpovědi ukazují, že pouze tři z dotazovaných sociálních pracovníků prošli speciálním školením zaměřeným na řešení dilematických situací. Tato skutečnost může mít významný dopad na jejich schopnost adekvátně reagovat na etické dilemata, která se mohou vyskytnout v práci s dětmi a mladistvými. Absence specializovaného školení by mohla vést k nedostatečné připravenosti na řešení složitých etických situací, což je oblast, na kterou se v odborné literatuře často

klade důraz. Výzkumy v oblasti sociální práce poukazují na to, že školení zaměřené na etické dilemata mohou významně přispět k rozvoji schopností sociálních pracovníků identifikovat, analyzovat a efektivně zvládat komplexní etické výzvy.

Respondenti, kteří absolvovali tato školení, by měli být lépe vybaveni k zvládnutí dilemat v praxi a měli by být schopni poskytovat kvalitnější a eticky citlivější služby. Na druhou stranu, sociální pracovníci bez takového školení mohou čelit obtížím v rozhodovacích procesech, mohou být více náchylní k chybám a méně schopní efektivně zvládat náročné etické situace, které vyžadují komplexní úsudky a rozhodnutí.

Toto kontrastní porovnání zdůrazňuje význam a přínos speciálního školení pro profesní rozvoj sociálních pracovníků a jejich schopnost efektivně čelit etickým výzvám v práci s dětmi a mladistvými. Jasně ukazuje, že investice do pravidelného a cíleného vzdělávání může být pro sociální pracovníky výhodná a může přispět k lepšímu pochopení a zvládnutí dilemat, s nimiž se v praxi setkávají.

- **Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?**

Další položená otázka zněla: *Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?* Odpovědi všech respondentů na otázku o etických dilematech byly jednoznačné: setkávají se s nimi denně. Důvodem, jak uvedli, je práce s dětmi a mladistvými, kteří představují zvláště citlivou skupinu klientů, ve které nejsou etická dilemata výjimkou. Výjimku tvořila pouze jedna respondentka s dvouletou praxí, která nepocítovala nutnost řešit dilemata, jelikož se řídila etickým kodexem a svým vnitřním nastavením, což jí umožňovalo vyhnout se závažným situacím. U ostatních respondentů byl běžně zmiňován význam hranic, který považují v této práci za klíčový.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že setkávání s etickými dilematy je neodmyslitelnou součástí sociální práce, zejména při interakci s dětmi a mladistvými. Tato skupina klientů vyžaduje často řešení etických otázek a konfliktů, a proto je pro sociální pracovníky nezbytné stanovit jasné profesionální hranice. Tato strategie je zásadní pro prevenci a efektivní řešení etických dilemat. Méně zkušená respondentka pravděpodobně ještě nebyla vystavena situacím, které by jí umožnily plně pochopit potenciální etická dilemata, s nimiž se může v budoucnu setkat.

Odpovědi respondentů korespondují s odbornou literaturou, která potvrzuje, že sociální pracovníci běžně čelí etickým dilematům ve své každodenní práci, obzvláště když se jedná o práci s citlivými skupinami jako jsou děti a mladiství. Jak je zmíněno v teoretické části, ve které jsem čerpala informace z publikace *Metody a*

řízení sociální práce od Oldřicha Matouška by z pohledu profesní etiky měla být nápomocna sociálnímu pracovníkovi při obtížném rozhodování (např. při etickém problému nebo dilematu), nejenom znalost etických teorií, etického kodexu sociálních pracovníků, základních hodnot profese, ale především největší znalost sebe samého. Je nezbytné, aby sociální pracovníci byli schopni identifikovat a řešit tato dilemata v souladu s etickými principy a hodnotami, které řídí jejich profesní jednání.

Výzkumy a studie v oblasti sociální práce naznačují, že frekvence etických dilemat může být ve srovnání s jinými profesemi vyšší, což může mít vliv na stres, psychickou pohodu a vyhoření pracovníků. Tito pracovníci často vyžadují adekvátní podporu a dostupné zdroje pro řešení těchto náročných situací. Analýza odpovědí respondentů a jejich srovnání s odbornou literaturou a teoretickou částí mé diplomové práce naznačuje významnou frekvenci, s jakou se sociální pracovníci setkávají s etickými dilematy v rámci své profesní praxe. Z vyhodnocených odpovědí lze dovodit značnou shodu s tématy a situacemi, které nastiňuje Lenka Holá ve své knize. Lze tak potvrdit, dilematické situace nejsou pouze ojedinělým jevem a mají podstatný vliv nejen na pracovní výkonnost, ale i na osobní pohodu sociálního pracovníka.

- **Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?**

V rámci realizovaného průzkumu respondenti artikulovali řadu specifických etických dilemat, s nimiž se setkávají při vykonávání své profesní činnosti zaměřené na práci s dětmi a mladistvými. Tyto dilemata byla extrahována prostřednictvím metodiky otevřených doplňujících otázek, což umožnilo důkladnější analytické zpracování a interpretaci poskytnutých odpovědí. Tento přístup zároveň přispěl k hlubšímu porozumění specifickým situacím, které respondenti ve své práci řeší.

Identifikovaná etická dilemata jsou následující:

- **Profesní kompetence:** Pracovníci v sociálních službách mohou být konfrontováni s pochybnostmi o své odborné způsobilosti a schopnosti poskytovat efektivní a adekvátní pomoc klientům, což může mít za následek etickou nejistotu ohledně kvality a rozsahu poskytované intervence.
- **Poskytnutí či neposkytnutí informací:** Pracovníci stojí před dilematem, zda a jaké informace poskytnout klientům, což je často komplikováno požadavky na ochranu osobních údajů a důvěrnosti, ale zároveň nutností sdělení informací, které jsou klíčové pro zajištění bezpečnosti klienta nebo efektivního poskytnutí dalších služeb.

- **Oznamovací povinnost:** Sociální pracovníci se mohou ocitnout v situaci, kdy musí rozhodnout, zda mají oznamovat určité informace třetím stranám, jako jsou například zákonní zástupci nebo jiné authority, z důvodu ochrany klienta nebo dalších osob.
- **Anonymita versus právo předání informací zákonnému zástupci:** Může nastat dilema ohledně zachování anonymity klienta versus potřebou sdílet informace se zákonným zástupcem, zejména pokud jde o děti a mladistvé.
- **Hranice pomoci:** Sociální pracovníci se mohou ocitnout v situaci, kdy musejí určit, jak daleko mohou zajít ve své pomoci klientovi, aniž by překročili etické hranice a ztratili objektivitu a profesionalitu.

Tyto dilemata reflektují obecné etické výzvy, se kterými se sociální pracovníci setkávají, jak je zdokumentováno v odborné literatuře. Je nezbytné, aby pracovníci v sociálních službách byli schopni identifikovat a řešit tyto dilemata v souladu s etickými principy a normami své profese.

Kromě výše uvedených etických výzev je klíčové zdůraznit potřebu respektování základních etických principů, jako jsou autonomie klienta, jeho dobro a prospěch, princip neškodit, spravedlnost a úcta k lidské důstojnosti. Při řešení dilemat je esenciální zohlednit všechny relevantní aspekty situace a hledat řešení, která jsou v souladu s těmito principy.

V kontextu etického rozhodování je nezbytné zdůraznit význam komunikace, kolegiální spolupráce a konzultací s vyššími institucionálními úrovněmi či etickými poradci, což představuje základní pilíře pro dosažení co nejobjektivnějšího a nejvhodnějšího řešení případů. Tento proces je podstatný zejména ve světle reflexivní praxe, která by měla zahrnovat proces uvědomění si a kritické reflexe vlastních hodnot, přesvědčení a možných předsudků, což je fundamentální pro zachování profesní integrity v rámci sociální práce.

Klíčové je také respektování etických principů a hodnot, jako je autonomie klienta, jeho dobro a prospěch, zásada neubližování, spravedlnost a úcta k lidské důstojnosti. V procesu řešení etických dilemat je esenciální, aby sociální pracovníci zohlednili všechny relevantní aspekty situace a snažili se najít nejadekvátnější řešení v souladu s těmito principy. Tím je zajištěna nejenom profesionalita, ale i etická integrita výkonu jejich profese.

Důležitým aspektem je také zdůraznění, že řešení etických dilemat vyžaduje efektivní komunikaci, spolupráci s kolektivem a v případě potřeby konzultace s nadřazenými orgány nebo etickými poradci. Každý pracovník by měl být schopen reflektovat své vlastní hodnoty a přesvědčení, které mohou ovlivňovat jeho

rozhodování, a být otevřený novým perspektivám a možnostem řešení, což přispívá k rozvoji jeho profesní způsobilosti a etické kompetence.

Etická dilemata, která se objevují v práci sociálních pracovníků a byla identifikována na základě odpovědí respondentů, se dotýkají různých aspektů jejich činnosti. Často se jedná o situace, kde musí pracovníci balancovat mezi svými profesními závazky vůči klientům a institucionálními požadavky nebo zákonnými normami. V teoretické části této diplomové práce jsem se s využitím odborné literatury autorů jako Nedělníková a kolektiv Kutnohorská, Cichá a Goldmann snažila identifikovat příklady etických dilemat, které se v praktické části potvrzují jako reálné.

- **Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?**

Z odpovědí, zda se respondenti dokáží s těmito dilematy vyrovnat, vyplynulo, že s dilematy se snáze vyrovnávají muži než ženy. Ty se spíše staví do rolí matek a mají potřebu klienty ochraňovat za každou cenu a leckdy se hůře vyrovnávají s nabízeným řešením. To však neznamena, že by byly ženy špatné a neuměli dilematické situace řešit správně.

Kromě otázky, jak se respondenti dokáží s etickými dilematy vyrovnat, je důležité také zkoumat, jak tyto dilemata ovlivňují jejich osobní pohodu, profesní výkon a vnímání vlastního pracovního života. Ženy, které se staví do rolí ochránců a mají silnější potřebu ochránit klienty za každou cenu, by mohly být náchylnější k emocionálnímu vyhoření a stresu. Na druhé straně by muži mohli být více zaměřeni na hledání praktických řešení, což by jim mohlo pomoci lépe se s dilematy vyrovnat, ale mohli by být méně vnímaví k emocionálním potřebám klientů.

Je také důležité brát v úvahu, že práce se sebezpoškozujícími mladistvými a těmi se sebevražednými tendencemi může být emocionálně náročná a vyžaduje zvláštní péči a podporu ze strany sociálních pracovníků. Důsledné supervize, psychologická podpora a možnost konzultovat s odborníky mohou být klíčové pro to, aby se pracovníci cítili lépe vybaveni pro řešení těchto obtížných situací a aby zůstali schopni poskytovat kvalitní práci. V rámci analýzy odpovědí na otázky týkající se způsobilosti respondentů vyrovnat se s etickými dilematy vyplývá, že muži jsou obecně schopni nalézt efektivnější strategie při řešení těchto dilemat oproti ženám. Z výsledků průzkumu se jeví, že ženy mají tendenci přijímat roli ochránce, což je může vést k nadměrnému emocionálnímu zapojení a potřebě chránit klienty za každou cenu, což někdy může komplikovat jejich schopnost objektivně řešit dilemata. Přesto to neimplikuje, že by ženy byly v řešení dilemat méně kompetentní nebo efektivní.

Tato genderová dynamika může mít zásadní dopad na osobní pohodu pracovníků, jejich profesní výkon a celkové vnímání pracovní role. Ženy, které se silně identifikují s ochrannou rolí, mohou být vystaveny vyššímu riziku emocionálního vyhoření a stresu, zatímco muži, kteří se možná více zaměřují na praktické aspekty řešení problémů, mohou být efektivnější v nalezení řešení, avšak méně citliví k emocionálním potřebám klientů. Nelze tak jednoznačně říci, že pohlaví terapeuta předurčuje kvalitu jeho práce s klientem.

V kontextu práce s mladistvými, kteří projevují sebepoškozující chování nebo mají sebevražedné tendence, je důležité zdůraznit, že tato práce je vysoce náročná z emocionálního hlediska a vyžaduje speciální opatření a podporu. Efektivní supervize, dostupnost psychologické podpory a možnost konzultace s experty jsou klíčové pro to, aby sociální pracovníci byli dobře připraveni na řešení těchto náročných situačních kontextů. Tyto zdroje podpory mohou výrazně přispět k udržení profesní efektivity a schopnosti poskytovat kvalitní péči a podporu klientům.

Celkově je tedy zřejmé, že genderové rozdíly v přístupu k řešení etických dilemat a emoční zátěž spojená s konkrétními typy klientských situací vyžadují komplexní a diferencovaný přístup v rámci sociální práce, aby bylo možné zajistit efektivní a eticky odpovědnou péči o klienty. Tato výzkumná otázka potvrzuje názor p. Nečasové a p. Fišera uvedený v teoretické části této práce o důležitosti definování eticky správného chování, aby bylo možné dovést důsledek svého rozhodnutí v přístupu k zvolené strategii komunikace s klientem.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

V rámci odpovědí na dotazníkové položky se ukázalo, že většina respondentů přistupuje k řešení stresových situací, které jsou často spojeny s prací s dětmi a mladistvými, jež projevují sebevražedné tendence nebo se sebepoškozují, na základě aktivních strategií. Někteří z respondentů zdůraznili efektivitu relaxačních technik a meditace jako prostředků k redukci stresu. Jiní poukazovali na význam podpory ze strany kolegů a supervize, která jim umožňuje sdílet zkušenosti a vyhledávat společná řešení.

Akademické studie a odborné publikace potvrzují, že sebepéče a efektivní zvládání stresu jsou pro sociální pracovníky zásadní. Výzkumy ukazují, že různé techniky sebereflexe a aktivní odpočinek, jako jsou sportovní aktivity a rozvíjení sociálních vztahů, mohou významně přispět k mitigaci negativních dopadů pracovního stresu. Důležitým faktorem je též podpora ze strany nadřízených,

pravidelná supervize a dostupnost psychologické pomoci, které hrají klíčovou roli v udržení duševního zdraví a efektivním zvládnutí stresových situací.

Je tedy esenciální, aby sociální pracovníci měli k dispozici adekvátní zdroje podpory a byli vybaveni dovednostmi pro správné vyvažování pracovních požadavků s osobní sebedeje. To může vést k vylepšení kvality poskytovaných služeb a k prevenci syndromu vyhoření. Tento přístup je zásadní nejen pro osobní pohodu pracovníků, ale i pro udržení vysokého standardu profesionální péče. Navíc, jak všichni respondenti uvádějí, je důležité dokázat se od práce distancovat a nenechat si práci "zalézat pod kůži". Přestože se to nedaří vždy, v mnoha případech jim v tom pomáhá rodina a přátelé, kteří jsou schopni je odvést od problematiky a poskytnout jim jiný úhel pohledu. Tento faktor zajišťuje další důležitý mechanismus podpory, který pomáhá v osobním zvládnutí profesních výzev.

Z celkového posouzení odpovědí respondentů k této otázce je patrné, že psychická hygiena používaná v praxi zahrnuje řadu praktik a strategií, které pomáhají jedincům udržovat nebo obnovit své duševní zdraví a celkovou pohodu. Pro sociální pracovníky je důležité, aby pravidelně vyhodnocovali své duševní zdraví a využívali techniky jako je mindfulness, meditace, dostatečný spánek, pravidelná fyzická aktivita a vyvážená strava. Tyto metody pomáhají redukovat úroveň stresu a zvyšují odolnost vůči psychickému vyčerpání a syndromu vyhoření.

- **Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?**

Odpovědi respondentů průzkumu naznačují, že zachování důvěrnosti je pro ně klíčové při řešení etických dilemat v práci s nezletilými klienty. Tento postoj koresponduje s etickými principy, které prioritizují důvěrnost a respektování soukromí klientů. Přestože je dodržování mlčenlivosti občas komplexní úkol, respondenti zdůrazňují jeho nezbytnost, přičemž upozorňují na důležitost posuzování každé situace individuálně podle její specifčnosti a závažnosti.

Tento postoj koresponduje s odbornou literaturou v oblasti sociální práce, která byla využita v teoretické části této diplomové práce a klade důraz na význam zachování důvěrnosti a respektu k soukromí klientů.

Mlčenlivost je považována za základní princip etického jednání sociálních pracovníků a je chráněna různými právními normami, jako je například zákon o sociálních službách, který zahrnuje povinnost mlčenlivosti. Tato povinnost zajišťuje klientům možnost otevřeně sdílet své osobní problémy a obavy bez strachu, že by jejich informace byly zneužity nebo neoprávněně zveřejněny.

- **Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?**

Reakce respondentů na dotazníkové šetření jasně ukazují, že vnímání dostatečného prostoru a času pro řešení etických dilemat je pozitivní. Všichni účastníci se shodují na tom, že možnost adekvátně řešit etická dilemata závisí na vzájemné domluvě s kolegy, charakteristice pracovního prostředí a úrovni empatie v jejich okolí. Tato shoda poukazuje na významný fakt, že pokud jsou pracovníci konfrontováni s komplexními případy, mají k dispozici dostatečné zázemí jak pro potřeby klientů, tak pro osobní reflexi a konzultace.

Tato zjištění jsou zásadní, neboť naznačují, že organizační kultura a pracovní prostředí hrají klíčovou roli v procesu řešení etických dilemat při sociální práci s dětmi a mladistvými. Poskytnutí dostatečného prostoru pro diskusi a spolupráci s kolegy umožňuje získat nezbytnou podporu a perspektivy, které jsou klíčové pro identifikaci a implementaci neadekvátnějších řešení jak pro klienty, tak pro samotné pracovníky. Tato spolupráce navíc usnadňuje sdílení zkušeností a osvědčených postupů v oblasti etického rozhodování, což může přispět k lepšímu porozumění a efektivnějšímu zvládnutí etických dilemat v praxi. Často je zdůrazňován význam organizační kultury, která podporuje otevřenou komunikaci, reflexi a spolupráci mezi pracovníky. Výzkumy ukazují, že pracovníci v sociální práci, kteří vnímají nedostatečný prostor pro řešení etických dilemat, mohou pociťovat tuto omezenost jako bariéru ve vysoce kvalitní péči o klienty. Nicméně, adekvátní organizační podpora a dostatečný čas pro reflexi a konzultace mohou významně přispět k efektivnějšímu zvládnutí etických výzev a ke zlepšení profesní spokojenosti pracovníků.

Závěry získané z provedených rozhovorů odpovídají názorům sdílených v odborné literatuře, jež byla základem mé diplomové práce a která zdůrazňuje, že adekvátní prostor pro adresování etických dilemat je klíčovým prvkem pro efektivní a eticky zodpovědnou praxi v sociální práci.

- **Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?**

Analýza odpovědí respondentů na otázku číslo 9 v průzkumu naznačuje, že existuje široké spektrum metod a strategií, jež jsou aplikovány při řešení etických dilemat v kontextu profesionální práce s dětmi a mladistvými. Tyto metody a strategie jsou formovány na základě individuálních zkušeností a odborných přístupů jednotlivých sociálních pracovníků, což podtrhuje diverzitu v praxi a adaptabilitu praxe na konkrétní etické výzvy.

Je klíčové podotknout, že nástroje a strategie využívané k navigaci etických dilemat v oblasti práce s dětmi a mladistvými se mohou výrazně lišit. Tato

variabilita nejen odráží osobní přístupy a zkušenosti jednotlivých pracovníků, ale také šíří etických výzev, s nimiž se mohou setkat v průběhu své práce. Rozmanitost užívaných technik a přístupů je v souladu s potřebou flexibilního přizpůsobení v rámci eticky náročných situací, které vyžadují specifické řešení založené na hlubokém porozumění kontextu a potřeb klientů.

Oldřich Matoušek ve své knize *Metody a řízení sociální práce* často zdůrazňuje význam adaptabilních a reflexivních metod při řešení etických dilemat. Je doporučováno, aby sociální pracovníci neustále rozvíjeli své schopnosti a znalosti prostřednictvím pravidelného vzdělávání a supervize, což jim umožňuje efektivněji čelit etickým dilematům a poskytovat optimalizovanou péči. Implementace různorodých strategií a nástrojů, které se řídí etickými principy a profesními standardy, zajišťuje, že sociální pracovníci mohou udržovat vysokou úroveň profesionální integrity a zároveň chránit zájmy svých klientů.

Shrnutí odpovědí tedy ukazuje, že sociální pracovníci využívají širokou paletu přístupů a technik, které jsou klíčové pro řešení etických dilemat v praxi, a to v závislosti na osobních zkušenostech, profesním vzdělání a kontextu daných situací. Tento pluralitní přístup je nezbytný pro efektivní a etickou práci v oblasti sociálních služeb zaměřených na děti a mladistvé a podporuje zjištění teoretické části mé diplomové práce.

Rozmanité nástroje a strategie, které sociální pracovníci využívají při řešení etických dilemat ve své praxi, zahrnují široké spektrum aktivit a procesů, které napomáhají efektivnímu zvládnutí profesních výzev. Tyto nástroje jsou klíčové pro udržení profesionální integrity a zajištění kvalitní péče o klienty, zvláště v oblasti práce s dětmi a mladistvými. Níže jsou popsány některé z nejčastěji využívaných metod a přístupů:

- **Supervize:** Pravidelné setkávání se s nadřízenými nebo zkušenějšími kolegy představuje základní prvek profesního růstu a osobní reflexe. Tento proces umožňuje pracovníkům přehodnotit své přístupy, získat nové perspektivy a optimalizovat své postupy na základě zpětné vazby a diskuse o konkrétních případech a dilematech.
- **Rady kolegů:** Konzultace a spolupráce s kolegy nabízí jedinečnou možnost výměny zkušeností a nápadů mezi odborníky, kteří se mohou potýkat s podobnými etickými otázkami. Tento sdílený prostor podporuje soudržnost týmu a zvyšuje kolektivní schopnost efektivně řešit výzvy.
- **Školení:** Participace na specializovaných školeních a workshopech, které se zaměřují na etiku v sociální práci, je fundamentální pro udržení aktuálních znalostí

a dovedností pracovníků. Tyto programy poskytují nezbytné informace a metody pro navigaci komplexním etickým situacím.

- **Mentální hygiena:** Strategie pro udržení duševního zdraví a vyrovnanosti jsou klíčové, zvláště v kontextu emocionálně náročné práce s ohroženými skupinami. Praktiky jako meditace, mindfulness, a další techniky pro zvládání stresu, jsou nezbytné pro osobní pohodu pracovníků.
- **Hudba:** Poslech hudby může sloužit jako efektivní relaxační nástroj, který pomáhá pracovníkům odreagovat se a obnovit své mentální síly po náročných pracovních situacích.
- **Dovolená:** Pravidelný odpočinek a dovolená jsou zásadní pro regeneraci a udržení dlouhodobé pracovní efektivity. Odpočinek umožňuje pracovníkům obnovit své síly a s novou energií se vrátit k plnění svých profesních úkolů.
- **Podpora od okolí:** Emocionální a morální podpora od rodiny, přátel a kolegů je neocenitelná pro posílení sebedůvěry pracovníků a poskytování prostoru pro otevřenou diskusi o profesních i osobních výzvách. Tato podpora může významně přispět ke zvládání etických dilemat a hledání efektivních řešení.

Tyto nástroje a strategie jsou integrální součástí profesní praxe sociálních pracovníků a přispívají k udržení vysoké úrovně odbornosti a etické zodpovědnosti v rámci sociální práce s dětmi a mladistvými, což je klíčové pro dosahování pozitivních výsledků pro klienty a společnost jako celek.

Nástroje a metody, které jsou využívány v rámci sociální práce s dětmi a mladistvými, hrají zásadní roli v podpoře odpovědného a profesionálního přístupu k řešení etických dilemat. Tyto nástroje nejenže přispívají k celkovému zlepšení kvality sociální práce, ale také efektivně předcházejí syndromu vyhoření sociálních pracovníků, což je nepostradatelné pro udržení dlouhodobé udržitelnosti v této náročné oblasti.

Srovnání odpovědí respondentů s odbornou literaturou v teoretické části této diplomové práce v oblasti sociální práce odhaluje několik zajímavých shod a podobností. V literatuře je konzistentně zdůrazňována důležitost supervize a pravidelné interakce s kolegy jako klíčových prvků pro efektivní řešení etických dilemat. Tyto interakce umožňují sociálním pracovníkům získat širší perspektivy a nové náhledy na problematiku situace, což vede k uvážlivějším a informovanějším rozhodnutím.

Z odpovědí respondentů v rámci výzkumu dále vyplývá potvrzení o významu průběžného profesního vzdělávání a účasti na školeních, která jsou specificky zaměřena na etiku a techniky řešení etických dilemat a na jejichž aplikaci se shoduje široká odborná veřejnost. Tyto vzdělávací aktivity poskytují sociálním

pracovníkům aktuální znalosti a dovednosti, které jsou nezbytné pro zvládnání etických výzev v praxi. Respondenti, kteří potvrdili užitečnost těchto školení, korespondují s těmito závěry.

V kontextu mentální hygieny, na kterou poukazují téměř všichni autoři odborných publikací využitých jako základ mé teoretické části diplomové práce, je zdůrazněn zásadní význam sebepečce a péče o vlastní duševní zdraví. Tyto aspekty jsou klíčové pro prevenci vyhoření a efektivní zvládnání pracovního stresu. Praktiky osobní relaxace a dbání na vlastní psychickou pohodu jsou považovány za integrální součásti úspěšného zvládnání nároků sociální práce, což bylo potvrzeno i v průzkumu. Ve vztahu k podpoře od okolí literatura zdůrazňuje, jak důležitou roli hraje podpora od rodiny, přátel a blízkých kolegů v posilování pracovního výkonu a zlepšování celkové pohody sociálních pracovníků. Tento pozitivní vliv je doložen i odpověďmi respondentů, kteří uvedli, že právě tato podpora jim pomáhá zvládat etická dilemata v jejich profesní praxi.

Takto integrovaný přístup k řešení etických dilemat, který zahrnuje široké spektrum podpůrných nástrojů a strategií, je nezbytný pro zajištění kvalitní a eticky odpovědné sociální práce, zejména při práci s dětmi a mladistvými.

Shrnutí:

Souhrnná analýza zjištění z empirického šetření ukazuje, že odpovědi zúčastněných pracovníků v sociálních službách poskytují komplexní pohled na etická dilemata, s nimiž se odborníci v této oblasti setkávají ve své praxi při interakci s dětmi a mladistvými. Výzkumný soubor sestával z pracovníků, jejichž zkušenosti v oboru se pohybovaly v rozmezí od dvou do patnácti let, což poskytlo široké spektrum názorů a zkušeností.

Respondenti konzistentně uváděli, že se v průběhu své každodenní praxe opakovaně setkávají s etickými dilematy. Tyto dilemata obvykle zahrnují otázky týkající se zachování anonymity, správného poskytování informací, závazků spojených s oznamovací povinností a definování hranic v poskytování pomoci. Jako jedno z nejzávažnějších etických dilemat bylo identifikováno rozhodování o zachování či prolomení důvěrnosti informací. Toto rozhodnutí nabývá na závažnosti zejména v případech, kdy je nezbytné chránit bezpečnost klienta či osob v jeho bezprostředním okolí.

Z údajů dále vyplývá, že sociální pracovníci přistupují k řešení těchto etických dilemat s využitím různých podpůrných mechanismů. Supervize, konzultace s kolegy a udržování vlastní psychické rovnováhy a odpočinku jsou klíčové strategie, které napomáhají zvládnutí etických výzev v praxi. Významná je rovněž podpora ze strany rodiny a přátel, která přispívá k celkové odolnosti pracovníků vůči stresu z práce.

Důležité je také poznamenat, že odpovědi respondentů byly poměrně homogenní, což naznačuje, že vzdělávací a supervizní programy v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými jsou konzistentní a efektivní v přípravě pracovníků na etické výzvy, které mohou v praxi nastat. Pouze u jedné respondentky s nižší délkou praxe bylo zjištěno, že se primárně spoléhá na radu zkušenějších kolegů.

Přestože se většina respondentů shodla, že etická dilemata jsou integrální součástí jejich každodenní práce, názory na konkrétní aplikaci důvěrnosti v kontextu práce s nezletilými klienty se různily. Tento rozkol může odrážet osobní hodnoty pracovníků, jakož i specifické okolnosti jednotlivých případů, s nimiž se setkávají.

Tato studie potvrzuje existenci a význam etických dilemat v sociální práci a zdůrazňuje potřebu pokračující profesní přípravy a podpory pro pracovníky v této náročné oblasti. Výsledky by měly být využity pro další rozvoj etických směrnic a vzdělávacích programů v sociální práci.

Podle získaných údajů z empirického šetření, jedna z respondentek s menší praxí uvádí, že se s komplexnějšími případy setkává minimálně, a tudíž se v její praxi etická dilemata nevyskytují s výraznou frekvencí. Analýza rozhovorů naznačuje, že přístup k práci u respondentek má tendenci být charakterizován jako "mateřsky" ochranný, zatímco respondenti muži přistupují k řešení problémů spíše autoritativně.

Z analýzy dále vyplývá, že bez ohledu na pohlaví, všichni respondenti konzistentně zvažují, zda v daném případě nedojde k porušení oznamovací povinnosti nebo zda jejich mlčení nezkomplikuje situaci druhé strany. Toto zjištění poukazuje na univerzální charakter etických zásad v sociální práci, které jsou aplikovány napříč genderovými rozdíly.

Ohledně otázky zachování mlčenlivosti se vyskytl rozdíl v názorech. Zatímco ženy mají tendenci zachovávat mlčenlivost za každou cenu, aby si udržely důvěru nezletilých klientů, muži se zdají být více nakloněni zvažovat konkrétní situaci při rozhodování. V obou případech však dochází k závěru o důležitosti důvěrnosti a mlčenlivosti, přičemž konečné rozhodnutí o prolomení mlčenlivosti je podmíněno závažností případu.

V rámci dalších aspektů praxe byl zaznamenán rozdíl v odpovědích týkajících se dostatku času na řešení případů. Jeden muž a jedna žena uvedli, že nemají dostatek času na adekvátní řešení svých případů, což může mít negativní dopad na kvalitu poskytovaných služeb. V ostatních případech byly odpovědi konzistentní v tom, že čas věnovaný klientům je adekvátní a že prodloužení by bylo zatěžující jak pro klienty, tak pro sociální pracovníky.

Tato zjištění poukazují na důležitost kontinuálního vzdělávání a supervize v oblasti etiky a profesionální praxe sociálních pracovníků. Je zřejmé, že genderové rozdíly ve způsobu přístupu k práci mohou ovlivnit řešení etických dilemat a že je nutné tyto rozdíly reflektovat při návrhu vzdělávacích a supervizních programů pro sociální pracovníky.

V rámci poslední části empirického šetření byla zkoumána problematika nástrojů a metod, které sociální pracovníci využívají při řešení etických dilemat ve své profesní praxi. Jednotně bylo zjištěno, že respondenti kladou velký důraz na udržení psychického zdraví a rovnováhy, což zahrnuje pravidelnou mentální hygienu, adekvátní dovolené a supervizi. Supervizní setkání jsou pro ně klíčová k potvrzení relevanci jejich práce, ocenění a správnosti použitých postupů při řešení případů.

Práce sociálního pracovníka by mohla být vnímána jako rutinní a možná i nezajímavá, ale realita je opačná. Přestože se může zdát, že sociální pracovníci

operují v rámci pevně daného systému pravidel, každý případ je specifický a vyžaduje individuální přístup. Zásadní rozdíly v praxi sociálních pracovníků mohou být ovlivněny řadou faktorů, jako je délka praxe, osobní hodnoty a rodinné zázemí, které pomáhají formovat přístup k jednotlivým případům a klientům. Co se týče klientů, je zásadní brát v úvahu nejen rodinné pozadí, ale i věk klienta. Způsob práce s dětmi školního věku se liší od práce s adolescenty, stejně jako přístup ke klientům z rodin s vysokým sociálně-ekonomickým statusem se liší od přístupu k těm ze sociálně znevýhodněných prostředí.

V každém případě je nezbytné, aby sociální pracovníci aplikovali své odborné znalosti s rozvahou, což vyžaduje nejenom emocionální empatii, ale také racionální a systematické myšlení. Každý případ vyžaduje specifický přístup, a proto je nepostradatelné, aby sociální pracovníci neustále rozvíjeli své dovednosti a adaptovali své metody práce v souladu s aktuálními požadavky své profese a potřebami svých klientů.

Tato analýza poukazuje na komplexnost a dynamiku sociální práce a zdůrazňuje neustálou potřebu profesního rozvoje, supervize a podpory sociálních pracovníků v zajištění eticky odpovědné praxe při řešení široké škály případů s různorodými klienty. Jmenovaná etická dilemata u respondentů byla nejčastěji otázka anonymity a nezletilých klientů, kdy končí hranice oznamovací povinnosti? Respondenti uváděli příklady typu: *„Jak zvolit co je nejlepší pro klienta? Mám do případu zasahovat či ne? Zastávat roli, že nezletilý klient může kdykoli přijít a svěřit se se svým problémem, aniž bych já ze své role jakkoli zasahoval? Nebo naopak musím zasáhnout a oznámit tuto situaci, i když tím zradím klientovo důvěru?“*

Sociální pracovník, který se pohybuje v oblasti sociální práce 15 let uvedl příklad, kdy měl silné podezření u nezletilého klienta na psychické týrání ze strany matky. Nezletilá dívka se sebepoškozovala z důvodu rozvodu rodičů. Matka si chtěla vynutit její přízeň tím, že jí byla neustále v „patách“ stále vymýšlela nějaké akce a výlety. Chodila za ní do školy, nenechávala jí žádný prostor pro sebe, neustále jí psychicky vydírala apod... Dívka si začala z tohoto důvodu ubližovat. Říkala, že je to jediná věc, kterou má pod kontrolou a že jí to pomáhá upouštět stres. Sociální pracovník se dostal do situace, kdy musel řešit dilema, zda vše říci rodičům, kteří mají právo vědět co se děje, obzvláště, když jsou toho i příčinou nebo se držet přání dívky, že nechce, aby to věděli jinak, že si ublíží ještě více...

Sociální pracovník dané dilema vyřešil ve prospěch dívky s tím, že společně uzavřeli dohodu, když se bude cítit pod tlakem pokusí se nejprve zavolat pracovníkovi, nebo třeba řezat do jablka, ale ne do sebe. Sociální pracovník dále

navrhl, že se s dívkou budou potkávat v pravidelných intervalech a dále se dohodli na informacích, které se sdělili rodičům. Sociální pracovník částečně převzal nad situací kontrolu, která může být v řadě situací potřebná.

Respondent s praxí s dětmi a mladistvými 4 roky uvedl obdobné dilema. Uvedl situaci, kdy věděl, že mladistvý klient je častým uživatelem halucinogenní návykové látky a pod jejím vlivem mívá klient sklony k sebevraždám. Pracovník danou situaci neoznámí, ale snažil se jí s klientem vyřešit. Celý případ si pracovník nechal projít hlavou a probral vše s vedením a kolegy a po právní poradě dospěli všichni k tomu, že vše se nahlásí prozatím pouze zákonným zástupcům.

Bylo by užitečné zaměřit se na další aspekty, které by mohly ovlivňovat přístup sociálních pracovníků k etickým dilematům při práci s dětmi a mladistvými. Mezi tyto aspekty mohou patřit:

- **Kultura a hodnoty:** Každá kultura a společnost může mít své vlastní normy a hodnoty, které ovlivňují to, co je považováno za eticky přijatelné. Je důležité zvážit, jaký vliv má kulturní kontext na rozhodování sociálních pracovníků v etických situacích.
- **Právní rámec:** Právní předpisy a regulace mohou stanovit povinnosti a omezení pro sociální pracovníky v oblasti zachování důvěrnosti, oznamovací povinnosti a dalších aspektů péče o klienty. Je důležité, aby sociální pracovníci byli obeznámeni s platnými právními předpisy a řídili se jimi při řešení etických dilemat.
- **Supervize a podpora:** Kvalitní supervize a podpora ze strany nadřízených a kolegů mohou hrát klíčovou roli v poskytování podpory sociálním pracovníkům při řešení etických dilemat. Je důležité, aby sociální pracovníci měli možnost konzultovat své případy a získávat zpětnou vazbu od zkušenějších kolegů.
- **Vzdělávání a školení:** Průběžné vzdělávání a školení v oblasti etiky a práva mohou pomoci sociálním pracovníkům posílit své znalosti a dovednosti v oblasti řešení etických dilemat. Je důležité, aby sociální pracovníci měli přístup k relevantnímu vzdělávacímu materiálu a školením, které je budou podporovat v jejich práci.
- **Reflexe a sebereflexe:** Schopnost reflexe a sebereflexe je klíčová pro sociální pracovníky při řešení etických dilemat. Je důležité, aby si byli vědomi svých vlastních hodnot, přesvědčení a předsudků a aktivně je reflektovali v kontextu své práce s klienty.

Zahrnutí těchto aspektů by poskytlo komplexnější pohled na přístup sociálních pracovníků k etickým dilematům při práci s dětmi a mladistvými a pomohlo by lépe porozumět jejich rozhodovacím procesům a postupům.

V závěrečném hodnocení lze konstatovat, že sociální pracovníci se ve své práci s dětmi a mladistvými setkávají s řadou etických dilemat, přičemž specifika

konkrétních situací se mohou lišit. Schopnost sociálních pracovníků efektivně řešit tato dilemata je ovlivněna faktory jako délka jejich praxe, osobní hodnoty a zkušenosti. Obecně se však snaží jednat v souladu s etickými principy a zároveň prioritizovat blaho svých klientů. V průběhu výzkumného šetření byla identifikována dvě nejvýznamnější etická dilemata, která jsou běžná pro všechny respondenty a mohou být považována za charakteristická pro oblast sociální práce. **Jedná se o dilema zachování mlčenlivosti a dilema definování hranic oznamovací povinnosti.**

4.5.1 Etické dilema mlčenlivost a její hranice

Sociální pracovníci jsou vázáni mlčenlivostí danou zákonem. Zavazují se tak klientovi, že poskytnuté informace uchovají pouze mezi sebou. Pokud se ale sociální pracovník dozví informace v rozporu se zákonem nastává pro něj etické dilema, zda informaci nahlásit, či nikoliv. Sociální pracovník musí celou situaci vyhodnotit ze všech úhlů pohledů, ale měl pro klienta udělat maximum, tak aby mu bylo pomoheno a byl chráněn zájem klienta. Aby sociální pracovník poznal, zda je situace ještě přijatelná, musí se řídit určenými předpisy.¹²⁹

Mlčenlivost bývá uvedena v etickém kodexu, je stanovena zákonem a sociální pracovníci jsou jí vázáni. Mlčenlivostí jsou sociální pracovníci vázáni i po skončení pracovního poměru v organizaci. Informace může pracovník zveřejnit pouze v případě, že se jedná o oznamovací povinnost na bázi trestného činu nebo se souhlasem klienta (pro potřeby lékařů, soudů, úřadů, atd...) ¹³⁰

Mlčenlivost může být porušena v případě usnesení soudu týkající se informací za účelem trestního řízení. Není udělena jen sociálním pracovníkům a poskytovatelům sociálních služeb jako takových.¹³¹

Situace, ve které se jednotlivý klient nachází je jedinečná a neopakovatelná a má vliv na etické posuzování a způsob řešení situace. V knize etika pro sociální práci se Fischer zmiňuje, že sociální pracovník si může promyslet ve čtyřech otázkách obecné zásady: 1) *Jaké jednání je dobré?* 2) *Jak získám pravidla, které vedou k dobru?* 3) *Jak můžu pravidla zapojit do řešení klientova situace?* 4) *Jak*

¹²⁹ Srov. VONDRÁČKOVÁ, D. Krizová intervence, s. 184-186.

¹³⁰ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. a kol. Krizová intervence pro praxi, s. 49-50.

¹³¹ Srov. MPSV. Povinnost mlčenlivosti podle zákona o sociálních službách ve vztahu k povinnosti poskytnout součinnost orgánům činným v trestním řízení podle trestního řádu [online]. Ministerstvo sociální práce a sociálních věcí [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné na [www. https://www.mpsv.cz/dotace-kvalita-kontrola-planovani#d6](https://www.mpsv.cz/dotace-kvalita-kontrola-planovani#d6).

*můžu dospět ke správnému jednání, když jsem limitován časem a prostorem při aplikaci pravidel, tak aby došlo ke správnému řešení?*¹³²

Etické teorie v sociální práci slouží sociálním pracovníkům při řešení klientovo obtížné situace a nalézání vhodného řešení. U dilematu hranice mlčenlivosti bych zmínila a využila deontoetiku. Prvořadě je zde důležitý úmysl našeho jednání a ne výsledek. Deontoetika je nauka zabývající se povinnostmi.

Kant a jeho zmíněný kategorický imperativ úzce souvisí s deontoetikou. Udává nám, že člověk je nejen složkou přírodní, ale hlavně rozumovou. Kategorický imperativ se odvolává na rozum a neohlíží se na individuální potřeby. Podle Kanta má každý člověk plnit svou povinnost a neohlížet se na důsledky.¹³³

V Kantově etice jde o rozum. V případě, že sociální pracovník využije teorii deontoetiky, musí uvažovat a jednat na základě rozumu, povinností a dobré vůle.

Nejčastěji z etického dilematu u dětí a mladistvých vyplývá, že dle deontoetiky by měl sociální pracovník dodržet mlčenlivost, kterou je vázaný, ale měl by nezletilého nebo mladistvého klienta přesvědčit, aby o svém problému řekl sám nebo společně s pracovníkem zákonnému zástupci. Tím sociální pracovník neporuší mlčenlivost a nedostane se do případného rozporu se zákonem. Při řešení etického dilematu mlčenlivosti, můžeme využít i etické teorie jako je etika péči či utilitarismus.

4.5.2 Etické dilema oznamovací povinnost a její hranice

Oznamovací povinnost je stanovena v trestním zákoníku v zákoně č. 40/2009 Sb. 151. Pracovníci zapojují do své práce etické teorie, vycházejí ze standardů kvality, legislativy, či etických kodexů. To vše jim napomáhá při řešení klientovi situace.

Sociální pracovník často stojí před dilematickým rozhodnutím u klienta, který se nachází v rizikové situaci. Pracovník si je vědom své ohlašovací povinnosti dané zákonem. Dostává se tak před rozhodnutí zasáhnout či nezasáhnout. Pokud zasáhne bude klient i nadále využívat službu a zůstane navázaná důvěra?¹³⁴

Povinnost ze zákona nahlásit trestný čin má sociální pracovník i v případě, kdy je pachatel neznámý. O trestném činu mluvíme v případě, že je splněn jeden ze dvou hlavních znaků:

- **Formální znak:** jedná se například o omezování svobody, zlé zacházení se svěřenou osobou

¹³² Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 47.

¹³³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce, s. 27-28.

¹³⁴ Srov. ONDRUŠOVÁ, J., KRAHULCOVÁ, B., a kol. Gerontologie pro sociální práci, s. 164.

- **Materiální znak:** závisí na nebezpečnosti trestného činu pro společnost¹³⁵

Sociální pracovník je svobodná osoba, mající odpovědnost za své osobní i profesní jednání. V sociální práci by měl znát každý pracovník své hodnoty a postoje, které mu objektivně pomohou při řešení klientovo problému. Při řešení je hlavní prokázat postup řešení než dobro pracovníka a klienta. Samozřejmě z etického hlediska se nesmí zanedbat ani tato varianta.¹³⁶

U etického dilematu hranice oznamovací povinnosti bych na základě prostudované literatury využila etickou teorii utilitarismu. Zakladateli této teorie jsou Jeremy Bentham a John Stuart Mill jsou klíčovými postavami v oblasti utilitarismu, etického směru, který se zaměřuje na dosažení štěstí a blaha. Utilitarismus vznikl na konci 18. století a stále má značný vliv na etické a filozofické myšlení.

Jeremy Bentham je považován za zakladatele utilitarismu. Jeho pohled na lidské jednání je založen na principu, že základem morálního rozhodování je dosažení co největšího množství štěstí a blaha. Bentham rozvíjí koncept kvantitativního utilitarismu, což znamená, že hodnota akce se měří podle toho, jakým způsobem přispívá ke zvýšení celkového množství blaha ve společnosti.

Na druhou stranu John Stuart Mill rozšiřuje myšlenky utilitarismu a přináší kvalitativní rozměr. Mill zdůrazňuje, že ne všechny radosti jsou stejně cenné, a navrhuje kvalitativní utilitarismus, který bere v úvahu jak fyzické, tak i duchovní aspekty štěstí. Jeho cílem je dosáhnout "největšího štěstí pro největší počet lidí", ale přitom zdůrazňuje důležitost rozlišování mezi vyššími a nižšími radostmi.

Zatímco Benthamova teorie se soustředí na kvantitu a snahu maximalizovat celkové množství štěstí, Millův přístup zdůrazňuje kvalitu radostí a snahu dosáhnout bohatého života plného vyšších radostí a absence strastí. Oba přístupy mají své místo v rámci utilitaristického myšlení a představují vlivné perspektivy v oblasti etiky.¹³⁷

Utilitarismus nám říká, že hodnota lidského jednání spočívá v jeho schopnosti maximalizovat štěstí a minimalizovat utrpení. Podle tohoto etického směru bychom měli jednat tak, abychom dosáhli co největšího celkového blaha pro co největší počet lidí. To znamená minimalizovat zlo a jednat v co největším dobru.

Nicméně, utilitarismus není jednoznačný v tom, jak definovat a měřit štěstí a utrpení. Existuje několik forem utilitarismu, které se liší v tom, jak přesně se snaží kvantifikovat a hodnotit štěstí a utrpení. Některé formy zdůrazňují kvantitu, tj.

¹³⁵ Srov. ŠPATENKOVÁ, N. Krizová intervence pro praxi, s. 51-52.

¹³⁶ Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 14-17.

¹³⁷ Srov. SEDLÁČEK, J. Etika v sociální práci a veřejné správě, s.34-35.

množství štěstí a utrpení, zatímco jiné kladou důraz na kvalitu, tj. typy a intenzitu radostí a strastí.

Jedním z hlavních problémů utilitarismu je to, že může vést k nespravedlivým výsledkům. Pokud se rozhodneme jednat ve prospěch většího počtu lidí, můžeme přehlédnout nebo obětovat štěstí jednotlivce. To může vyvolat otázky týkající se spravedlnosti a morální integrity.

V každém případě, utilitarismus představuje významný etický směr, který nám poskytuje rámec pro posouzení morálních otázek a rozhodování se na základě toho, co maximalizuje celkové blaho. Je však důležité si uvědomit jeho limity a možné důsledky, které mohou vyplývat z jednání podle utilitaristických principů.¹³⁸

Jednou z charakteristik utilitarismu je charakteristika následků. Ta nám říká, že jednání se hodnotí na určitém základě následků, a ne samo od sebe. Jako o druhé charakteristice mluvíme o užitečnosti, jejíž následky se hodnotí dle užitečnosti pro dobro. Třetí charakteristika je hedónismus, aby bylo dosaženo dobra musí být uspokojeny lidské potřeby, to si však určuje každý sám. Sociální princip je poslední charakteristika utilitarismu. Říká nám, že hedónismus by měl uspokojit co nejvíce osob, ale neměl by být egoistický.¹³⁹

Etické principy nestačí využívat při teorii utilitarismu, ale sociální pracovník by měl dbát na předpisy, měli by být zváženy důsledky způsobené jednáním a zváženy případné výhody a nevýhody pro klienta a společnost. Sociální pracovník měl brát v potaz i případné konflikty, ale nejzásadnější je respektování klienta.¹⁴⁰

Při řešení etického dilematu hranice oznamovací povinnosti s využitím teorie utilitarismu, se musí sociální pracovník prvořadě zaměřit na to, co dané rozhodnutí přinese všem zainteresovaným. Dané rozhodnutí by mělo přinést co největší dobro pro co největší počet lidí. Pracovníci mají v organizacích srozumitelně a jednoznačně nastavená pravidla, kterými se všichni bez výjimky musí řídit. V takovém případě, že nám pravidla naznačují, co má v dané situaci přednost, mluvíme o utilitarismu zásad.¹⁴¹

Při řešení etického dilematu hranice oznamovací povinnosti by se dala zapojit i etika péče, někdy také nazývanou etikou účasti. Ta je zaměřena na pomoc a pochopení, aniž bychom si utvářeli předsudky. Sociálním pracovníkům při řešení

¹³⁸ Srov. SEDLÁČEK, J. Etika v sociální práci a veřejné správě, s.29-30.

¹³⁹ Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. Etika pro sociální práci, s. 54.

¹⁴⁰ Srov. SEDLÁČEK, J. Etika v sociální práci a veřejné správě, s. 41-42.

¹⁴¹ Srov. STACHOVÁ, V. Etická dilemata sociálních pracovníků při práci s obětí domácího násilí, s.66.

obtížné situace pomáhá empatický přístup, zaměřovat se na klientovo potřeby a projevovat zájem o jeho situaci.¹⁴²

Podstatou morálního rozhodnutí v etice péče je volba jednání, za které jsme ochotni odpovědnost. Odpovědnost v tomto případě znamená, že musíme zaručeně reagovat. Pracovníci by si měli uvědomit, že na jejich pomoc spoléhají klienti. Sociální pracovník by měl klientovi jednak v jeho životní situaci pomoci, ale zároveň by měl udržet kontakt klienta s jeho okolím.¹⁴³

¹⁴² Srov. JAROŠOVÁ, M. Etické aspekty sociální práce s rizikovou mládeží zaměřené na deontologickou a utilitaristickou etiku, s. 52.

¹⁴³ Srov. Tamtéž, s. 66-67.

DISKUSE

V rámci této diplomové práce jsem se zaměřila na výzkum etických dilemat, se kterými se setkávají sociální pracovníci při práci s dětmi a mladistvými, kteří se sebepoškozují nebo mají sebevražedné tendence. Výsledky rozhovorů s šesti respondenty poskytly cenné informace o jejich vnímání etiky v praxi a identifikovaly nejčastější etická dilemata.

Jedním z hlavních zjištění této práce je, že hranice mlčenlivosti a oznamovací povinnosti jsou nejčastějšími etickými dilematy, se kterými se sociální pracovníci ve své práci setkávají. Respondenti se snaží nalézt rovnováhu mezi ochranou důvěrnosti klienta a zájmem veřejnosti, což může být obtížné, zejména v případech, kdy existuje riziko poškození klienta nebo jiných osob.

Důležitým aspektem zjištěným prostřednictvím výzkumu je role nástrojů a metod, které sociální pracovníci využívají k řešení etických dilemat. Mezi nejčastěji zmíněné patří týmové porady, supervize, školení a standardy kvality. Tyto nástroje jim poskytují podporu a pomoc při rozhodování v obtížných situacích.

Dále bylo zjištěno, že postoj k etickým dilematům se může lišit v závislosti na délce praxe a osobnostních zkušenostech sociálního pracovníka. Každý pracovník se s dilematy vyrovnává individuálně, přičemž zohledňuje jak profesionální, tak osobní faktory.

Vzhledem k omezenému množství existujících výzkumů zaměřených na etická dilemata v práci s dětmi a mladistvými se sebevražednými tendencemi a sebepoškozujícími chováními, poskytuje tato práce cenný příspěvek k pochopení tohoto tématu. Dohledané výzkumy se spíše zaměřují na vyrovnávání se s nepříjemnými pocity vyplývajícími z náročnosti práce.¹⁴⁴

Rozhovory v praxi mají funkci dokreslovat poznatky z literatury. Výzkumný vzorek se skládá z šesti respondentů, jednalo se o tři ženy a tři muže. Myslím si, že mi bylo od respondentů poskytnuto dostatek informací, které jsem popsala v diplomové práci.

¹⁴⁴ Dostupné z: Salmi et al., 2021; Vatto et al., 2019; Willems et al., 2021 SALMI, S., Mérelle, S., Gilissen, R., & Brinkman, W. P. (2021). Content-Based Recommender Support System for Counselors in a Suicide Prevention Chat Helpline: Design and Evaluation Study. *Journal of Medical Internet Research*, 23, e21690. <https://doi.org/10.2196/21690>
VATTOE, I. E., DeMarinis, V., Haug, S. H. K., Lien, L., & Danbolt, L. J. (2019). Emotional stressors among volunteers operating a diaconal suicide- prevention crisis line in Norway: a qualitative study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 48, 563–575. <https://doi.org/10.1080/03069885.2019.1646409>

Na základě cíle diplomové práce jsem zformulovala hlavní výzkumnou otázku: ***S jakými etickými dilematy se při své práci s klienty setkávají respondenti, kteří přicházejí do kontaktu s dětmi a mladistvými mající problém se sebepoškočováním a sebevražednými tendencemi a jaké mají nástroje k řešení?***

Z výsledků této diplomové práce vyplynulo několik etických dilemat, ale nejčastěji zněla odpověď na otázku v podobě hranice mlčenlivosti a hranice oznamovací povinnosti. Tyto dvě etická dilemata byla společná pro všech šest respondentů bez ohledu na věk nebo délku praxe.

Prostřednictvím empirického šetření, zahrnujícího rozhovory a dotazníkovou metodiku, jsem zjistila, že respondenti jsou si vědomi limitů důvěrnosti a oznamovacích povinností, a to v kontextu dodržování etického kodexu, přičemž zároveň usilují o zachování důvěry nezletilých klientů. Odpovědi respondentů byli opatrné, jelikož se jedná o velmi živá témata. Dle výzkumu Nedělníková ve své knize označuje tento typ dilematu jako veřejný zájem oproti zájmu uživatele.¹⁴⁵ Tuto dilematickou situaci můžeme pojmenovat jako střet mezi zachováním mlčenlivosti a ochranou klienta. Rozdíl však spočívá v tom, zda je porušení mlčenlivosti v zájmu ochrany klienta (například před sebevraždou) či veřejného zájmu (například ohrožení třetí osoby). Je důležité rozlišovat mezi informační povinností a oznamovací povinností, neboť každá z nich nese svá specifika a právní důsledky. Výzkumné šetření ukázalo, že vnímaný pocit hranice mlčenlivosti a oznamovací povinnosti se liší v závislosti na zkušenostech a délce praxe. Předmět výzkumného šetření je etické dilema sociálních pracovníků a jak uvádí Matoušek je subjektivně obtížné určit, co je a není neúspěch. Dle výsledků tohoto výzkumu, lze předpokládat, že za úspěšné můžeme považovat takové intervence, kdy se pracovníkům daří dosáhnout hranice mlčenlivosti a oznamovací povinnosti tak, že neporuší žádný z výše uvedených zákonů v této práci a zároveň neztratí kontakt a důvěru klientů.

Další otázka vyplývající z tohoto výzkumu je: ***Co respondentům pomáhá při řešení daných dilemat?***

Během výzkumného šetření byly jmenovány různé teorie a metody, které sociálním pracovníkům pomáhají se rozhodovat v eticky složitých situacích. Spektrum těchto nástrojů je široké a nelze jednoznačně vyvodit univerzální pravidlo, které by platilo ve všech situacích a za všech okolností. Sociální pracovníci se v jednotlivých situacích rozhodují dle aktuálních možností, ale vždy se snaží nahlížet na klientovu aktuální životní situaci. Respondenti zmiňovali

¹⁴⁵ Srov. NEDĚLNÍKOVÁ, D. Typická dilemata a etika terénní sociální práce. In Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce, s. 41.

profesní nástroje typu: týmové porady, porady s kolegou, supervize, intervize, školení, standardy kvality atd... V rozhodování hraje roli zodpovědnost klienta, životní situace a osobní příběhy sociálního pracovníka, hodnoty a svědomí každého zúčastněného. Jednotlivé postoje k etickým dilematům se u sociálních mění v závislosti na délce praxe a osobnostních zkušenostech. Zajímavostí je, že u každého pracovníka se tento proces liší a z tohoto důvodu nelze vyvodit jednotnou teorii.

Výzkum poukázal, že pracovníci v sociální sféře jednají především v co nejlepším zájmu svých klientů. Cílem, který vede k rozhodování v etických dilematech, je zlepšení klientovy situace a kvality života.

Závěrem lze říci, že i přes složitost etických dilemat ve své práci si sociální pracovníci zachovávají základní cíl – jednat v nejlepším zájmu svých klientů a snažit se zlepšit jejich životní situaci a kvalitu života.

Doporučení pro praxi:

Z výzkumu vyplývá, že pracovníci si jsou vědomi propojení sociální práce a etiky prostřednictvím Etického kodexu ČR. Nicméně by bylo užitečné, kdyby sociální pracovníci začali etiku vnímat jako základní prvek svého profesního života, a to nejen jako soubor pravidel, ale jako komplexní vědní obor ovlivňující jejich každodenní činnosti. Získané poznatky by mohly sloužit k podpoře reflexe jednotlivých etických dilemat, kterým čelí sociální pracovníci ve své práci s dětmi a mladistvými. Většina pracovníků si neuvědomuje, že situace, které pro ně představují výzvy, mohou být vnímány jako etická dilemata. Je vhodné, aby si pracovníci tato dilemata uvědomovali a sdíleli své zkušenosti a poznatky na konferencích nebo pravidelných setkáních zaměřených na etické otázky v sociální práci.

Etika je neoddělitelnou součástí celého spektra sociální práce a ovlivňuje všechny její oblasti. Každý případ vyžaduje individuální přístup a schopnost stanovit si hranice pomoci. Zároveň je důležité používat zdravý rozum, který nám pomůže nalézt nejlepší možné řešení pro nás i pro klienta.

Samozřejmě, oblast právního ukotvení péče o sebevražedné a sebepoškozující se děti a mladistvé je důležitá a může se lišit v závislosti na zemi. Zde je několik obecných principů týkajících se právního rámce v této oblasti:

- **Zákon o ochraně dětí:** V mnoha zemích existuje právní rámec, který stanovuje způsoby ochrany a péče o děti. Tento zákon obvykle stanovuje povinnost hlásit případy týrání, zanedbávání a další formy ohrožení dětí. Mezi tyto povinnosti může patřit i oznamovací povinnost v případě sebevražedných myšlenek nebo pokusů o sebepoškození u dětí a mladistvých.

- Zákon o duševním zdraví: Některé země mají specifické zákony nebo nařízení týkající se duševního zdraví, které mohou obsahovat ustanovení o poskytování péče osobám s rizikem sebevraždy nebo sebepoškození, a také o postupech pro odborníky v oblasti duševního zdraví v případě ohrožení života klienta.
- Právní povinnosti sociálních pracovníků: V některých zemích mohou sociální pracovníci podléhat určitým zákonům, nařízením nebo etickým kodexům, které stanovují jejich povinnosti v případě péče o děti a mladistvé ohrožené sebevraždou nebo sebepoškozením. To může zahrnovat povinnost spolupracovat s dalšími profesionály, informovat vhodné autority nebo poskytnout nezbytnou pomoc a podporu klientům.
- Zákony týkající se soukromí a důvěrnosti: Právní rámec může také zahrnovat ustanovení týkající se ochrany soukromí a důvěrnosti osobních informací klientů, včetně těch, které se týkají sebevražedných myšlenek nebo sebepoškození.

Mé doporučení pro praxi:

- Organizovat pravidelná školení a semináře zaměřené na etické otázky v sociální práci s dětmi a mladistvými, které by umožnily diskuzi a sdílení praktických zkušeností.
- Poskytnout sociálním pracovníkům prostředky a nástroje pro reflexi a řešení etických dilemat, například prostřednictvím supervize nebo terapeutického poradenství.
- Podporovat vytváření etických komisí nebo poradních skupin v pracovištích, které by se zabývaly konkrétními etickými otázkami a poskytovaly odbornou radu.

ZÁVĚR

Práce s dětmi a mladistvými, kteří projevují sebevražedné tendence nebo se angažují v sebepoškozovacím chování, patří k nejkompexnějším a psychicky nejnáročnějším segmentům sociální práce. Tato oblast je inherentně spojena s řadou etických dilemat a profesionálních výzev. Výsledky mého výzkumu ukazují, že sociální pracovníci se nezdárcita ocitají v komplikovaných situacích, kde jsou nuceni vyvažovat mezi zajištěním péče o klienty a ochranou vlastního psychického zdraví a pohody.

Rozmanitá etická dilemata, s nimiž se setkávají odborníci v oblasti sociální práce, jsou často spojena s nutností rozhodování o zachování důvěrnosti informací týkajících se klientů. Pracovníci se rovněž opakovaně potýkají s otázkami adekvátnosti intervence a zásahů v situacích, kdy je zaznamenáno akutní riziko sebevražedného chování nebo sebepoškozování ze strany klienta. V této souvislosti jsou nuceni nalézt vhodnou rovnováhu mezi projevem empatie a zachováním profesionální distancí, což je klíčové pro zajištění efektivní a eticky odpovědné praxe v sociální práci.

Výsledky výzkumu zdůrazňují zásadní potřebu rozvoje specifických dovedností a získání hlubokých znalostí v oblastech krizové intervence, etiky a strategií péče o vlastní psychické zdraví (self-care) u sociálních pracovníků, kteří se věnují práci s touto zranitelnou skupinou klientů. Tyto kompetence jsou nezbytné pro efektivní zvládnání náročných a eticky náročných situací, které jsou s prací v této oblasti spojeny.

Cílem této diplomové práce bylo prostřednictvím rozhovorů s odborníky v sociálních službách prozkoumat etická dilemata, která se vyskytují při práci s dětmi a mladistvými projevujícími sebevražedné tendence nebo sebepoškozovací chování. Výzkum odhalil, že sociální pracovníci se setkávají s celou řadou složitých situací, které vyžadují promyšlené a citlivé rozhodování. Tyto situace nejenže zásadně ovlivňují sociální pracovníky, ale mají také dalekosáhlé dopady na klienty a jejich rodinné příslušníky.

Diplomová práce je strukturována do dvou základních sekcí: teoretické a praktické. Každá z těchto částí obsahuje více podkapitol, které detailně rozpracovávají specifické aspekty zkoumaného tématu. V rámci teoretické části je pozornost věnována problematice sebevražedného a sebepoškozujícího myšlení u dětí a mladistvých. Tato sekce dále obsahuje definice a vysvětlení klíčových pojmů relevantních pro danou problematiku.

Adolescence je analyzována jako komplexní období, během kterého dochází k významným proměnám osobnosti a k formování osobních hodnot. Jedinci v tomto

věku jsou vystaveni množství sociálních vlivů a často čelí složitým životním výzvám. Toto období je charakterizováno jako jedno z nejdelších a psychologicky nejnáročnějších etap lidského vývoje. Praktická část diplomové práce se zaměřila na provedení kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů s šesti sociálními pracovníky. Hovořila jsem se třemi ženami a třemi muži. Oslovila jsem zařízení nejbližší mému bydlišti, tedy organizace v Českých Budějovicích. Rozhovor se skládal z devíti otevřených otázek, pomocí kterých bylo zjištěno, s jakými etickými dilematy se setkávají sociální pracovníci zaměřující se na děti a mladistvé, kteří mají problém se sebepoškozováním a sebevražedným jednáním a dále byli zjištěny nástroje, které mají sociální pracovníci při řešení k dispozici. Pomocí rozhovorů jsem zjistila, že složité situace provázejí všechny respondenty, ale ne vždy si hned uvědomují, že se jedná o dilema.

Ve své diplomové práci se věnuji rozboru etických dilemat, která se objevují v sociální práci se skupinou dětí a mladistvých vykazujících sebepoškozovací chování nebo sebevražedné tendence. Různorodost těchto dilemat a odlišné pojmenování, které jim sociální pracovníci přisuzují, reflektuje individualitu a osobní hodnotové systémy jednotlivých pracovníků.

Z empirického šetření vyplývají dvě nejčastější etická dilemata, s nimiž se setkává všech šest respondentů: dilema zachování mlčenlivosti a dilema definování hranic oznamovací povinnosti. Tyto problémy jsou úzce spojeny s otázkami poskytování informací rodinným příslušníkům a zároveň s nutností zachování anonymity klientů. V kapitole věnované vyhodnocení sběru dat se zabývám detailní analýzou těchto dilemat a aplikací teoretických konceptů, které mohou poskytnout hlubší vhled do těchto problematik.

Pracovníci při řešení těchto etických dilemat nejčastěji využívají nástroje jako jsou týmové porady, rady od kolegů nebo z jiných organizací, supervize a školicí programy. Důležité je také pro pracovníky nastavení vlastních profesionálních hranic, které si utvrzují a vytvářejí během supervizí.

Je zřejmé, že pro efektivní řešení etických dilemat v této oblasti je nezbytné poskytnout sociálním pracovníkům adekvátní odbornou podporu, školení a vytvořit pro ně bezpečné pracovní prostředí. Rovněž je klíčové investovat do prevence sebepoškozování a sebevražd mezi mladistvými a zajišťovat podporu nejen pro klienty, ale i pro jejich rodiny a blízké osoby.

Etická dilemata, se kterými se sociální pracovníci setkávají, mohou být explicitní i latentní. Vznikají, když jsou pracovníci postaveni před rozhodnutí mezi dvěma či více možnostmi, přičemž žádné z nabízených řešení není ideální. V práci dále specifikuji etiku jako vědní disciplínu, která se zabývá lidským jednáním z

hlediska toho, co je správné a co nikoli. Je nezbytné si uvědomovat propojení etiky a sociální práce, zejména při komunikaci s klienty, kde je klíčový empatický a zodpovědný přístup sociálních pracovníků.

Sociální pracovník by měl vždy jednat v nejlepším zájmu klienta a jeho činnost by měla být směřována dle Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky. Etika představuje základní pilíř všech pomáhajících profesí, neboť se zabývá zkoumáním principů a hodnot, které jsou klíčové jak na osobní, tak pracovní úrovni. Kromě toho má etika významný vliv i v legislativním a sociálním kontextu, s nímž by sociální pracovníci měli být schopni efektivně manipulovat a aplikovat je ve své praxi.

V rámci etického působení je primárním cílem zlepšování kvality života klientů. Tento cíl vyžaduje od sociálních pracovníků nejen hluboké porozumění etickým zásadám, ale také schopnost tyto zásady aplikovat v konkrétních situacích při zachování profesionální integrity a respektu k právům a důstojnosti každého jedince. Je důležité, aby sociální pracovníci byli vybaveni nejen teoretickými poznatky, ale také praktickými dovednostmi pro řešení komplexních situací, které mohou zahrnovat konflikty mezi osobními a profesionálními hodnotami či mezi potřebami klienta a požadavky právních předpisů.

V kontextu právního rámce je zásadní, že sociální práce je regulována řadou zákonů a nařízení, které definují povinnosti a práva sociálních pracovníků i klientů. Toto legislativní prostředí má za cíl ochranu práv jednotlivců a zajištění etického jednání ve všech aspektech sociální práce. Právní normy, jako jsou zákon o sociálních službách či zákon o ochraně osobních údajů, jsou nezbytné pro správné vedení sociální práce a pro zajištění, že služby jsou poskytovány v souladu s etickými principy a sociální spravedlností.

Proto je klíčové, aby sociální pracovníci nejen dobře znali relevantní legislativu, ale také aby byli schopni tuto legislativu správně interpretovat a aplikovat ve své praxi, s cílem podporovat a chránit zájmy svých klientů. Vzdělávání a pravidelná supervize jsou nezbytné nástroje pro udržení vysoké úrovně profesionální kompetence v této dynamické a náročné oblasti.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo identifikovat etická dilemata, se kterými se setkávají sociální pracovníci při práci s dětmi a mladistvými vykazujícími sebevražedné tendence nebo sebepoškozovací chování. Domnívám se, že tento cíl byl úspěšně splněn. Provedený výzkum, založený na odpovědích respondentů, odhalil a identifikoval etická dilemata, která vycházejí přímo z praktické praxe. Díky specificky formulovaným otázkám se podařilo propojit teoretická zjištění uvedená v teoretické části diplomové práce se situacemi, které se

objevují v praxi. Lze konstatovat, že výzkumné otázky byly velmi relevantní a dotýkaly se klíčových problémů v práci sociálního pracovníka.

Získané poznatky přinesly hlubší porozumění specifickým situacím, kterým sociální pracovníci v této oblasti čelí, a umožnily lepší identifikaci jejich potřeb v kontextu řešení zmíněných etických dilemat. Kromě hlavního tématu výzkumu se ukázala být neméně důležitá psychická hygiena a odolnost sociálních pracovníků, které jsou zásadní pro kvalitní výkon jejich profese. Kvalitní zázemí instituce, podpora od kolegů a interakce se zkušenými kolegy jsou nezbytné pro efektivní zvládnání náročných situací, s kterými se sociální pracovníci setkávají. Docházím ke zjištění, že tyto otázky nelze jednoduše zařadit do pevně daných kategorií, protože praxe ukazuje, že situace s klienty jsou různorodé a vyžadují od sociálních pracovníků flexibilitu a širokou škálu technik a metodických postupů pro správné určení a aplikaci terapeutických intervencí. Výzkum také poukázal na důležitost hledání rovnováhy mezi pracovním a soukromým životem terapeuta. Tato disciplína je tedy velmi komplexní a neustálý výzkum a reflektování praxe jsou v tomto kontextu nezbytné pro pokračující rozvoj a efektivitu sociální práce.

Závěrečná diskuse diplomové práce se věnuje reflexi zjištěných dat, která byla konfrontována s teoretickými poznatky a snaží se o propojení zjištěných faktů s teoretickými poznatky a dále byla formulována možná doporučení pro řešení identifikovaných etických dilemat. V této souvislosti byl kladen důraz na význam eticky orientovaného přístupu ke klientům a na nezbytnost respektování Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky. Při zpracování diplomové práce byly využity odborné zdroje, které jsou detailně citovány v seznamu použité literatury.

Celkové zhodnocení diplomové práce lze považovat za úspěšné a významně přínosné, jelikož poskytuje rozšířené porozumění etickým dilematům, která se objevují v práci s dětmi a mladistvými. Získané poznatky mohou být klíčové pro zlepšení přípravy sociálních pracovníků na budoucí výzvy a dilemata, s nimiž se mohou setkat v rámci své profesní praxe. Tato práce se tak snaží přispět k rozvoji kompetencí sociálních pracovníků v oblasti étosu a etického rozhodování.

Výsledky diplomové práce nabízejí hloubkovou analýzu a stimulují diskusi o etice v sociální práci, zejména ve vztahu k sebevražedným a sebepoškozujícím chováním dětí a mladistvých. Předložené návrhy a zjištění mohou sloužit jako východisko pro další výzkumy a mohou být využity v praxi pro zlepšení etických standardů a praxí. Tímto způsobem diplomová práce poskytuje cenné perspektivy a a snahu o podporu kontinuálního rozvoje teorie a praxe v sociální práci, což je nezbytné pro zajištění efektivní a citlivé péče o tuto zranitelnou skupinu klientů

Závěrečná část mé diplomové práce mi poskytla hlubší vhled do problematiky etických dilemat, která se vyskytují při práci s dětmi a mladistvými vykazujícími sebevražedné chování nebo tendence k sebepoškozování a podnítila můj další zájem o pokračování v prohlubování mých znalostí v této oblasti terapeutické praxe. Bylo obohacující srovnávat informace získané během výzkumu s literárními zdroji a odpověďmi respondentů. V rámci sběru dat jsem záměrně používala otevřené otázky, což respondentům umožnilo dostatečný prostor pro vyjádření jejich názorů a postřehů. Pozorování rozdílů v způsobu vyjadřování jednotlivých respondentů bylo fascinující, přičemž obsah jejich odpovědí byl překvapivě konzistentní. Tento přístup mi umožnil získat řadu zajímavých a cenných informací relevantních pro téma mé diplomové práce.

Mé přesvědčení o důležitosti poskytnutí adekvátního prostoru pro řešení etických dilemat v rámci profesní praxe bylo během zpracování diplomové práce potvrzeno. Ačkoliv se tato studie zaměřovala na specifickou cílovou skupinu, je třeba uznat, že výsledky by mohly nabýt odlišný charakter, pokud by byl výzkum prováděn v jiném časovém období nebo s odlišnými účastníky. Závěry této studie nelze aplikovat univerzálně na veškeré služby pracující s dětmi a mladistvými, neboť každá instituce má své unikátní specifika a pracovníci se mohou lišit v individuálním přístupu k řešení profesních situací.

Výzkum prezentovaný v této diplomové práci přináší podstatný přínos v tom, že umožňuje sociálním pracovníkům hlouběji se seznámit s potenciálními etickými dilematy, s nimiž se mohou ve své praxi setkat. Toto podrobnější porozumění dilematům, se kterými se již sociální pracovníci setkali nebo mohou v budoucnu setkat, napomáhá lepší přípravě na tyto situace. Uvědomění si a reflektování konkrétních etických dilemat ve své práci může sociálním pracovníkům poskytnout základ pro efektivnější a připravenější řešení těchto dilemat v budoucnosti.

LITERATURA

- ANZENBACHER, A. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.
- BRUGGER, W. Filosofický slovník. Praha: Naše vojsko, 1994. s. 640 s. ISBN 80-206-0820-6.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Páté, nezměněné vydání. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2021. ISBN 978-80-246-5053-1.
- DOSOUDILOVÁ, K., FRANCUCHOVÁ, M. Typická dilemata v terénní sociální práci pro terénní pracovníky. In Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků; Sborník studijních textů pro terénní pracovníky. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-504-1.
- FISCHER, O. Etika jako cesta k radosti ze sociální práce. In: FISCHER, O., JANDEJSEK, P., KROUPOVÁ, A., KUSTOVÁ, H., MILFAIT, R., MOREE, D. Etika a lidská práva v sociální práci. Praha: Centrum sociálních služeb, 2008. 107 s. Nemá ISBN.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- FISCHER, Ondřej, MILFAIT, René. Etika pro sociální práci. JABOK, 2008. ISBN 978-80-904137-3-3.
- FRANKEL, Bernard a Rachel KRANZ. *O sebevraždách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Linka důvěry. ISBN isbn:80-7106-234-0.
- GILLIGANOVÁ, C. Jiným hlasem. Praha: Portál, 2001. 192 s. ISBN 80-7178-402-8.
- HOLÁ, Lenka, Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada 2011. ISBN978-80-247-3134-6.
- HEIDBRINK, H. Psychologie morálního vývoje. Praha: Portál, 1997. s. 70. ISBN 80-7178-154-1
- JANEBOVÁ, R. in KLÍMA, P., HERZOG A., KUNC S., RACEK J., ZAHRADNÍK M. 2007. Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork. Praha: Česká asociace streetwork, ISBN: 978-80-254-4001-8
- JEDLIČKA R., KLÍMA P., KOŤA J., NĚMEC J., PILAŘ J. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis 2004. s. ISBN 80-7312-038-0.
- JINEK, J., KŘIŠŤAN, A. Etická teorie a její aplikace – problém pro sociální práci. In Sociální práce/Sociálna práca. 2011, č. 2, s. 125-132. ISSN 1213-6204.

- KANT, I. Základy metafyziky mravů. Praha: Svoboda, 1990. 128 s. ISBN 80-205-0152-5.
- KOCOURKOVÁ, Jana – KOUTEK, Jiří. Sebevražedné jednání: Současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7367-349-9
- KOLÁŘ, Jan. Motivace k sebepoškození a jeho prožívání u adolescentů. Brno, 2007. 96 s. Bakalářská práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy university na katedře psychologie. Vedoucí bakalářské práce Michaela Širůčková
- KOUTEK, J; KOCOURKOVÁ J. Sebevražedné chování: Současné poznatky o suicidalitě a její specifika u dětí a dospívajících. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-732-9
- KRIEGELOVÁ, M. Záměrné sebepoškození v dětství a adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2333-4
- LÁTALOVÁ, K; KAMARÁDOVÁ, D. (ed.) Suicidialita u psychických poruch. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-4305-9
- MASARYK, Tomáš Garrigue. Sebevražda. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1998, s. 164 ISBN: 80-901971-4-0
- MÁTEL, Andrej, SCHAVEL, Milan, MÜHLPACHR, Pavel, ROMAN, Tibor. Aplikovaná etika v sociální práci. Brno: Institut mezioborových studií, 2010. ISBN 978-80-87182-13-0
- MÁTEL, A. a kol. Etika sociálnej práce. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2010. 183 s. ISBN 978-80-89271-85-6.
- MATOUŠEK, O. 2016. Slovník sociální práce. Třetí vydání. Portál. ISBN 8026211545
- MATOUŠEK, O. a kol. Metody a řízení sociální práce. Praha. Portál, s.r.o., 2003. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MACHULA, T., Základní etické teorie. In. FISCHER, O., MILFAIT, R. a kol. Etika pro sociální práci. Praha: JABOK – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.
- MATOUŠEK, O. a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, 2013. 576 s. ISBN 978-80-262-0366-7
- MIŠOVIČ, Ján. 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty, 72. svazek. ISBN 978-80-7419-285-2.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 8024713624.

- MÜHLPACHR, Pavel. Sociopatologie. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2008, ISBN 978-80-210-4550-7
- MÜHLPACHR, Pavel. Sociální práce jako životní pomoc. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-86633-62-4
- MUSIL, L. „Ráda bych vám pomohla, ale ...“. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9
- NEČASOVÁ, M. Úvod do filosofie a etiky v sociální práci. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 98 s. ISBN 80-210-2673-1
- NEDĚLNÍKOVÁ, D. Etická dilemata v terénní sociální práci. In Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků. Ostrava: Ostravská univerzita, 2008. ISBN 978-80-7368-504-1
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. (ed.) Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.
- ONDREJKOVIČ, P; BREZÁK, J. (et.) Sociálna patológia. 2. rozšir. vyd. Bratislava: Veda, 2001. ISBN 80-224-0685-6
- ONDRUŠOVÁ, Jiřina, KRAHULCOVÁ, Beáta, a kol. Gerontologie pro sociální práci. Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4383-0.
- OPATRŇY, Michal. Sociální práce a teologie. Vyšehrad, 2013. ISBN 978-80-7429-408- 2.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
- PLATZNEROVÁ, A. Sebepoškození: Aktuální přehled diagnostiky, prevence a léčby. Praha: Galén, 2009. ISBN 978-80-7262-606-9
- PRACOVNÍ SKUPINA PRO DODEFINOVÁNÍ NZDM. Pojmosloví Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM). Praha: Česká asociace streetwork, o.s. 2008
- PŘÍKASKÝ, J. V. Učebnice základů etiky. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. 134 s. ISBN 80-7192-505-5
- PSENNEROVÁ, Sabina. Sociální patologie I. Ostrava: Ostravská univerzita, 2011, ISBN 978-80-736-8817-2
- SOCHŮREK, Jan. Úvod do sociální patologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, ISBN 978-80-737-2448-1
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. Krizová intervence pro praxi. Praha: Grada Publishing, a. s., 2004. ISBN 80-247-0586-9.
- ŠPATENKOVÁ, Naděžda a kol. Krize a krizová intervence. Praha: Grada Publishing a.s., 2017. ISBN 978-80-247-5327-0.

- THOMPSON, M. Přehled etiky. Praha: Portál, 2004. ISBN: 80-7178-806-6.
- THOMSON, I. E., MELIA, K. M., BOYD, K. M. Nursing Ethics. Edinburgh: Churchill Livingstone, 2000. ISBN 978-04-4306-147-9
- ÚLEHLA, I. Umění pomáhat. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005. 125 s. ISBN 80-86429-36-9
- VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. 1. vyd. Praha: Portál. 1999. ISBN 807178-214-9
- VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-342-0.
- VIEWEGH, J. Sebevražda a literatura. Vyd. 1. Brno: Psychologický ústav AVČR, 1996. ISBN 80-85880-10-5

Internetové zdroje:

- Wilhemina_Murray [online]. 2007 [cit. 2009-02-10]. Dostupné z: <http://wilhemina.wordpress.com/2008/04/28/sebeposkozovani/>
- ČESKO. § 109 odst. 1 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. In: Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS 2010-2021 [cit. 10. 4. 2021]
- Sebepoškozování [online]. 2005 [cit. 2009-02.13]. Dostupné z: http://www.sebeposkozovani.ath.cx/modules.php?name=Content&pa=showpage&p_id=4
- My brutal romance [online]. 2009 [cit. 2009-02-13]. Dostupné z: http://discardtoy.blog.cz/0810/3-hlavni-duvody_sebeposkozovani
- Mezinárodní federace sociálních pracovníků: Globální definice sociální práce [online]. Rheinfelden, 2021 [cit. 2021-6-14].z <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- NADEJE. Ráda si ubližuju. Sebepoškozování [online]. 2005 [cit. 2009-01-12]. Dostupné z: <http://sebeposkozovani.ath.cx/modules.php?name=News&file=article&sid=158>.
- HAWTON, Keith et.al. Deliberate self-harm in adolescents: Self report surfy in schools in England. BMJ helping doctors make better decisions [online]. 2002, vol.325, no.7374 [cit. 2009-02-12]. Dostupné z: <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1124668>. ISSN: 09598138
- JAROŠOVÁ, Martina. Etické aspekty sociální práce s rizikovou mládeží zaměřené na deontologickou a utilitaristickou etiku. České Budějovice, 2020. Diplomová práce. Jihočeská fakulta v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Katedra etiky, filosofie a charitativní práce. Vedou práce J. Sirovátka.
- Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky: Etický kodex sociálního pracovníka České republiky [online]. [cit. 2021-6-10]
- SALMI, S., Mérelle, S., Gilissen, R., & Brinkman, W. P. (2021). Content-Based Recommender Support System for Counselors in a Suicide Prevention Chat Helpline: Design and Evaluation Study. Journal of Medical Internet Research, 23, e21690. <https://doi.org/10.2196/21690>
- SEDLÁČEK, Jiří. Etika v sociální práci a veřejné správě. [online] Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, 2011, dostupné na WWW: <https://adoc.pub/etika-v-socialni-praci-a-veejne-sprav.html>.

- STACHOVÁ, Veronika. Etická dilemata sociálních pracovníků při práci s obětí domácího násilí. České Budějice, 2012. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta teologická. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce D. Urban.
- VATTOE, I. E., DeMarinis, V., Haug, S. H. K., Lien, L., & Danbolt, L. J. (2019). Emotional stressors among volunteers operating a diaconal suicide-prevention crisis line in Norway: a qualitative study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 48, 563–575. <https://doi.org/10.1080/03069885.2019.1646409>
- WILLEMS, R. C. W. J., Drossaert, C. H. C., Vuijk, P., & Bohlmeijer, E. T. (2021a). Mental wellbeing in crisis line volunteers: understanding emotional impact of the work, challenges and resources. A qualitative study. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 16. <https://doi.org/10.1080/17482631.2021.1986920>
- Dostupné z: [http://www. Linka bezpečí | Pomáháme dětem a studentům \(linkabezpeci.cz\)](http://www.Linkabezpeci.cz)
- Dostupné z: www.108/2006 Sb. Zákon o sociálních službách (zakonyprolidi.cz)
- MPSV. Povinnost mlčenlivosti podle zákona o sociálních službách ve vztahu k povinnosti poskytnout součinnost orgánům činným v trestním řízení podle trestního řádu [online]. Ministerstvo sociální práce a sociálních věcí [cit. 2. 3. 2022]. Dostupné na [www. https://www.mpsv.cz/dotace-kvalitakontrola-planovani#d6](http://www.mpsv.cz/dotace-kvalitakontrola-planovani#d6).

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

SP – sociální pracovník

Např. – například

Atd. – a tak dále

Tzv. – tak zvaně

CS – cílová skupina

NZDM – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

OSPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – seznam otázek

Příloha č. 2 – přepis rozhovoru

Příloha č. 3 – přepis rozhovoru

Příloha č. 4 – přepis rozhovoru

Příloha č. 5 – přepis rozhovoru

Příloha č. 6 – přepis rozhovoru

ABSTRAKT

BUKOVSKÁ, G. Etická dilemata sociálních pracovníků při práci se sebevraždnými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými. České Budějovice 2023. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Karel Šimr, Ph.D.

Klíčová slova: sebevraždné tendence, sebevražda, sebepoškozující tendence, záměrné sebepoškození, děti, mladiství, sociální práce, sociální pracovník, dilema, etika.

Diplomová práce se zabývá etickými dilematy sociálních pracovníků při práci se sebevraždnými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými. Práce je členěna do tří hlavních kapitol. Cílem diplomové práce je zjistit a popsat etická dilemata sociálních pracovníků při práci se sebevraždnými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými, dále zmapovat, jaké nástroje sociální pracovníci používají při řešení etických dilemat.

Teoretická část se zabývá etickými dilematy sebevraždných a sebepoškozujících se tendencí u dětí a mladistvých a etických teorií. V praktické části pomocí polostrukturovaného rozhovoru vyhodnocují a následně popisují tři konkrétní nejčastější dilemata, se kterými se sociální pracovníci při práci se sebevraždnými a sebepoškozujícími dětmi a mladistvými setkávají.

V závěru diplomové práce dochází k vyhodnocování získaných dat. Dále jsou zde navrhována případná možná řešení daného dilematu.

ABSTRACT

BUKOVSKÁ, G. Ethical Dilemmas of Social Workers in Work with Collected and Self-Harming Children and Adolescents. Ceske Budejovice 2023. Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Social and Charity Work. Thesis supervisor Mgr. Karel Šimr, Ph.D. **Keywords:** suicidal tendencies, suicide, self-injurious tendencies, intentional self-harm, children, adolescents, social work, social work, dilemma, ethics

The diploma thesis deals with ethical dilemmas of social workers when working with suicidal and self-harming children and adolescents. The thesis is divided into three main chapters. The aim of the diploma thesis is to identify and describe the ethical dilemmas of social workers when working with suicidal and self-harming children and adolescents, to map what tools social workers use in solving ethical dilemmas.

The theoretical part deals with ethical dilemmas of suicidal and self-injurious tendencies in children and adolescents and ethical theories. In the practical part, using a semi-structured interview, I evaluate and then describe three specific most common dilemmas that social workers encounter when working with suicidal and self-harming children and adolescents.

At the end of the diploma thesis, the obtained data are evaluated. Furthermore, possible solutions to the dilemma are proposed.

Příloha I – Otázky rozhovoru

- Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?
- Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?
- Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?
- Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?
- Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?
- Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?
- Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?
- Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?
- Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Příloha II– Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 1 - žena

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

Sociální práci se věnuji téměř 8 let.

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Mám za sebou školení krizové intervence, kde se částečně i probírali a navrhovali řešení dilematických situací do kterých se při své práci dostávám. Dále velmi často využívám supervize a rady od starších a zkušenějších kolegů. Jinak jsem žádná speciální školení nepodstoupila.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Při své práci se setkávám s etickými dilematy poměrně často. Týkají se především dilematu osobní etiky. Myslím si, že toto je, ale úděl každého sociálního pracovníka, který se řídí etickým kodexem a má nějaké hranice a normy.

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Při své práci se zejména setkávám s klienty, kteří mají problémy se svými emocemi, ať už ve škole či v rodině. Pracuji s tím, že pokud má klient „menší“ problém snažím se rozlišit jeho míru závažnosti. Někdy postačí s klientem jen hovořit a tím, že se navodí jeho důvěra rozklíčujeme závažnější problém. Stává se, že nastane situace, kdy velice bojuji s tím, zda si říci o pomoc kolegů. Dostávám se často do situací, kdy musím řešit důvěru nezletilého a jeho právo na anonymitu a na druhé straně právo rodiče být informován o tom, co se děje. Párkrát jsem se dostala i do situace, kdy jsem zvažovala, zda jsou mé kompetence dostačující nebo mám klienta předat do jiného zařízení, ale tím riskovat, že se opět uzavře a provede něco závažnějšího.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Musím přiznat, že čím déle v oboru pracuji, tím lépe „vypouštím“ z hlavy problémy klientů a umím s dilematy pracovat. Stále jsou však případy, kdy to úplně nejde. Např. přišla do poradny 15-ti letá dívka, že má o 14 let staršího přítele, kterého velmi miluje, ale vždy když se pohádají, tak si ona musí nějak ublížit, protože to tak cítí. Čím déle to, ale dělá má pocit, že jí to nestačí a uvažuje o sebevraždě. Děvče prosilo ať to hlavně neříkám rodičům. Prvotní, co mě napadlo, ale bylo vše oznámit rodičům, policii, příslušným orgánům a předat dívku do léčení, atd... Hlavou mi šlo strašně moc otázek a řešení. S dívkou však bylo těžké navázat vztah do takové míry, že se mi svěřila a proto sem se nakonec rozhodla, že s ní budu i nadále spolupracovat, že si nastavíme nějaká pravidla, aby si přestala ubližovat. A vše se

pokusíme vyřešit co nejlépe. Domluvili jsme se společně co řekneme rodičům, aby neměli obavy. Vše nakonec dobře dopadlo, ale stálo to hodně úsilí a správného rozhodování.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Jak jsem již řekla praxe v oboru a zpětné vazby mi ukázali směr, a především cestu s dilematy pracovat. Pokud se však stane. Že jsem bezradná, pomůže mi rada od kolegů, a i individuální supervize, kde mohu daný problém vyřešit.

Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Jsem ráda, když si ke mně klient najde cestu a začne mi důvěřovat. O to víc by mě mrzelo jeho důvěru zklamat. Vždy pokládám otázky, zda rodiče ví o tom, co se děje, co ho trápí, co prožívá atd... Máme nastavené pravidlo, že na závěr každé schůzky si vždy uděláme nějaký souhrn informací, které jsou bezpečné a které můžu sdělit rodičům. Samozřejmě jsem se dostala i do situace, kdy nezletilý klient odmítal rodičům cokoli říct, v tom případě posuzuji závažnost celé situace a hrozící následky toho, když bych porušila mlčenlivost.

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Ze svého hlediska si myslím, že ano. S klienty pracuji tak dlouho jak je třeba a následně mám i prostor vše probrat s kolegy nebo supervizorem. Pokud mám složitější případ mohu si vybrat i volno na „regeneraci“.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Supervize, školení

Příloha III– Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 2 - žena

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

Sociální práci s dětmi se věnuji teprve krátce, cca 2 roky.

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Bohužel školení jsem ještě žádné neabsolvovala. Realizuji se pouze na supervizích a řeším vše se starší kolegyní.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Má praxe není ještě tak velká a k závažným případům, kde bych nějaká dilemata řešila se moc nedostanu.

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Nejvíce asi osobní dilemata. Většinou řeším, zda mám pomáhat nad rámec kompetencí, případně se dostávám do dilemat, kdy nevím, zda poskytnou či neposkytnou informace dále.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Ano zatím dokážu, ale stalo se mi, že se na mě obrátila o pomoc spolužačka, to jsem dlouho řešila, zda si případ ponechat nebo ho předat dál. Nakonec jsem to vyřešila s kolegyní, která si případ převzala a já byla jen u náslechu schůzek.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Ano dokážu, nejsem typ, co si práci nosí domů.

Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Určitě jsem pro zachování mlčenlivosti, ale někdy to bohužel není možné.

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Domnívám se, že ano. Nemám ještě tolik zkušeností. Abych mohla posuzovat.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Rady kolegů, školení, týmová supervize

Příloha IV – Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 3 – muž

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

V sociálních službách pracuji 12 let, ale s dětmi a mladistvými pracuji 4 roky

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Ano, mám za sebou již několik krizových školení na řešení dilematických situací, dále se realizují při pravidelných supervizích, konferencích apod.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Téměř denně. Každý klient má jiný „problém“, který vyvolává můj „problém“ jak vše vyřešit. Dilema je mé velké téma, vím, že děcka se často sami potýkají s dilematy, co si vzít na sebe, kam vyrazit, co a jak udělat... A to samé je při mé práci. Dilema, co a jak nejlépe vyřešit, co komu říct a co naopak ne, kam sahají ještě moje kompetence atd. ...

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Jak sem již zmínil dilemata jsou každodenní a je jich při práci s touto skupinou mnoho, ale asi nejvíce řeším, kam až mám se svou pomocí zajít. Zda již nepřebírám mnoho odpovědnosti za danou klientovu situaci, případně co vše mohu sdělit, aby se situace ještě více nezhoršovala.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Ano dokážu, nedělá mi problém říci „Ne“ - takto to bude nebo nebude. Případně odkázat na další pomoc. Osobně si případy k srdci neberu – je to práce, mám i své osobní problémy a kdybych si vše bral k srdci zbláznil bych se.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Ano umím. Jak jsem již zmínil nedělá mi problém za svou práci „zavřít dveře“. Ctím svůj osobní život a pracovní dobu.

Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Jak se to vezme. Je důležité, když máte klientovu důvěru, ale rodiče mají právo do osmnácti let vědět, co se jeho dítěti děje, jsou situace, kdy by neměli být stranou a měli by být zapojeni do společné práce a zlepšení daného problému.

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Ano je nemyslím si, že bych někdy neměl pocit, že to tak není.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Týmová supervize, školení

Příloha V – Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 4 - žena

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

Do sociální služby jsem nastoupila před více jak deseti lety, ale s mládeží pracuji pět let. Dva roky jsem se věnovala problematice šikany a kyberšikany a díky tomu jsem začala přicházet do styku se sebepoškozováním a sebevražednými sklony u dětí.

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Mám absolvované školení krizové intervence, řešení krizových situací, jak řešit dilemata, pravidelně se účastním supervizí společných s kolegy tak využívám i individuální supervizí a momentálně již třetím rokem podstupuji psychoterapeutický výcvik.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Etické dilemata řeším téměř každý den. Vzhledem k tomu, že jsem matka se mě tato problematika velice potýká a dost často se přistihuji, jak bych v dané situaci postupovala, kdyby se daný problém týkal mého dítěte nebo co bych třeba potřebovala vše vědět...

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Především se jedná o dilemata ano – ne, můžu – nemůžu, potřebuje – nepotřebuje, je to správné či není. Mám jednat jako matka nebo sociální pracovník. Samozřejmě si často pohrávám s myšlenkou, zda nepřekračuji své kompetence, nebo zda již nepřekračuji nastavené osobní hranice.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Jak se to vezme. Někdy jsou případy tak složité, že se to na mě podepíše, jelikož si vše беру příliš osobně. Jindy jsem si jistá, že jsem udělala maximum, a proto se nemůžu více trápit s konečným výsledkem.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Ano i ne. Když si nevím rady pomáhá mi supervize, kolegové, někdy být chvíli sama a vše si srovnat a projít, zda jsem udělala vše, co bylo v mých silách a kompetencích. Jindy zase využívám rodinu, která odvede mé myšlenky jiným směrem.

Otázka č. 7: Jste pro zachování mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Ano, ale... Každý sociální pracovník by měl ctít etický kodex, měl by umět rozeznat to „ANO“ ale také to „ALE“

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Ne vždy, jsou situace, kdy je nutné přibírat další a další klienty, kteří čekají na pomoc, ale já nejsem vždy připravená začít ihned nový případ. Takže starý nemám ještě uzavřený a začínám řešit jiný a leckdy se mi případy propojí a o to je to pro mne náročnější vše zpracovat.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Porady s jinými organizacemi, kolegové, etický kodex, supervize

Příloha VI– Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 5 - muž

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

V této oblasti působím 12 let.

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Samozřejmě. Absolvoval jsem školení krizové intervence a využívám pravidelných supervizí.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Často. Myslím si, že každý, kdo dělá tuto profesi se s dilematy potýká a musí je nějak řešit.

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Například s tím, zda dokážu daný případ správně rozklíčovat, zda má rada spíše neublíží a zda něco svým rozhodnutím nezanedbám.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Hodně mi pomáhá vše probrat s kolegy a slyšet jejich názor, potom se s tím umím vyrovnat.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Umím, nejčastěji přírodou a sportem. Někdy to nejde tak jednoduše, a to hledám radu u kolegů případně využívám individuální supervizi.

Otázka č. 7: Jste pro zachovávání mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Podle mě záleží na závažnosti konkrétního případu.

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Myslím si, že mám k dispozici všechny nástroje k tomu, aby to tak bylo.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Etický kodex, supervize

Příloha VII– Přepis rozhovorů respondentů

Respondent č. 6 - muž

Otázka č. 1: Jak dlouho se věnujete práci v oblasti sociální práce s dětmi a mladistvými?

V této oblasti působím 15 let. Kdy práci s dětmi a mladistvými se věnuji posledních 9 let z pozice jak metodika, tak přímé práci s klienty.

Otázka č. 2: Absolvoval/a jste speciální školení, jak řešit dilematické situace?

Ano v průběhu let jsme podstoupil několik školení na krizovou intervenci, krizovou práci s dětmi a mladistvými a prošel jsme speciálním psychoterapeutickým výcvikem. Dále máme v organizaci pravidelné supervize jak týmové, tak individuální.

Otázka č. 3: Jak často se při vaší práci setkáváte s etickými dilematy?

Téměř na denní bázi. Nejde se vyhnout tomuto problému, jelikož práce s mládeží obsahuje více dilemat než práce s dospělými právě pro svou ohlašovací povinnost nebo to, že by zákonný zástupce měl být o případném krizovém scénáři vyrozuměn.

Otázka č. 4: S jakými konkrétními etickými dilematy se při vaší práci setkáváte?

Asi nejčastějším dilematem při mé práci je právě hranice mezi oznamovací povinností a mlčenlivostí. A je zcela jedno zda se jedná o děti, které jsou v roli toho, kdo překračuje tu hranici, kdy bychom měli mít oznamovací povinnost takzvaně je pachatelem anebo je obětí na které je něco pácháno. Zde nemluvím jen o tom, co by se mělo oznamovat na Policii, ale i to co by se mělo sdělovat rodičům.

Otázka č. 5: Dokážete se s těmito dilematy vyrovnat?

Většinou ano, i když přiznávám, někdy systémem mentální obrany pronikne určitý příběh a ten pak mě dostává do stavu neklidu. Hodně mi pomáhají zkušenosti a i supervize, kde můžeme v týmu probírat klienty a slyším názor ostatních.

Otázka č. 6: Umíte se oprostít od stresových situací? Pokud Ne, jak to řešíte, případně kdo nebo co vám pomáhá?

Kdybych neuměl, tuto práci bych nemohl vykonávat. Hodně mi pomáhají procházky se psem, nebo četba. Vždy, když si nesu práci takzvaně domů si to snažím uvědomit a následně jít pracovat na své mentální hygieně. Pokud se jedná o složitou situaci dost mi pomáhá vzít to na další týmovou poradu, kterou máme klientsky jednou týdně.

Otázka č. 7: Jste pro zachovávání mlčenlivosti při řešení etických dilemat u nezletilých klientů?

Naprosto individuálně posuzovat, bohužel nejde paušalizovat.

Otázka č. 8: Je Váš prostor pro řešení etických dilemat dostatečný?

Někdy mám pocit, že by bylo potřeba udělat více, nebo dát klientovi více sezení a prostoru, ale obecně ano, myslím si že prostor a čas máme dobře nastavený.

Otázka č. 9: Jaké nástroje Vám pomáhají při řešení etických dilemat?

Týmové porady, školení, supervize